

3000 Leuven mail - Verschijnt 4 x per jaar

jaargang 22 - nummer 4 - december 2011

welwijs

wisselwerking
onderwijs en
welzijnswerk

Majong

Maatschappij- en jongerenproblemen

Colofon

Welwijs verschijnt 4 x per jaar en wordt uitgegeven door de v.z.w. Majong.

Redactie:

Maria Bouverne-De Bie - Elise Burny - Dieter Burssens (voorzitter) - Nathalie De Bleeckere - Hilde Lauwers - Jan Tallon - Gil Thys - Laurent Thys - Bea Vandewiele - Itte Van Hecke - Nicole Vettenburg - Veerle Vyverman - Kathleen Walravens.

Coördinatie en eindredactie:

Nicole Vettenburg

Redactie-adres:

Redactie WELWIJS

Trolieberg, 70

3010 KESSEL-LO

E-mail: nicole.vettenburg@welwijs.be

Gsm: 0483 / 01 00 22

Teksten voor bijdragen, brieven en mededelingen dienen te worden toegezonden naar het redactieadres.

Druk:

Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo

Abonnementen (vanaf 2010):

€ 25 voor organisaties en instellingen;

€ 20 voor particulieren;

€ 17 voor groepsabonnement

(vanaf 5 abonnementen) en

€ 30 voor buitenlandse abonnementen.

Bedrag over te schrijven op

rek. nr. 001-2064133-49 van de v.z.w.

MAJONG, Trolieberg, 70 - 3010 Kessel-lo,

met vermelding "ABO-WW".

Logistieke ondersteuning:

Departement voor Lerarenopleiding, UGent

Nazicht drukproeven:

Lieve Goris

Verantwoordelijke uitgever:

Nicole Vettenburg,

Trolieberg 70,

3010 Kessel-Lo.

www.welwijs.be

MAJONG

De v.z.w. MAJONG stelt zich tot doel de positie van maatschappelijk kwetsbare jongeren te verbeteren. Sommige jongeren krijgen in hun contacten met de maatschappelijke instellingen (zoals: school, arbeidsmarkt, V.D.A.B., mutualiteit,...) steeds weer te maken met de negatieve effecten en genieten minder van het aanbod. Dit bleek uit meerdere onderzoeken, uitgevoerd binnen de Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie K.U. Leuven.

Om aan deze situatie daadwerkelijk iets te doen werd in mei 1989 de v.z.w. MAJONG opgericht. De leden van de vereniging zijn belangstellenden, afkomstig uit verschillende organisaties, nl. universiteiten (K.U. Leuven, UGent), schoolbegeleidingsdiensten (P.M.S. uit de verschillende netten), lerarenopleiding en welzijnsorganisaties.

MAJONG wil haar doelstelling in eerste instantie realiseren door de samenwerking tussen onderwijs en welzijnswerk te bevorderen. Hiertoe werden volgende activiteiten opgezet:

1. Het uitgeven van het tijdschrift WELWIJS (verschijnt 4 x per jaar)

2. Het geven van vorming en begeleiding

3. Het verrichten van onderzoek

MAJONG v.z.w. Trolieberg 70 - 3010 Kessel-Lo.

PUBLICATIES MAJONG/WELWIJS

De redactie Welwijs organiseerde verschillende studiedagen waarvan de verslagboeken kunnen worden besteld.

DE DRIE WERELDEN VAN JOHNNY EN MARINA. Spanningen tussen school, gezin en leeftijdsgroep (1990), 75 p. (6 euro)

Jongeren typeren elkaar en stemmen hun eigen handelen hier op af. De bijdragen in dit verslagboek proberen inzicht te geven in dit fenomeen en zoeken naar manieren om er mee om te gaan. Met bijdragen van : M. Bouverne De Bie ; J. Heene ; P. Allegaert en L. Vanmarcke ; P. Van Den Bossche en J. Tallon ; J. Hazekamp.

LEERLINGENBEGELEIDING : een antwoord op veranderende leerlingssituaties (1993), 139 p. (8 euro)

Hoe wordt vanuit de verschillende socialisatiemilieus ingegrepen op de veranderende situaties waarin jongeren opgroeien? In dit boek wordt op deze vraag ingegaan: eerst wordt de probleemstelling zo concreet mogelijk gemaakt, vervolgens worden een aantal gebieden van begeleiding verder uitgewerkt. Met bijdragen van : W. Wielemans ; L. Thys ; N. Vettenburg ; B. Vandewiele ; A. De Wilde ; E. Bruneel en M. Nelissen ; J. Heene ; M. Bouverne De Bie.

WELZIJNSWERK EN EINDTERMEN, praktijkvoorbeelden en vragen (1996), 138 p. (8 euro)

De groeiende verbondenheid tussen welzijnswerk en onderwijs is met de introductie van de "eindtermen" versterkt. De studiedag ging in op de betekenis van deze evolutie voor kinderen en jongeren en de verwachtingen die zij meebrengt voor het welzijnswerk, het onderwijs en het jeugdwerk. Daarna volgden een groot aantal praktijkvoorbeelden. Met bijdragen van : R. Caels ; M. Bouverne De Bie ; N. Vettenburg ; J. Van Gils ; e.a.

OPVOEDEN IN BILLIJKHEID: hoe streng moet onze aanpak zijn? (1999), 123 p. (8 euro)

Naar aanleiding van 10 jaar Welwijs werd gereflecteerd op de uitgangspunten van het tijdschrift en dit vanuit de actuele maatschappelijke evolutie waar de roep naar meer controle en gestrengheid in de opvoeding sterker wordt. Centraal in deze reflectie staat de vraag: is de optie 'opvoeden in billijkheid' verenigbaar met de uitgangspunten van het tijdschrift Welwijs? Met bijdragen van: M. Bouverne De Bie; M. Elchardus; K. Van Heule; N. Vettenburg.

De verzendingskosten zijn begrepen in de vermelde prijzen. Wie de vier verslagboeken samen bestelt, betaalt 25 euro.

JUBILEUMNUMMER "15 jaar Welwijs" (2005), 152 p. (10 euro)

Naar aanleiding van 15 jaar Welwijs werd een speciaal nummer uitgegeven met een selectie van vroegere bijdragen, een index met de artikels van de afgelopen 15 jaren en een bundeling van alle verschenen cartoons van Jan De Graeve. Voor een overzicht van de bijdragen zie: www.welwijs.be.

‘Nee, ik denk echt wel dat ik het ben’

Homoseksualiteit bij jongeren uit etnische minderheden

Wim PEUMANS

Homoseksualiteit en migratie. De combinatie van deze thema's is een heet hangijzer in politiek, samenleving en wetenschap. Toch bestaat er slechts weinig Europees onderzoek naar homoseksualiteit bij etnische minderheden. Dit artikel gaat in op de beleving van homoseksualiteit bij jongeren uit etnische minderheden en meer bepaald van Aziatische afkomst. Debatten over homoseksualiteit bij etnisch-culturele minderheden lijken enkel te gaan over de meningen van moslims. Dit is problematisch omwille van twee redenen. Ten eerste ziet men op deze manier over het hoofd dat de werkelijkheid complexer in elkaar zit: homoseksualiteit vormt een probleem bij meerdere etnische groepen (met inbegrip van de etnische meerderheidsgroep). Aansluitend culturaliseert men ten tweede op deze manier de bestaande problemen in het omgaan met homoseksualiteit in een oppositioneel en reductionistisch denken: de zogenaamd homofobe, conservatieve moslim versus de verlichte, progressieve westerling (Peumans, 2011).

Ik kies hier bewust voor het verhaal van de Vietnamese Minh¹. Aziaten zijn zowel in politiek en beleidsmatig debat, als op sociaal vlak minder zichtbaar (zie Pang, 1999, over Chinezen). Toch maken ze 20,9 procent uit van de migratiebevolking in de Europese Unie (Eurostat, 2011; Pang, 1999). Hoewel het om één verhaal gaat, vormen verhalen volgens mij een mogelijk aanknopingspunt met bredere sociale, culturele en historische processen. In deze zin resoneert het verhaal van Minh met ervaringen van holebi's uit andere etnische minderheden. De migratie-achtergrond en specifieke etnisch/raciale identiteit zorgen voor bepaalde dynamieken in de beleving van hun seksualiteit en gender². Ten slotte laat de focus op één verhaal toe om een meer diepgaand en gedetailleerd beeld te schetsen. Dit artikel begint met een korte introductie tot het onderzoek, daarna behandelt het achtereenvolgens de volgende elementen uit het verhaal van Minh: ontdekking van homoseksualiteit en de rol van het internet, de eerste coming-out³, en het beleven van seksualiteit/gender en etniciteit/ras in het dagelijkse leven.

Onderzoeksmethoden: participerende observatie en interviews

Het verhaal van Minh kaderde binnen mijn masterthesisonderzoek over seksuele migratie (als boek verschenen, zie: Peumans, 2011). Bij seksuele migratie vormt de seksualiteit van de betrokkene de motivatie om naar een ander land te trekken. Het verhaal van Minh viel in die zin buiten mijn onderzoek: zijn moeder nam hem in de jaren 1990 op jonge leeftijd vanuit Vietnam mee naar België. Zijn vader was reeds eerder naar hier gekomen voor beter onderwijs,

een hogere levensstandaard en meer zekerheid, op zoek naar meer vrijheid en weg van politieke corruptie en criminaliteit.

Om data te verzamelen deed ik mee aan de activiteiten van WISH, een vereniging voor holebi- en transgenderasielzoekers, vluchtelingen en migranten, bij wie ik diepte-interviews afnam. Naar aanleiding van dit artikel nam ik echter per e-mail terug contact op met Minh om verder in te gaan op enkele zaken uit het interview.

De ontdekking van homoseksualiteit op het internet en daarbuiten

Zoals bij vele (holebi-)jongeren, ontdekte Minh zijn seksualiteit online (zie: Sensoa, 2009). Jonathan Alexander stelt dat het internet 'een rijkdom aan mogelijkheden biedt om te onderzoeken hoe holebi's hun eigen begrip van seksualiteit, seksuele oriëntatie en seksuele politiek construeren, vertegenwoordigen en verwoorden' (Alexander, 2004). Randal Woodland noemt cyberspace 'een specifieke soort van derde ruimte' voor veel holebi's en transgenders, waarin het sociaal verkeer van een publieke ruimte gecombineerd wordt met de anonimiteit van 'in de kast zijn' (Woodland, 2000). Het gevoel van veiligheid wordt veroorzaakt door de aard van online-interacties, die gebaseerd zijn op een complex spel van anonimiteit en intimiteit, privacy en onthulling. Het internet zorgt in onze maatschappij soms voor morele paniek omdat het zou leiden tot 'een afbraak

Cyberspace is 'een specifieke soort van derde ruimte' voor veel holebi's en transgenders

van gemeenschapsgevoel en dat rechtstreekse contacten ethisch en sociaal meer voldoende zijn' (Hillier en Harrison, 2007). Maar nu het aandeel toegankelijke publieke ruimte voor jongeren steeds afneemt, vormt het internet deels een democratische en veilige ruimte voor jongeren om hun identiteit te verkennen. Het democratische karakter is echter wel beperkt tot degenen die de toegang tot het internet kunnen betalen.

Je begint ook naar porno te kijken. Allé, zo heel stiekem. En dan begin je zo van: 'Ah, die vrouw ziet er keimooi uit. Ze heeft grote joekels.' En dan denk ik: 'Oké, leuk, leuk. Ze zien er wel *nice* uit, enzo, maar ik voel daar eigenlijk niet zo echt iets voor.' Op die leeftijd besef je dat niet, van: 'Moet er iets speciaals gebeuren als ik daar op zit te kijken?' Wat ik wel leuk vind, is zo als je zo filmkes hebt en daar dan een gast bij komt ofzo, hé. (...) Allé, eerst check je, kijk je vooral naar het lichaam. Dan denk je: 'Damn, die heeft wel een goed getraind lichaam ofzo. Of die heeft wel een grote lul.' Het begint met een vergelijking van 'damn, ik wou dat ik ook zo was.' (Minh, 29.10.2008)

De ervaringen op het internet hadden een invloed op wat Minh in het 'echte' leven deed of voelde. Het is daarom belangrijk uit te gaan van een relatie tussen online- en offline-werelden, waarbij iemands gedrag in de ene een invloed heeft op de andere (Holloway en Valentine, 2003). Zo begon Minh meer naar mannen in zijn omgeving te kijken. Minh maakte al van jongsaf graag tekeningen. Via het surfen kwam hij dan bij furrytekeningen terecht. 'Furries' zijn dierenpersonages met menselijke persoonlijkheden en kenmerken. Heteroseksuelen zetten op de leeftijd van dertien of veertien jaar de eerste stappen in 'hofmakerij' (of verder) - om het met een oubollig woord te zeggen. Tekenende werd in afwezigheid van zulke mogelijkheden een manier om zijn seksuele gevoelens uit te drukken:

Het gebeurde natuurlijk dat het een furrytekening is. Toen ben ik eens gaan checken op verschillende *furry art sites* en daar vond ik hele collecties aan '*naughty stuff*' waar ik me wel in kan vinden. Je vindt er ook meer tekeningen waar mannelijke '*furries*' met elkaar aanpappen. En ik voelde me er goed bij. Want uiteindelijk zijn het maar tekeningen, en ik keek toch niet naar 'echte' mensen met 'echte' penissen. Dus dat mocht wel, toch? (Minh, 13.03.2009)

Deze tekeningen hadden dan weer een invloed op wat hij verder deed in de virtuele wereld.

Toen begon er wel een belletje te rinkelen van 'hmm, is dit wel eigenlijk normaal, dat ik dit onderzoek van...?' Ik vind vrouwen wel leuk enzo, ze zijn lief. Ik vind dit eigenlijk veel opwindender. Ja, sindsdien begin ik dan via de tekeningen ook terug naar porno te zoeken... Maar dan echt *gay* porno. (...) Echt veel verder dan filmpjes kwam ik niet want mijn vrienden komen ook geregeld langs en ik wil niet dat ze zo doorhebben dat ik eigenlijk misschien toch niet op vrouwen val. (...) Ik had mezelf toen nog niet geaccepteerd als homo. Ik vind gewoon naakte mannen leuk. (Minh, 29.10.2008)

Hier ziet men hoe het internet een paradoxale ruimte is. Hoewel Minh zijn seksualiteit actief ontdekte op het internet, moest hij ervoor zorgen dat zijn vrienden dit niet te weten kwamen. Vanuit zijn

omgeving kreeg hij de perceptie dat homoseksualiteit iets negatief was. Daarom stelde hij zich de vraag of wat hij nu deed wel normaal was. Wat hiertoe eveneens bijdroeg, was de reactie van zijn moeder toen ze één van zijn (erotische) tekeningen ontdekte: ze verbood hem ooit nog zo iets te tekenen.

De eerste coming-out

Gelijklopend met de ontdekkingen op het internet, had Minh enkele seksuele ervaringen met heteroseksuele vrienden. Rond zijn zestiende deed hij dan zijn eerste coming-out aan zijn beste vriendin, maar identificeerde hij zichzelf als biseksueel. Coming-out is volgens Plummer (1995) het meest gedenkwaardige moment in het leven van een holebi. Van zijn beste vriendin en twee andere vrienden kreeg hij enkel positieve reacties. Daarom besloot hij het ook aan zijn ouders te vertellen.

Allé, ze waren eerst nogal... Ze dachten eerst dat het een grap was. Ze zeiden: 'Ach, je denkt dat maar.' En daarna zei ik van: 'Nee, ik denk echt wel dat ik het ben.' Ik zei toen dat ik bi was om eigenlijk toch de schok wat op te vangen van: 'Mama, het is niet erg, ik kan nog misschien op een meisje vallen.' (Minh, 29.10.2008)

Hoewel het gesprek in het Vietnamees verliep, zei hij 'biseksueel' in het Nederlands, omdat dit positiever geladen was dan de Vietnamese of Franse termen die hij via zijn ouders kende (zoals '*pédé*'). Voor zijn ouders hield de coming-out een herdefiniëring van hun verwachtingen in. De nieuwe realiteit was in contradictie met de genderpatronen die ze verbonden aan seksualiteit. Specifiek betekende dit dat ze hun toekomstperspectieven aangaande familie en nakomelingschap moesten hertekenen.

Minh beschouwt zichzelf als 70 à 80 procent *esters* - hoewel medestudenten hem soms etnisch categoriseren als 'de Chinees'. Wel heeft hij bepaalde Vietnamese waarden en normen meegekregen die van invloed zijn op hoe hij omgaat met zijn seksualiteit en met andere situaties in het dagelijkse leven. Zo ziet hij vrijheid van meningsuiting en opkomen voor je mening als westerse waarden. Hij is gesocialiseerd met respect voor ouderen of meerderen en beschrijft zichzelf als iemand die meer toegevingen zou doen. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop hij omgaat met zijn seksualiteit.

Ze dachten eerst dat het een grap was

't Is eigenlijk een filosofie die overgedragen wordt door mijn moeder: 'Niet iedereen hoeft te weten wat je doet en wie je bent. Je moet daar niet mee te pronken gaan. 't Is altijd beter dat je het verbergt, je weet nooit wat de intenties van mensen zijn.' (Minh, 29.10.2008)

Hij doet dus niet aan doorgaan voor 'hetero' in zijn omgang met anderen, maar gebruikt selectieve onthullingen of informatiebeheersing. In de stad waar hij vandaan komt, begaf hij zich niet vaak in de homoscene of ging hij weinig naar sociale bewegingen voor holebi's. Binnen de Vietnamese gemeenschap waar zijn familie deel van uitmaakte, werd namelijk discriminerend omgegaan met holebi's: Minh wil dan ook vermijden dat mensen over zijn ouders zouden roddelen.

Toen m'n moeder hier aankwam, kende ze een jongen, die hen bijstond als tolk toen ze net hier in België waren. Zijn familie was naar Amerika getrokken, ze schaamden zich voor hem. Zij zijn weggegaan en hij bleef hier nog wel achter, om zijn studies af te maken. Hij had in die tijd nog wel een vriend, zei mijn moeder. Maar ja, de familie was weggetrokken omdat de andere Vietnamese families daarover vertelden en niemand wil echt met die families omgaan. (Minh, 29.10.2008)

Minh tracht nu echter zijn leven met homoseksuele vrienden te scheiden van zijn leven in de aula en het kot waar hij verblijft. De redenen die hij hiervoor opgeeft, zijn verschillend. Enerzijds merk ik hoe hij tegemoet wil komen aan de heersende imperatief die stelt dat een holebi zijn/haar seksualiteit *moet* onthullen om als 'authentiek' door het leven te gaan.

Ja, ik weet het niet... Zit ik me nu eigenlijk een rad voor de ogen te draaien? Ik accepteer mezelf wel als homo, maar ben daar niet open over. Toch niet bij een grote groep mensen. Ik heb het op dit moment nu wel gemakkelijk zoals het nu is. Zolang het niet noodzakelijk is dat zij het weten, dan hou ik het liever zo. Ik bedoel, stel dat ik nu eens opgemerkt wordt door mede-aulagenoten, *so be it*. En als ze eens vragen, dan antwoord ik: 'ja, *so?*' Maar ik hou het ook gescheiden, ik verwacht altijd dat er complicaties zouden zijn als... Zolang je die complicaties vermijdt, dat mensen het weten en daar dan stomme dingen over vertellen of over zeggen of doen, zoveel te beter. (Minh, 29.10.2008)

Anderzijds leek het of hij wel open wou zijn over zijn seksualiteit, maar dat reacties van medestudenten - grapjes over homo's, roddels over de vermeende homoseksualiteit van andere studenten - hem hiertoe beletten. Wat ook meespeelt is, in zijn ervaring, schijn-tolerantie (Goffman, 1963): "Globaal gezien, aan de oppervlakte zeggen ze: 'Ze accepteren het wel.' Maar onder de oppervlakte accepteren ze het niet. Allé, dat denk ik toch, dat voel ik toch" (Minh, 29.10.2008).

'No Asians, please': de beleving van seksualiteit en etniciteit/ras in het dagelijkse leven

Het studeren in een andere stad ervoer Minh als een vrijheid. Hij begon zich meer in de homoscene te begeven: hij gaat nu naar de activiteiten en fuiven van een holebibeweging. Deze vereniging bestempelt hij als een veilige ruimte: hij voelt zich aanvaard als jongen van Aziatische afkomst. De homoscene biedt lesbische en homoseksuele personen 'de mogelijkheid om even uit de heteronormatieve⁴ wereld te stappen waarin ze zich soms gemarginaliseerd voelen' (Valentine en Skelton, 2003). Commerciële uitgaansgelegenheden zeggen Minh niet veel: "Ik ga niet uit in [*namen discotheken weggelaten*]. Ik ben er nog nooit geweest. Maar afgeleid van de foto's, vind ik het daar veel te provocerend, te agressief, je wordt opgemerkt door wat je draagt of hoe je eruit ziet en ik heb daar geen behoefte aan" (Minh, 2011).

Maar gemeenschappen, zoals de holebigemeenschap, berusten vaak op één identiteit, zoals in dit geval seksualiteit. De keerzijde van een gemeenschap is dat ze veelal gekenmerkt wordt door een zekere afkeer voor verschil, die men vaak uitdrukt als vooroordelen

en discriminatie (Valentine en Skelton, 2003). Dit overkwam Minh al verscheidene keren.

Er zijn mannen die het echt niet voor Aziaten hebben. Als ik op [*naam dating website weggelaten*] kijk, zie ik af en toe wel mannen die tactloze zinnen in hun profiel zetten zoals: '*no Asians please*', of: 'ik hou van Aziatisch eten, maar ik ga niet met hen mee naar bed', enzovoort. De meeste vooroordelen of veralgemeningen die de revue passeren zijn: Aziaten hebben een kleine lul, ze stinken naar restaurant, ze zijn lelijk, ze hebben vettig haar, ze zijn niet mannelijk (niet behaard), ze hebben geen *sex-appeal*, ze zijn allemaal *bottoms* [*passief in bed*]. (Minh, 2011)

Men kan, zoals in een artikel over Aziatische homo's in het holebi-magazine 'Labels' (Monami, 2011), opperen dat het een kwestie van 'smaak' is. Dit gaat echter voorbij aan de vaststelling dat 'smaak' cultureel en historisch variabel is. En hierop voortbouwend, dat welke rassen/ethniciteiten vanuit westers oogpunt 'aantrekkelijk' of 'mooi' zijn in dit geval verweven is met aan ras verbonden seksuele stereotypes of vooroordelen. En die zijn historisch gegroeid sinds de periode van de kolonisatie.

Voor de betrokkenen zelf, zoals Minh, kruipen zulke ervaringen met discriminatie onder de huid. Hij gaat hier op verschillende manieren mee om. Omdat hij nood heeft aan affectie, gebeurt het al eens dat hij uitgaat met (meestal oudere) mannen die iets hebben voor Aziatische jongens, maar zulke relaties lopen tot dusver altijd spaak. Hiermee eigent hij zich dan bewust de stereotypes die bestaan rond Aziatische mannen toe, want zo zegt hij: "soms is dit veel gemakkelijker en minder tijdrovend, vooral als je snel wat aandacht nodig hebt" (Minh, 2011). De ervaring met discriminatie zit zo diep ingebakken dat hij zichzelf er al eens op betrapt Aziatische mannen uit te sluiten. Hoewel hij een voorkeur heeft voor blanke mannen, had hij toch al een aantal dates met Aziatische homo's.

**Welke rassen/
ethniciteiten vanuit
westers oogpunt
'aantrekkelijk' of
'mooi' zijn is verweven
met aan ras verbonden
seksuele stereotypes of
vooroordelen**

Om een antwoord te vinden op de vraag hoe om te gaan hiermee, bezoekt hij blogs en websites over de ervaringen van andere Aziatische homo's, want zo vertelt hij:

Deze problemen heb ik nog nooit in het lang en in het breed kunnen vertellen aan iemand. Mijn ouders zouden zich vreselijk zorgen maken. Mijn vrienden zullen het toch niet snappen. Veel Aziatische homo's ken ik ook niet. Ik zou het niet meteen een groot probleem noemen, maar het is wel een vervelende onderhuidse irritatie. Sommige van mijn vrienden grappen vaak over het feit dat ik met oudere mannen date en dat ik gemakkelijk of niet veel-eisend ben. Niet dat ik daarom maal, maar het bevestigt nog eens mijn vermoedens over hoe anderen naar mij kijken. (Minh, 2011)

Meer onderzoek, please

Het verhaal van Minh is een voorbeeld van hoe holebi-jongeren met niet-Europese roots, in dit geval Aziatisch (Vietnamees), hun homo-seksualiteit beleven. De etnische achtergrond geeft in het geval van Minh specifieke dynamieken in hoe hij omgaat met coming-out in het dagelijkse leven. Als minderheid binnen een minderheid krijgt Minh echter af te rekenen met discriminatie en racisme, wat hem soms het gevoel geeft een 'tweederangshomo' te zijn (Minh, 2011).

Het is met het onderzoek naar holebi's en transgenders uit etnische minderheden in Europa nog steeds bijzonder slecht gesteld. Nochtans toont het verhaal van Minh volgens mij aan dat er een noodzaak bestaat hiervoor. Los van de wetenschappelijke relevantie, brengt zulk onderzoek beleidsgerichte en maatschappelijke vraagstukken naar voren, zowel voor beleidsmakers, holebi- en transgenderverenigingen als leerkrachten en iedereen die werkt met (holebi) jongeren. Enkele van die vraagstukken zijn: Hoe omgaan met raciale, etnisch-culturele diversiteit en racisme/discriminatie binnen de holebigemeenschap? Hoe homofobie en homonegativiteit aanpakken binnen etnisch-culturele minderheden? Hoe ervoor zorgen dat zulke jongeren zich niet geïsoleerd voelen en hun weg vinden naar informatiekanalen/verenigingen die hen helpen met vragen waarmee ze worstelen?

Wim PEUMANS

wim.peumans@soc.kuleuven.be

K.U.Leuven - Faculteit Sociale Wetenschappen
Interculturalism, Migration and Minorities Research Centre
Parkstraat 45 – bus 3615
B-3000 Leuven

LITERATUUR

- Alexander, J. (2004). In their own words: LGBT youth writing the world wide web, GLAAD Centre for the Study of Media and Society.
- Eurostat (2011). Migration and migrant population statistics. Statistics Explained, 2011, 4.
- Goffman, E. (1963). Stigma : notes on the management of spoiled identity, Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Hillier, L., Harrison, L. (2007). Building Realities Less Limited Than Their Own: Young People Practising Same-Sex Attraction on the Internet, Sexualities, 2007, 10, 1, 82-100.
- Holloway, S., Valentine, G. (2003). Cyberkids: Children in the Information Age, London, Routledge.
- Minh (2011). vraagje over ons interview, W. Peumans, Leuven.
- Monami, David (2011). No Asians Please, Labels Magazine, januari – februari 2011, 8, 114-121.
- Pang, C. (1999). Why are the Chinese invisible and/or unproblematic? Exploring some viable explanations, Ethnologia, 1999, 9, 11, 105-120.
- Peumans, W. (2011). Seks en Stigma over Grenzen Heen - Homoseksuele en Lesbische Migranten in Vlaanderen en Brussel, Leuven, Acco.
- Plummer, K. (1995). Telling Sexual Stories: Power, Intimacy and Social Worlds, London, Routledge.
- Sensoa (2009). Feiten en Cijfers: Jongeren, seksualiteit en internet, Antwerpen/Gent, Sensoa.
- Valentine, G., Skelton, T. (2003). Finding oneself, losing oneself: the lesbian and gay 'scene' as a paradoxical space, International Journal of Urban and Regional Research, 2003, 27, 4, 849-866.
- Woodland, R. (2000). Queer spaces, modem boys and pagan statues. Gay/lesbian identity and the construction of cyberspace. In: The cybercultures reader, B.M. Kennedy and D.J. Bell (reds.), London: Routledge, 413 – 436.

NOTEN

1. Minh is een pseudoniem ter bescherming van zijn anonimiteit en privacy. Voor de publicatie las Minh het artikel na ter goedkeuring. De auteur wenst Minh te bedanken voor het delen van zijn verhaal. Bedankt aan WelWijs om me te vragen dit artikel te schrijven. Bedankt aan mijn promotor, prof. dr. Christiane Stallaert om de kladversie na te lezen en aan mijn partner, Jan van der Valk, om hetzelfde te doen.
2. 'Gender' wordt gewoonlijk gebruikt om de sociale en culturele conditie van man- of vrouw-zijn te beschrijven. 'Seksualiteit' staat voor de sociale en culturele manier waarop we onze lichamelijke lusten en verlangens beleven. Holebi staat voor 'homo, lesbisch en biseksueel'.
3. Coming-out staat voor het openlijk uitkomen voor je holebi-zijn.
4. Heteronormativiteit staat voor de aanname dat mannen en vrouwen van nature emotioneel en seksueel tot elkaar worden aangetrokken en dat heteroseksualiteit normaal en universeel is.

Jongeren in onderwijs en in armoede: een gesprek

Gil THYS

Het lokaal waar dit gesprek plaatsvindt ligt vlakbij het station Antwerpen Dam. Daar heeft de jongerenwerking van Recht-op – een vereniging waar armen het woord nemen – haar stek gevonden. Beneden wordt de deur opengehouden door twee vriendelijke meisjes die – naar ik later verneem – bij Arktos op het gelijkvloers in een Time-outproject zitten. Boven valt meteen op wat de jongeren die hier komen zoal bezighoudt. Op een paar grote tekeningen lees ik “Fuck BUSO”, “Ik ben wie ik ben”, “Niets is wat het lijkt” en “Armoede”. Het is duidelijk: hier valt wat op te steken over hoe jongeren uit gezinnen in armoede zich voelen. Mijn gesprekspartners zijn Lene Keersmaekers en Sofie De Vocht. Zij waren graag bereid om mij te introduceren in de jongerenwerking. Ook Diane Morras is aanwezig en komt soms mee verduidelijken. Zij was In vervlogen tijden lid van de Welwijsredactie, en is nu o.m. een van de drijvende krachten achter de onderwijswerking van APGA, het Antwerps Platform Generatiearmen dat een aantal verenigingen waaronder Recht-op, overkoepelt.

Op de website van Recht-op staan de doelstellingen duidelijk vermeld: met een groep mensen in armoede verzamelt en bespreekt men ervaringen rond een bepaald thema dat samenhangt met leven in armoede. Samen zoekt men uit waar het fout loopt en overlegt men hoe het beter kan. Met die ervaringen worden de beleidsverantwoordelijken op verschillende niveaus aangesproken. Het beleid direct aanspreken en sensibiliseren dus. En de doelgroep ondersteunen om dat te doen.

Maar hoe zit dat dan met de jongerenwerking?

Recht-op: wij zijn gegroeid vanuit de volwassenenwerking. Sinds vier jaar kunnen jongeren van 12 tot 25 jaar in hun vrije tijd bij ons terecht. Daar was ook behoefte aan. Deze jongeren kunnen dikwijls minder op andere plaatsen terecht met hun verhalen, hun zorgen, vragen om hulpverlening, hun onduidelijkheden over hoe het er op de arbeidsmarkt aan toegaat. Hier vinden ze begrip, de ene brengt de andere mee. Omdat ze zich hier thuis voelen. Niets moet, veel kan, zowel op basis van individuele verhalen, vragen en behoeften als rond groepsactiviteiten. Alle individuele verhalen proberen we ook te vertalen naar algemene vaststellingen waarover we dan samen overleggen. We laten hen ook veel vrijheid. Je moet hier niet elke week komen zoals dat elders soms het geval is – op straffe van uitsluiting zelfs. Soms zien we dan ook dat jongeren soms een tijdje wegblijven, om daarna weer op te duiken en hun plaats in de groep weer in te nemen. De binding komt vooral vanuit de gedeelde ervaringen, en de deur blijft altijd open.

Van “verkleurende armoede” merken jullie in jullie werking hier niet zoveel?

Recht-op: daar is hier, in onze werking, inderdaad nog niet zoveel van te merken – op een enkele uitzondering nu en dan na. Jongeren in armoede vanuit andere etnische achtergrond hebben hun eigen initiatieven. Dat is ook goed zo: men kan best vertrekken vanuit de eigenheid van elke groep, de mix komt er dan wel via verschillende allianties. Toch

nemen we ook op dit vlak initiatieven. Zo is er een uitwisselingsproject met jongeren uit Luik dat verrijkend werkt voor de openheid en bereidheid tot contacten met het minder bekende.

Hoe moet ik mij de activiteiten hier concreet voorstellen?

Recht-op: het gaat er vooral om ervaringen uit te wisselen, je eigen vragen beantwoord te zien zonder beoordeeld te worden. Zo maakten de jongeren bv. een filmpje "Mijn Valies". Daarin vertellen ze zelf een aantal verhalen uit hun eigen leefwereld. Tegelijk leren ze op die manier met het medium film werken, vanuit een eigen persagentschap, voor en door jongeren gerund. Maar we maken ook uitstappen, we zorgen ervoor dat ze door allerhande ontmoetingen hun netwerk gaan uitbreiden.

Maar we luisteren ook naar hen. Naar hun vragen en problemen. En we proberen daar samen met hen een antwoord op te vinden. Door hen te ondersteunen bv. als ze een gesprek willen aangaan op de school, met het CLB,... We leren daar zelf ook uit. Onder meer dat er wel wordt uitgegaan van het vraaggestuurde bij de CLB's, maar dat jongeren moeilijk aan hun vragen toe komen als ze niet het gevoel hebben dat er een veilig aanspreekpunt is waar ze ook terecht kunnen zonder dat er problemen zijn, gewoon voor een babbel. Je mag het belang van een leerkracht op de speelplaats niet onderschatten: als die spontaan aanspreekbaar is, belangstelling toont kan dat voor jongeren veel betekenen. Men heeft dikwijls aandacht voor individuele succesverhalen, maar die komen er moeilijker als jongeren niet de kans krijgen om zich te uiten, om hun problemen en zorgen kenbaar te maken. En daarvoor heb je goed opgeleide leerkrachten nodig. Zorgbeleid in een school is niet enkel de taak van de leerlingbegeleiding, de zorgcoördinator... elke leerkracht zou een zorgleerkracht moeten zijn. Maar dat veronderstelt natuurlijk ook dat leerkrachten daarin kunnen groeien, vanuit de opleiding om te beginnen, waar voldoende stimulans nodig is om de blik te verruimen. Maar evenzeer later in de school, binnen een goed uitgedachte zorgstructuur. Dat kan leiden tot meer algemeen inzicht, tot het besef in scholen dat armoede meer is dan enkel het tekort aan geld. Een belangrijk element daarin is natuurlijk dat het algemeen onderwijsbeleid, de koepels, de schooldirecties, ... ervoor zorgen dat leerkrachten de tijd en de ruimte krijgen om hun leerlingen te leren kennen, om een band met hen en hun ouders op te bouwen.

Hoe zien jullie vanuit jullie ervaringen de link vanuit het onderwijs met de ouders?

Recht-op: Die nood aan open en spontane contacten zijn er natuurlijk evenzeer bij de ouders. Ook daar is er vraag naar meer betrokkenheid vanuit het onderwijs. Ouders in armoede zijn in de eerste plaats ouders

en dus bezorgd over en betrokken op de schoolloopbaan van hun kinderen. Zij hebben evengoed behoefte aan een goed gesprek over de mogelijkheden en de beperkingen van bepaalde studiekeuzes. Onderwijs is er toch in de eerste plaats om jongeren kansen te bieden om de potenties die ze hebben te realiseren? Die potenties zijn voor een deel aangeboden, maar ze hangen ook af van de persoonlijke voorgeschiedenis en van de stimulans die gegeven wordt. Eigenlijk zouden scholen ook inspiratie kunnen vinden bij hoe wij het hier aanpakken. Wij gaan geregeld eens op huisbezoek. Gewoon, als kennismaking bij nieuwe jongeren, maar ook naar aanleiding van bepaalde ervaringen die we belangrijk vinden. We doen dat om goede relaties te onderhouden, en tegelijk kunnen we ook onze werking naar de ouders toe beter signaleren.

Waar situeren de jongeren die hier komen zich binnen het onderwijs?

Recht-op: velen zitten in het buso, het buitengewoon onderwijs, de rest in het bso. Slechts een zit in het tso. Daarover gaat het hier ook dikwijls. Jongeren hebben het moeilijk met de onomkeerbaarheid van de stap naar het buso. Ze vinden zelf ook wel dat dit soms een goede oplossing kan zijn, maar het hindert hen dat er geen weg terug is. Dat wijten ze niet alleen aan de moeilijkheden die sommige scholen opwerpen als je een buso-attest hebt. Ze botsen ook op de volgens hen (te) lage verwachtingen in het buso waardoor een terugkeer naar het gewoon onderwijs vrijwel uitgesloten is. Ook hier geldt: eens je in de neerwaartse spiraal zit is het moeilijk om er uit te geraken. Jongeren missen de focus op de competenties om minimaal te kunnen functioneren in de maatschappij. Zo maken we het bv. mee dat een jongere die best zou kunnen functioneren in een reguliere setting, verplicht wordt om stage te doen in een beschutte werkplaats, enkel en alleen omdat hij in het buso zit. Terwijl zijn het zijn ambitie is om binnen de groendienst te werken en hij daar eigenlijk ook terecht kan. Op die manier remt het buso de kansen af, terwijl het toch de bedoeling zou moeten zijn om die – binnen de mogelijke perken – te stimuleren. We hebben hier bv. een jongere die gefascineerd is door alles wat met de spoorwegen te maken heeft. Hij zou doodgraag – als klusjesman bv. – bij de NMBS werken. Maar daar kan hij met een buso-getuigschrift niet solliciteren. Hetzelfde geldt voor interim-bureaus: ook die hebben slechts een beperkt aanbod voor wie geen diploma heeft of uit het buso komt. Zo heeft een wellicht goedbedoelde oriëntatie vanuit het onderwijs – wellicht onbedoelde – effecten die remmend werken op de ontplooiingskansen van de jongere

Hoe kan het onderwijs als systeem beter inspelen op de armoede-problematiek?

Recht-op: vanuit een meer soepele structuur vooral. Vele jongeren – ook jongeren die niet vanuit een armoedesituatie vertrekken – zouden geholpen zijn met een meer modulair opgebouwd systeem dat hen de kansen biedt om later de draad terug op te pakken als het eerst misliep. Nu is het teveel alles of niets. Als je de trein gemist hebt door bepaalde omstandigheden is het moeilijk om er nog ooit weer op te kunnen springen. Zeker als de competenties die binnen het onderwijs nagestreefd worden vooral gezien worden in functie van de arbeidsmarkt doet dat tekort aan jongeren die daar op een bepaald moment niet kunnen aan voldoen. Zij missen dan de aansluiting en binnen de huidige structuren is dat dikwijls definitief.

Er wordt vanuit het onderwijs sterk nadruk gelegd op de noodzaak aan een sociale mix in de scholen. Biedt dat volgens jullie perspectieven?

Recht-op: wellicht kan de sociale mix soelaas bieden voor scholen die nu vooral een instroom kennen van kinderen uit groepen met een lagere SES (sociaal-economische status)? We zien nu toch dat er heel wat druk ligt op de draagkracht van sommige scholen. Als die druk via meer spreiding wat lichter kan gemaakt worden is dat wellicht een goede zaak. In elk geval: segregatie mag niet starten op school. Maar tegelijk is meer sociale mix geen garantie dat leerlingen (en scholen) ook elkaars leefwereld gaan leren kennen. Het is maar af te wachten of en hoe ouders zullen inspelen op de bedoelingen van het beleid. Zowel de ouders van de leerlingen die er al zitten, als de andere ouders kennen de reputatie van de eigen school. Hoe gaan zij reageren? En moeten we niet in de eerste plaats ervoor zorgen dat scholen die nu nog wel

gemengd zijn, de onderlinge samenhang tussen de leerlingen en tussen de ouders versterken? Dat zou alvast allerhande vluchtreacties kunnen afremmen. Trouwens: er zijn zeker scholen die nu al bijzonder goed functioneren, ook zonder sociale mix.

Uit het rapport Kinderarmoede – maart 2011 – studiedienst van de Vlaamse regering

11% van de kinderen tussen 0 en 17 jaar leeft in een gezin onder de armoederisicodrempel (60% van het mediaaninkomen) – voor de kinderen tussen 0 en 2 jaar is dat 15%; voor kinderen in een eenoudergezin is dat 37% en als de volwassen gezinsleden geen werk hebben zelfs 80% - kinderen in niet-EU gezinnen (53%) scoren hier aanzienlijk hoger dan kinderen uit een gezin waarvan alle gezinsleden EU-burgers zijn (11%).

In de eenoudergezinnen leeft 8% van de kinderen tussen 0 en 17 jaar in een situatie waarin men zich geen maaltijd met vlees, kip, vis of een vegetarisch alternatief kan veroorloven om de 2 dagen.

8% van de kinderen leeft in een gezin met minstens 1 achterstallige betaling 18% van de kinderen tussen 0 en 17 jaar woont in een gezin dat zich per jaar geen week vakantie buitenshuis kan veroorloven.

18% leeft ook in een gezin dat een onverwachte noodzakelijke uitgave van 850 euro niet uit eigen middelen kan betalen.

15% van deze kinderen leeft in een huis met kwaliteitsproblemen – voor kinderen tussen 3 en 5 jaar is dat 20%.

In 2009 wordt 8,3% van de kinderen geboren in kansarme gezinnen – in 2001 was dat nog 4,7%.

31% van de kinderen in gezinnen waarin niemand inkomen uit werk heeft, leeft in een woning die men om financiële redenen niet voldoende kan verwarmen. Datzelfde geldt voor 16% van de kinderen uit eenoudergezinnen.

In Antwerpen ligt de (Vlaamse) kansarmoede-index het hoogst: 11,39% in 2010 tegenover 8,59% voor gans Vlaanderen.

Gil THYS

gil.thys@ond.vlaanderen.be

Zwanger als tiener: kwetsbaar en krachtig

Katrien VANSANTVOET en Katleen ALEN

Je bent jong en je hebt een heleboel toekomstplannen. En dan ben je plots zwanger...

Je hebt vele mensen om je heen: je partner, je ouders, je leeftijdsgenoten, bekenden en onbekenden met elk hun eigen mening over jou, je ongeboren kind en de toekomst van jullie beiden. Je verliest de pedalen als je wilt vol doen aan al die verschillende verwachtingen.

Maar wat wil je zelf?

In de zoektocht naar een eigen antwoord op deze prioritaire vraag wil het centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen (cRZ) de betrokken jongeren, hun omgeving en de professionele begeleiders ondersteunen. Zwangere tieners die worstelen met de belangrijke keuze waar zij voor staan, met name het al dan niet houden van hun zwangerschap en/of hun kind, kunnen door het cRZ begeleid worden in hun besluitvormingsproces. Zowel tieners die kiezen voor abortus als zij die kiezen voor het uitdragen van de zwangerschap gevolgd door het jonge ouderschap - al dan niet gedeeld via pleegzorg of gevolgd door adoptie - kunnen bij het

cRZ terecht voor verdere begeleiding. Het cRZ wil er zijn voor deze jongeren die zich heen en weer geslingerd voelen tussen jong blijven en volwassen worden, tussen vrij zijn en verantwoordelijkheid nemen, tussen dochter blijven en mama worden. Het cRZ is er eveneens voor personen uit de relationele omgeving van deze jonge mensen: hun partner, hun ouders en andere vertrouwensfiguren.

In 2009 werden in Vlaanderen 2458 tienermeisjes tussen 10 en 21 jaar zwanger.

Tienerzwangerschappen in Vlaanderen

Een tienerzwangerschap verwijst naar zwangere meisjes tussen de leeftijd van 10 en 21 jaar. De recentst beschikbare cijfers (bevallingen en abortussen samen genomen) dateren van 2009. In dat jaar werden 2458 tienermeisjes in Vlaanderen zwanger. Hiervan ondergingen 1050 meisjes een abortus. In deze groep waren er 25 meisjes tussen de 10 en de 14 jaar, dit wil zeggen dat de overgrote meerderheid ouder dan 15 jaar is. Met iets minder dan de helft van de zwangere tieners die kiest voor abortus blijkt ook dit een belangrijk thema. Daarom biedt het cRZ ook post-abortusbegeleiding aan voor tienermeisjes vanaf 16 jaar die kampen met verwerkingsproblemen. Een abortus ondergaan is een ingrijpende gebeurtenis, waarmee een aantal tieners het heel moeilijk heeft of het moeilijk krijgt op latere leeftijd, bijvoorbeeld bij de geboorte van hun eerste geplande kind. Het verlies van hun nooit gekomen kind uit zich dan in gevoelens van verdriet, schuld en/of spijt over hun beslissing. Omgekeerd waren er in 2009 1408 bevallingen bij tienermeisjes. Anders gezegd: per 1000 meisjes tussen 15 en 20 jaar werden er iets meer dan 7 meisjes moeder, dit wil zeggen dat 1 op 40 een kind kreeg. Deze 0,7% ligt iets onder het Europees gemiddelde van 1,3 tot 1,5%. De bevallingscijfers voor 2010 - de abortuscijfers voor 2010 zijn nog niet gekend - vertonen een dalende trend: in dat jaar werden 1228 meisjes onder de 20 jaar moeder, anders gezegd: 1 op 150 kreeg een kind. De daling is het sterkst bij de groep 19-jarigen. Deze daling is verrassend en uniek, aangezien de cijfers over de periode van 2001 - 2009 eerder relatief sta-

biel bleven. Opvallend is ook dat tweede en derde geboortes een stijgende trend vertonen: 13% van de tienermoeders kreeg voor hun twintigste een tweede of een derde kind. Meisjes die al een kind hebben, hebben bijgevolg meer kans om opnieuw als tiener te bevallen. Ondanks de perceptie dat tienerzwangerschap vooral erg jonge meisjes treft, blijkt uit deze cijfers dat een zwangere tiener doorgaans ouder is dan 15 jaar. De overgrote meerderheid van de tienermoeders is meerderjarig. In 2009 en 2010 waren er respectievelijk slechts 12 en 9 tieners die voor hun vijftiende moeder werden. Ongeveer 300 meisjes waren minderjarig. De gemiddelde leeftijd waarop een tienermeisje in Vlaanderen bevalt is 18,5. Tiernamama's blijken dus een eerder beperkte subgroep in de maatschappij. Toch is het een groep die heel wat stof doet opwaaien omwille van de vooroordelen die er rond leven. Voornamelijk via de media vormen buitenstaanders zich een weinig genuanceerd beeld dat niet altijd strookt met de werkelijkheid. Tienerzwangeren en tienerouders worden regelmatig geconfronteerd met wat Jan Modaal over hen denkt. Het cRZ wil mede deze taboes en vooroordelen doorbreken.

Het taboe tienerzwangerschap

Wie ruim 10 jaar eerder dan de gemiddelde leeftijd (28 jaar in Vlaanderen) zwanger wordt, blijkt al gauw de stempel 'abnormaal' te krijgen. Daarnaast leven er normatieve vooronderstellingen, zoals het idee dat moeder- of ouderschap bepaalde eigenschappen en vaardigheden impliceert die eigen zijn aan volwassenheid. Deze vaardigheden zouden niet stroken met de impulsiviteit, de kortetermijnvisie en het egocentrisme dat sterk aanwezig is in de adolescentie. Een goede 'volwassen' moeder/ouder dient bedachtzaam te zijn, denkt op lange termijn en zet haar kind op de eerste plaats. Ook denkt men wel eens dat een duurzame relatie en ouderschap onmogelijk kunnen samengaan met die jonge leeftijd. Sommigen hebben de vaste overtuiging dat zwangere tieners hun jeugd vergooien, hun school per definitie niet afmaken en daarmee hun toekomstmogelijkheden en die van hun kinderen verkleinen. Daarnaast is er nog de bezorgdheid naar de mogelijke gevolgen voor kinderen van tienerouders: kan dat wel goed aflopen? Daaruit kunnen sturende adviezen volgen met het oog op responsabiliseren, of de neiging tot de overname van de verantwoordelijkheden van de betrokken jongere door de begeleider. Doorgaans zijn de zorgen van de begeleider terecht en goedbedoeld, maar ontbreken de nodige handvatten om dit op een ondersteunende manier aan te brengen. Door open en bevregend om te gaan met het meisje of de jongen in kwestie, krijgt zij of hij het vertrouwen om zelf groeikansen te grijpen voor zichzelf en hun kind. Vergeet ook niet dat bijna elke ouder - ook de ouder op leeftijd - soms onzeker is, zeker bij een eerste kind. Jonge moeders zullen er altijd blijven. Het is een maatschappelijke verantwoordelijkheid ze goed op te vangen en hen de kans op een hoopvolle toekomst te bieden voor zichzelf en hun kind(eren). Daarin kan een leerkracht, CLB-medewerker of een hulpverlener een cruciale ondersteunende rol spelen. Daarnaast investeren scholen ook in preventie.

Hoe kan het?

Velen vragen zich af hoe het nog zover kan komen in onze huidige samenleving met al zijn anticonceptiemogelijkheden en seksuele voorlichting. De

gemiddelde leeftijd waarop jongeren in Vlaanderen hun eerste seksuele betrekkingen hebben is 15,5 jaar. Op de leeftijd van 18 jaar heeft de helft van de jongeren al betrekkingen gehad. Zelfs wanneer voorbehoedsmiddelen consequent worden gebruikt is er nog een kleine kans op een zwangerschap. Als je daar het foutieve en onzorgvuldige gebruik bij telt, dan blijkt de huidige anticonceptie niet zo efficiënt als wel wordt voorondersteld, ook niet voor oudere vrouwen. Zo vermeldt een recent rapport van Kind en Gezin dat 1 op 7 zwangerschappen ongepland is, maar ongepland betekent niet altijd ongewenst. Tot slot zijn er tieners die bewust hun zwangerschapswens op jonge leeftijd willen vervullen. De verantwoordelijkheden die gepaard gaan met de relaties tussen jongeren lijken meer taboe dan het seksueel actief zijn en het gebruik van anticonceptie. Het lijkt wel of deze verantwoordelijkheden enkel in termen van vooroordelen bespreekbaar zijn.

Dè tienerouder bestaat niet

Om zich nog beter in te leven in de leefwereld van de zwangere tieners en hun omgeving, maakte het cRZ een 'belevingsboek' waarin de meisjes en hun omgeving zelf een stem kregen. Wat bleek: iedere tienermoeder is uniek, ze hebben allemaal een verschillende achtergrond, een verschillend verhaal, maar allemaal zijn of waren ze jong zwanger. Meestal niet gepland, maar uiteindelijk is het kindje wel welkom. In ons boek zochten we een antwoord op de vraag: 'van tiener naar volwassene in 9 maanden?' Een zwangerschap op jonge leeftijd is en blijft een ingrijpende gebeurtenis, maar hoeft niet altijd problematisch te zijn. Velen vinden al snel hun eigen weg, anderen hebben daar meer moeite mee. Zeker de jongeren die zich in een vrij sociaal geïsoleerde positie bevinden, zijn extra kwetsbaar. Deze meisjes zijn immers nog niet volwassen, maar ze worden wel verondersteld zich volwassen of verantwoordelijk te gedragen. Dit kan heel zwaar zijn en soms teveel om alleen te dragen. Zij kunnen vaak een steuntje in de rug gebruiken om hun kwetsbaarheid om te zetten in kracht.

Onderstaand citaat of in een kaderstukje?

Ter illustratie een citaat uit ons boek "17 en zwanger. Van tiener naar volwassene in 9 maanden?" (Zie ook rubriek 'Agenda en documentatie'):

Toen ik hoorde dat ik zwanger was van jou, kon mijn geluk niet op! Toen je papa me verliet stortte mijn wereld in, maar ik herpakte me weer, voor

jou! Toen jij geboren werd hilde ik van geluk, maar ook omdat ik bang was. Hoe moest ik dat allemaal alleen klaren? Nu, drie jaar later zou ik opnieuw kunnen huilen. Niet omdat ik nog bang ben, maar enkel omdat ik supertrots ben op jou!

Deze trotse tienermoeder mag vooral trots zijn op zichzelf!

Samen staan we sterk

Steun kunnen tienerouders ook vinden in ontmoeting met lotgenoten die voelen en weten wat zij doormaken. Het cRZ wil die contacten faciliteren en stimuleren via ontmoetingsdagen, weekends en een facebookpagina. Hiermee beoogt het cRZ bij te dragen aan de maatschappelijke weerbaarheid en groei van tienerouders. Het is de bedoeling dat zij zich ondersteund voelen en de kracht vinden om te werken aan wie ze zijn, wat ze kunnen en wat ze willen, door bijvoorbeeld hun oudervaardigheden te ontwikkelen, weer naar school te gaan of werk te vinden en dit met respect voor hun eigen keuzes. Bij dit alles wil het cRZ ook de te vaak vergeten doelgroep van tienvaders een stem geven en hen actief betrekken. Tijdens de activiteiten wordt er bewust tijd en ruimte vrij gemaakt om de ouders gewoon jong te laten zijn via ontspannende activiteiten. Zelfzorg is immers een belangrijke voorwaarde om de rol als ouder goed te kunnen opnemen. Daarnaast kunnen ze leren van elkaars ervaringen via begeleidde groepsgesprekken over

de betekenis van jong ouderschap, opvoeding en de relatie tot de (nieuwe) partner en de (groot)ouders. We trachten hen positieve ervaringen te laten opdoen met elkaar en met hun kind(eren), in de hoop dat dit een positieve bijdrage zal leveren aan het hechtingsproces.

Naar een betere ondersteuning van de leerkracht, welzijnswerker of jeugdwerker

Als leerkracht of hulpverlener kan je het cRZ consulteren voor informatie, advies en (anoniem) casusoverleg. We proberen samen te zoeken hoe we de betrokken jongeren kunnen bijstaan en (opnieuw) toekomstperspectieven kunnen bieden. Daarnaast biedt het cRZ vorming aan via een open aanbod, zoals 'Een leerling is zwanger' of op maat uitgewerkt. De bedoeling van deze opleiding is inzicht in en voeling krijgen met de leefwereld van de zwangere tiener of tienermoeder. Je krijgt achtergrondinformatie mee over tienerzwangerschap en er wordt op de verschillende begeleidingsaspecten ingegaan, zowel bij de keuze voor behoud van de zwangerschap als bij de keuze voor abortus.

Met de routekaart tienerzwangerschap wil het cRZ enige houvast bieden aan hulpverleners die met zwangere tieners in contact komen in functie van actieve beslissingsbegeleiding. Als hulpverlener kan je zelf aan de slag met de achtergrondinformatie, begeleidingstips en adressen van organisaties waarmee kan worden samengewerkt of waarnaar kan worden doorverwezen. Er bestaat ook een routekaart ongeplande zwangerschap. Deze richt zich op de begeleiding van volwassenen die ongepland zwanger zijn. Beide routekaarten zijn online raadpleegbaar op de website van het cRZ. Hou er rekening mee dat tienermoeders zich liefst van hun meest competente kant laten zien en daardoor defensief kunnen reageren op een hulpaanbod. Ze vragen niet makkelijk om hulp en laten zich niet snel doorverwijzen. Ze zeggen al snel 'ik kan het wel alleen', maar dit komt meestal voort uit de angst om onder de loep genomen te worden en al op voorhand als minder goede moeder bekeken te worden. Hoe bereik je hen dan wel? Het vraagt flexibiliteit en tolerantie tegenover niet nagekomen afspraken, als ook afwisselen in perspectieven: het perspectief van de jonge ouder versus het perspectief van het kind, weliswaar vanuit het vertrouwen dat je in de jonge ouder stelt (tenzij de veiligheid van het kind uitdrukkelijk in gevaar komt). Aandacht voor het hechtingsproces is hierin cruciaal. Het cRZ beklemtoont in het eigen hulpaanbod sterk het perspectief van de tiener en werkt complementair samen met partnerorganisaties, die sinds kort gebundeld zijn in 'lerende netwerken'. Zulk regionaal netwerk doelt op onderlinge uitwisseling tussen theorie en praktijk rond het thema ongeplande zwangerschap, met focus op tienerzwangerschap en tienerouderschap. Indien je geïnteresseerd bent in deelname aan deze uitwisseling, neem dan ook gerust contact op met het cRZ.

Tienermoeders laten zich liefst van hun meest competente kant zien.

Katrien VANSANTVOET en Katleen ALEN

Centrum voor Relatievorming en Zwangerschapsproblemen
Geldenaaksebaan 277, 3001 Heverlee
016/38 69 50

Luistertelefoon bij ongeplande zwangerschap (ook 's avonds tussen 18 en 22u, in het weekend en op feestdagen): 078/15 30 45 (zonaal tarief)
www.crz.be
www.tienermoeders.be
facebook: cRZ Jong en Ouder

Een lokale blik op de school

Isabelle PANNECOUCKE

Een school eist niet enkel een bepaalde ruimte op in de buurt maar haar vormgeving wordt medebepaald door deze context. Verder komen allerlei individuen uit die ruimere context de school binnenlopen en hun ervaringen uit die omgeving laten ze niet aan de schoolpoort achter. De school is echter niet enkel een ontvanger maar door haar functioneren speelt ze in op haar nabije omgeving. In deze bijdrage gaan we dieper in op deze dialectiek en steunen hierbij onder andere op het onderzoek 'De buurt en de school: gescheiden contexten?' dat deze relatie centraal stelt.

In deze bijdrage benaderen we de school niet als een eiland maar zetten we de wisselwerking tussen scholen en buurten voorop. De aandacht voor dergelijke relatie groeide geleidelijk aan. In het verleden functioneerden scholen immers als op zichzelf staande, institutionele, ontoegankelijke gebouwen (Van Heddegem & Lathouwers, 2008: 72). Na verloop van tijd duiken echter meer en meer voorbeelden op van scholen die zich niet enkel richten tot leerlingen en hun ouders maar kiezen voor meer openheid. Het ervaringsgericht onderwijs bijvoorbeeld impliceert dat de wereld de school binnenkomt of dat de leerkracht er met zijn leerlingen op uit trekt. Op dergelijke manier sluiten de scholen zich niet langer af van de nabije omgeving noch van de bredere samenleving. Dat het verlaten van het eiland-denken ook nu nog gerechtvaardigd is, tonen we aan op basis van een tweetal elementen. We focussen hierbij op basisscholen, die in vergelijking met secundaire scholen, een relatief meer lokaal karakter kennen. Inspiratie vinden we onder andere in sociologisch onderzoek met kinderen over de relatie tussen de buurt en de school (Pannecoucke, 2010).

De buurt meer dan een locatie

In tegenstelling tot veel andere landen kent de schoolkeuze in Vlaanderen in principe nauwelijks beperkingen. Ondanks deze vrijheid bestaat er een nauwe samenhang tussen de samenstelling van de bevolking in de buurt en in de basisscholen. Ouders hechten bij de keuze van een lagere school blijkbaar veel belang aan het element afstand (Creten e.a., 2000). Zo blijkt dat minimum 60% van de kinderen school loopt op ten hoogste twee kilometer van hun huis. De buurt is echter meer dan alleen een omgeving waarin een school gelegen is of de plek waar leerlingen buiten de schooluren vertoeven. Naargelang de aard van de buurt zal deze context al dan niet een uitdaging zijn voor het onderwijs. Als kinderen uit achtergestelde wijken naar de buurtschool trekken dan kan dit een extra uitdaging voor het onderwijs betekenen. Kinderen wandelen de school binnen met een rugzak gevuld met capaciteiten beïnvloed door hun gezin, leeftijdsgenootjes en hun ruimere leefomgeving. De inhoud van die rugzak blijkt veelal een onbekende te zijn voor de leerkracht en bijgevolg moeilijk om aan te pakken. Door een ander sociaal en cultureel kapitaal, gezondheidsproblemen, een onstabiele thuissituatie, ... functioneert het onderwijs dikwijls niet zozeer als een hefboom om uit de armoede te geraken maar eerder als een dwarsboom (Pannecoucke, 2006).

Dat de buurt ook meespeelt bij andere elementen van het schoolgebeuren vinden we terug in de doctoraatsstudie 'De buurt en de school: gescheiden contexten?' (Pannecoucke, 2010). In dit onderzoek gingen

we bij kinderen uit het zesde leerjaar op zoek naar de relatie tussen hun buurt en hun schoolervaringen en -aspiraties. In concreto gaat het om leerlingen van drie scholen in drie verschillende Antwerpse buurten gelegen in Oud-Borgerhout, Antwerpen-Noord en Merksem¹. Hun woorden en beeldenⁱⁱ, geven aan dat de manier waarop ze hun school ervaren, hun secundaire school kiezen en uiteindelijk het onderwijs waarderen, ingebed zijn in een ruimtelijke context.

'De' schoolervaring vanuit een buurtcontext bekeken

Onderzoek naar de schoolervaring toont aan dat niet enkel de school bepaalt hoe kinderen hun school beleven. Naast de concrete schoolsituatie (Verschelden, 2002: 311) kleuren ook individuele kenmerken, de gezinssituatie, de sociaal-culturele context en de plaats van de school in de samenleving het ervaringsplaatje. In dit artikel focussen we op de buurtcontext en kijken we of en hoe de buurt mee de ervaring kleurt. Over het algemeen wordt de school door de respondenten als positief ervaren. Ze vinden hun school leuk en fijn vooral omdat ze er hun leeftijdsgenoten kunnen ontmoeten. Ook in hun gesprekken met andere leeftijdsgenoten komt vooral de sociale schooldimensie (zoals wie hun klasgenootjes zijn, welke vriendjes ze hebben) aan bod. Het relatieve belang van deze ontmoetingsfunctie vertoont echter ook ruimtelijke verschillen. Voor kinderen in Antwerpen-Noord is de school als een ontmoetingsplaats het meest uitgesproken. Vooral hun beperkte buurtgebruik, toe te schrijven aan allerlei buurtkenmerken, verhindert het ontmoeten van hun klasgenootjes of andere leeftijdsgenoten buiten de schoolmuren. Hun perceptie van de buurt als vuil, druk en onveilig houdt hen binnenshuis. Hun actieradius wordt tevens beperkt door het heterogene buurtkarakter (op basis van religie, nationaliteit en taal). Precies door de afwezigheid van sociale interacties in de buurt neemt het belang van de school als een locatie voor sociale netwerken en colearning (Kintrea, 2009) toe. Een ander beeld krijgen we in Oud-Borgerhout waar de sociale contacten die bestaan in de school zich ook verder ontplooiën buiten de schooluren. Het feit dat de kinderen dezelfde etnische achtergrond hebben, werkt het ontmoeten na de school in de hand. Ze ontmoeten elkaar in de moskee, tijdens het winkelen en, vooral voor de jongens, tijdens het spelen op de buurtpleintjes. In hun brieven, dagboeken en foto's stippen de respondenten regelmatig de school aan en benadrukken zo het belang van de sociale rol die de school in hun leven vervult.

Een ander (ruimtelijk te duiden) verschil heeft te maken met de waardering van de school als een plek om te spelen. Objectief gezien zouden we de grootste waardering van de school als een plek om te

spelen, moeten vaststellen bij kinderen uit Merksem waar ze over een grote speelplaats beschikken. Toch stippen ze dit niet aan omdat ze ook ruimte hebben om te spelen in de tuin van hun huis of op de speelpleinen in de buurt. Vooral de respondenten uit Oud-Borgerhout geven de speelplaats als een positief element aan omdat die hen de ruimte biedt om zich uit te leven, een ruimte die ze thuis en in hun buurt moeten missen. Ze wonen niet enkel met veel gezinsleden in relatief kleine huizen zonder tuin. Ook hun buurt telt weinig groene pleinen en speelterreinen waar ze kunnen spelen en voetballen. Terwijl de kinderen in Antwerpen-Noord geconfronteerd worden met dezelfde ruimtebeperkingen (weinig groen, weinig speelruimte en weinig vrijheid om buiten te spelen), vinden ze geen compensatie op de kleine, ommuurde speelplaats en blijft hun waardering voor dit element dan ook achterwege.

De keuze van een secundaire school ruimtelijk ingebed

De buurt, en meer bepaald de locatie ervan, speelt ook een rol bij de keuze van een secundaire school. Om dit te staven hebben we de kinderen gevraagd naar welke school ze zullen trekken als ze de basisschool zullen verlaten. Dat de ligging van hun huis, van hun buurt van belang is bij de schoolkeuze komt het sterkst naar voren bij kinderen met een beperkte actieradius zoals bij de respondenten uit Oud-Borgerhout. Ze kiezen hoofdzakelijk voor de dichtstbijzijnde scholen niet alleen omdat ze daar hun broers, zussen en hun klasgenootjes zullen aantreffen maar ook omwille van de bereikbaarheid. De afstand laten meespelen bij hun schoolkeuze beperkt echter het aantal potentiële scholen en opleidingen omdat de nabijgelegen scholen in de tweede en derde graad enkel tso (technisch secundair onderwijs) en bso (beroepssecundair onderwijs) aanbieden. De keuze voor een van de dichtstbijzijnde scholen zal tevens hun doorstroming naar het hoger onderwijs bemoeilijken. Een van de scholen waar ze wel algemeen secundair onderwijs kunnen volgen, situeert zich helaas aan de andere kant van de ring. Omwille van de ligging percipiëren ze die school als onbereikbaar omdat ze de ring als een niet te overschrijden, geografische buurtgrens ervaren. We stellen dan ook vast dat de segregatie in de lagere school zich voortzet in het secundair onderwijs. Het belang van de ligging van de buurt neemt af wanneer afstand geen criterium is voor de keuze van een secundaire school, zoals blijkt bij onze respondenten uit Merksem die een relatief groot ruimtegebruik vertonen. Zo houden de buurtgrenzen hen niet tegen om allerlei vrijetijdsactiviteiten, zoals paardrijden en tennissen, te beoefenen. Door hun ruime actieradius ervaren ze ruimtelijke aspecten niet als beperkend en blijven verschillende schoolpoorten open ook al liggen ze niet in de nabije omgeving.

De waardering van het onderwijs vanuit een ruimtelijk perspectief

Naast de ontmoetingsfunctie van de school, die weliswaar vooropstaat, komt de school ook naar voren als een plek om te leren. Vooral de respondenten uit Antwerpen-Noord waarderen in vergelijking met de twee andere cases, veel meer het leren op school. Dit is een opvallende bevinding omdat die kinderen weinig of geen mensen kennen waarbij het onderwijs vruchten heeft afgeworpen. Hun beleving kunnen we echter koppelen aan de positieve gevolgen van het onderwijs. Luna (12 jaar, Nigeriaanse afkomst) gaat naar school: *“Om te leren en later een goed beroep te krijgen”*. Ikram (12 jaar, Turkse afkomst) op zijn beurt *“Om te leren en als ik groot ben, wil ik een mooi en deftig leven hebben”*. Via de school willen ze een diploma behalen zodat ze later een degelijke job kunnen vinden en

een goed leven kunnen leiden. Kortom, ze gaan ervan uit dat hun inzet voor de school later beloond zal worden. Ze hechten belang aan het onderwijs voor hun toekomstmogelijkheden en niet zozeer omdat hun familie en bureaus een diploma en betaald werk hebben. Vermoedelijk stimuleren onder andere de problemen die sommige buurtbewoners ervaren, hen om zich in te zetten voor het onderwijs en niet in een negatieve situatie verzeild te raken. Kortom, wat er leeft en zich afspeelt in de buurt speelt mee in de ervaring van kinderen en illustreert het belang van de buurt als een leeromgeving.

De school meer dan een ontvanger

Het eerder aangestipte lokale karakter van een basisschool maakt van die school een belangrijke buurtvoorziening. De betekenis van de school voor de buurt kan echter ruimer zijn dan enkel een onderwijsverstrekende voorziening. Dat is bijvoorbeeld het geval in Oud-Borgerhout. Zoals eerder aangestipt is het belang van de sociale schooldimensie in deze case relatief het grootst en dit geldt nog meer voor de meisjes. De school als buurtvoorziening maakt ontmoetingen mogelijk maar opent ook deuren van andere buurtvoorzieningen en zet eerste stappen om bredere leer- en leefomgevingen (Joos & Ernalsteen, 2010) te creëren. In een stedelijk jeugdcentrum organiseert de school danslessen en, in samenwerking met andere scholen, maakt ze de deelname aan basketbalwedstrijden mogelijk, zoals Latifa aangeeft in onderstaand citaat.

“De woensdag na school moest ik gaan dansen. Vandaag hadden we een voorstelling. We moesten onze dansjes laten zien voor een grote publiek. Ik moest dansen in de Branderij. Want daar hebben ze een grote zaal. Ik heb gedanst met vriendinnen van mijn klas, op school, we waren met veel meisjes.” (fragment uit het dagboek van Latifa, 11 jaar, van Marokkaanse afkomst).

Deze initiatieven dragen niet enkel bij tot de ontwikkeling van de fysieke capaciteiten en de sociale vaardigheden van de meisjes maar ook tot de uitbreiding van hun actieradius. Dit laatste is een niet onbelangrijk neveneffect want in vergelijking met hun mannelijke leeftijdsgenoten maken de meisjes relatief minder gebruik van de buurt. Ze knappen niet enkel meer huishoudelijke klusjes op maar genieten bovendien minder vrijheid om buiten te vertoeven. Bovendien biedt het jeugdcentrum hen ook de ruimte om ‘virtuele’ sociale contacten uit te bouwen via het internet, een faciliteit die ze thuis moeten missen.

“Ik ben in de branderij gaan dansen om 13.30 met een paar klasgenoten. Na het dansen ben ik op de pc gegaan, met dezelfde klasgenoten. Ik ben op msn geweest.” (fragment uit het dagboek van Nadia, 12 jaar, van Marokkaanse afkomst).

Het naar buiten treden van de school speelt in op het gegeven dat kinderen ook buiten de school leren en opgroeien. Omdat echter niet alle kinderen hierbij blootgesteld worden aan een ruime waaier aan ervaringen, kunnen initiatieven vanuit de school hier een handje bij helpen. Ook de initiatieven van de leerkracht in Antwerpen-Noord vormen een illustratie van het inspelen op de specifieke schoolomgeving. Omwille van allerlei buurtkenmerken (druk verkeer, onveilig karakter, vuil uitzicht) vertoeven de kinderen weinig buitenshuis. Dit gegeven en haar perceptie van de buurt als een gebied dat weinig kansen biedt (waaronder een beperkt aanbod aan opleidingen) zet de leerkracht ertoe aan om haar leerlingen mee te nemen naar Linkeroever en de Amerikalei om er secundaire scholen (met ASO) te bezoeken. Door de kinderen zelf

te laten ervaren hoe ver die scholen effectief liggen en hoe ze deze kunnen bereiken, krijgen ze een realistischer beeld over de bereikbaarheid. Deze schooluitstappen blijven niet zonder gevolg: verschillende kinderen zullen de bus of de tram opstappen om les te volgen in een van die twee secundaire scholen, zoals Brahim (12 jaar, van Turkse afkomst): “... omdat het vervoer goed zit. En er vrienden zijn die gaan.”

Afsluitend

Bovenstaande geeft aan dat de vragen wat de school voor de kinderen en de buurt kan betekenen, en wat de buurt inhoudt voor de school niet eenduidig te beantwoorden vallen. De antwoorden hangen immers af van de kinderen zelf, van het handelen vanuit de school en van de mate waarin de buurt mogelijkheden biedt of eerder beperkingen oplegt. Toch willen we hier om te eindigen enkele algemene bedenkingen geven.

De onderzochte cases tonen aan dat de buurtsamenstelling niet enkel in relatie staat met de schoolsamenstelling maar dat ook de sociale contacten in de buurt van belang zijn voor het schoolgebeuren. Rekening houden met deze sociale buurt dimensie is nodig omdat, naast de school en de familie, ook de buurt een belangrijke context is voor kinderen en jongeren (Epstein, 1987). Wie ze ontmoeten in hun buurt kan hun schoolkeuze of hun manier waarop ze het onderwijs waarderen, kleuren. Opvallend is echter dat het in de meeste gevallen gaat over contacten met gelijkgestemden. Het beleid gericht op het streven naar een sociale mix in stedelijke buurten beoogt daarentegen interactie tussen ‘anderen’ (De Decker, 2004), zoals contacten tussen de oorspronkelijke, vaak laagopgeleide en niet-tewerkgestelde, bewoners en nieuwe, hoogopgeleide en tewerkgestelde bewoners. Ons inziens beklemtoont dergelijk beleid diversiteit te veel als een kans en verwaarloost het de problematische aspecten. Bijvoorbeeld houdt het mixen van bevolkingsgroepen binnen buurten niet automatisch in dat ze samen leven. Meestal blijven de contacten binnen de eigen groep primeren (Hart, 2002: 13) en leeft men meer naast dan met elkaar.

Door vrijetijdsactiviteiten te organiseren kan de school ontmoetingen met leeftijdsgenoten stimuleren en tegelijk ook bijdragen tot de ontwikkeling van andere vaardigheden. Indien een school effectief de ruime ontwikkeling van haar leerlingen nastreeft, dient ze zich ook te verankeren in die buitenwereld en dus zeker in de buurt. Dit kan door de schoolpoort open te zetten voor de buurt of door als school zelf naar buiten te treden. De keuze voor de eerste of tweede optie hangt vooral af van de lokale omgeving. We menen echter wel dat de relatie die de school met de buurt aangaat belangrijker wordt als de school gelegen is in een achtergestelde of kansarme buurt. Een situatie van maatschappelijke achterstelling die zich op verschillende domeinen manifesteert, vergt immers een integrale aanpak waarin zowel de school, het gezin als de buurt betrokken dienen te worden.

We zien ook een belangrijke rol weggelegd voor de leerkrachten maar omdat veel leerkrachten niet in de buurt van de school wonen en daardoor die buurt minder goed kennen, kan werken aan een correcte beeldvorming en kennis over die lokale omgeving de leerkrachten inspireren om in te spelen op de aanwezige beperkingen en kansen (Pannecoucke, 2010). Op dergelijke manier zou de buurt als opportuniteitsstructuur beter benut worden. Een laatste bedenking heeft te maken met de ligging van de secundaire scholen en het belang van afstand bij de schoolkeuze. Omdat voor vele kinderen (vooral diegenen die ge-

confronteerd worden met beperkte mogelijkheden in hun buurt en in hun gezin) de bereikbaarheid bij de selectie van een school meespeelt, lijkt ons een (meer) gediversifieerd aanbod van secundaire scholen en opleidingen meer dan opportuun. We dienen hierbij wel op te merken dat een meer evenredige spreiding geen zaligmakende oplossing is. De aanwezigheid van een buurtschool met een algemeen vormende opleiding houdt niet automatisch in dat we de kinderen uit de buurt daar op de schoolbanken zullen aantreffen omdat “*aso niet voor ons is*”. Desalniettemin zouden de factoren afstand en bereikbaarheid al niet op voorhand de poorten van enkele scholen sluiten.

Dr. Isabelle PANNECOUCKE

Universiteit Gent – Vakgroep Sociologie
Center for Social Theory, Korte Meer 5, 9000 Gent
isabelle.pannecoucke@ugent.be

BIBLIOGRAFIE

- Creten, H., e.a. (2000). Voor elk wat wils: schoolkeuze in het basis- en secundair onderwijs, Leuven, KUL – HIVA.
- De Decker, P. (2004). De ondraaglijke lichtheid van het beleid voor de stad in Vlaanderen. Van geïndividualiseerd woonmodel tot stedelijke crisis, Antwerpen, Universiteit Antwerpen – OASeS.
- Epstein, J. L. (1987). Towards a Theory of Family – School Connections: Teacher Practices and Parent Involvement, in: Hurrelmann, K., Kaufmann, F., Losel, F. (eds). Social Intervention: Potential and Constraints, New York, De Gruyter, 121-136.
- Hart, J. de (2002), Zekere banden: sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Joos, A., Eernalsteen, V. (2010). Wat is een Brede School? Een referentiekader, Gent, Steunpunt Diversiteit & Lereren.
- Kintrea, K. (2009). Aspirations, attainment and social mobility in disadvantaged areas. Praag, European Network of Housing Research.
- Pannecoucke, I. (2006). Kansarmoede en secundair onderwijs: kwantitatieve en kwalitatieve probleemsituering voor Vlaanderen, Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid, 2005-2006, 1-2, 20-33.
- Pannecoucke, I. (2010). De buurt en de school: gescheiden contexten? Een onderzoek bij kinderen naar de relatie tussen hun buurt en hun onderwijservaringen en -verwachtingen, Leuven, Acco.
- Van Heddegem, I., Lathouwers, G. (2008). Schoolgebouwen: spiegels van maatschappelijke tendensen, Impuls, 39, 2, 66-79.
- Verschelden, G. (20002). Opvattingen over ‘welzijn’ en ‘begeleiding’. Een sociaal-(ped)agogische analyse van leerlingenbegeleiding als exemplarisch thema in het jeugdbeleid, Gent, Academia Press.

NOTEN

- i. De beschrijving van de buurten vinden we terug bij Pannecoucke (2010: 102-103). Het onderzoek vindt plaats in drie buurten van de Stad Antwerpen. De selectie van de buurten baseert zich op de relevante elementen in de context van buurtprocessen, namelijk infrastructurele en sociale factoren. De eerste buurt, gelegen in Oud-Borgerhout, kenmerkt zich door een hoge concentratie op basis van etnische afkomst (namelijk de Marokkaanse), een relatief hoog percentage private huurwoningen, een geïsoleerd karakter (afgesneden door drukke straten zoals de Plantin Moretuslei, de Turnhoutsebaan, de ring en een spoorweg), een hoge mate van bevolkingsdichtheid en smalle dicht bij elkaar gelegen straten. De tweede buurt situeert zich in Merksem en omschrijven we als een arbeiders-middenklasse buurt, met veel eengezinswoningen (veelal met een eigen tuin), veel sport- en groenvoorzieningen en bredere straten. De laatste buurt gelegen in Antwerpen-Noord kent een grote diversiteit aan nationaliteiten, een groot speelplein, smalle straten en een hoog percentage sociale (hoog)woonbouw.
- ii. De woorden en beelden verkregen we door het uitvoeren van een kwalitatief onderzoek waarbij we zowel traditionele (zoals een interview en een vragenlijst) als taakgerichte methodes (tekeningen, foto's, dagboeken en brieven) gebruikten. Op dergelijke manier werden de geselecteerde kinderen bevroegd over hun buurt (hun definitie, gebruik en beleving) en over hun schoolervaring en -keuze, welke de kern vormen van dit artikel.

Cyberpesten bij jongeren: een zaak voor de school?

Heidi VANDEBOSCH, Karolien POELS en Gie DEBOUTTE

Cyberpesten is een vrij recent fenomeen, dat relatief vaak voorkomt bij jongeren en een belangrijke negatieve impact kan hebben op het welbevinden van de slachtoffers. Interventies zijn dan ook noodzakelijk. In dit artikel beschrijven we de resultaten van een onderzoek naar de ervaring met en de aanpak van cyberpesten in Vlaamse basis- en middelbare scholen.

Cyberpesten: omvang en gevolgen

Cyberpesten kan eenvoudigweg omschreven worden als “pesten” (intentioneel, repetitief, agressief gedrag van een individu of een groep tegenover een slachtoffer dat zich moeilijk kan verdedigen) via elektronische media (Smith, et al., 2008). Voorbeelden van cyberpesten zijn: iemand beledigende sms'en of chatberichten sturen, iemand massaal “defrienden”, geruchten over iemand verspreiden via e-mail, of genante foto's of filmpjes van iemand plaatsen op een website.

Studies in Vlaanderen en België (Vandebosch & Van Cleemput, 2009; Walrave & Heirman, 2009) tonen aan dat wanneer aan jongeren rechtstreeks wordt gevraagd of ze al eens slachtoffer of dader van cyberpesten waren (in het algemeen of tijdens de laatste drie maanden), de prevalentiecijfers respectievelijk variëren tussen 10,3% en 34,2% en tussen 4,9% en 21,2%. Wanneer gepeild wordt naar hun ervaring met verschillende internet- en gsm-activiteiten die door de onderzoekers als cyberpestvormen worden beschouwd (zoals iemand een beledigende of bedreigende e-mail of sms sturen), dan liggen de percentages beduidend hoger.

Cyberpesten blijkt ook belangrijke negatieve gevolgen te hebben. Zo is er bijvoorbeeld een verband vastgesteld tussen slachtofferschap bij cyberpesten en een verlaagd zelfbeeld, angstgevoelens, stress, verminderde schoolprestaties en suïcidale neigingen.

Door zijn omvang en impact is cyberpesten bij jongeren dus een probleem dat vraagt om een adequate aanpak.

Interventies: actoren en inhoudelijke kenmerken

De sterke verbanden die men in studies vindt tussen het slachtoffer- en het daderschap bij cyberpesten en “klassiek” pesten, doen vermoeden dat de pesterijen die offline plaatsvinden (bv. in een omgeving waar jongeren veel tijd doorbrengen, zoals op school) in sommige gevallen worden verdergezet in de onlinewereld. Dit gebeurt meestal mét behoud van rollen. Daders blijven dus daders, en slachtoffers blijven slachtoffers. Vandaar dat interventies rond “klassiek” pesten zoals de “whole school approach” (Deboutte, 2009) ook (deels) effectief kunnen zijn voor de aanpak van cyberpesten. Scholen die inzetten op het combineren van preventieve en curatieve maatregelen en daarbij een beroep doen op de actieve

betrokkenheid van slachtoffers, pestkoppen, omstanders, leerkrachten en ouders helpen op die manier (eveneens) het problematisch gebruik van de nieuwe media beperken.

Toch zijn er punten waarop cyberpesten zich duidelijk onderscheidt van “klassiek” pesten en uitnodigt tot specifieke maatregelen. Zo kunnen cyberpesterijen 24/7 plaatsvinden, van op eender welke fysieke lokatie, anoniem en voor een (potentieel) wereldwijd (internet)publiek. Concreet betekent dit dat cyberpesterijen - hoewel ze vaak voortbouwen op klassieke pesterijen in de school en daar hun impact laten voelen - meestal geïnitieerd worden buiten de school(m)uren. Ze zijn vrijwel uitsluitend “online” observeerbaar en de “dader” probeert zijn of haar identiteit in vele gevallen te verbergen. Cyberpesterijen vallen m.a.w. dikwijls buiten de “radar” van leerkrachten en directies. Daarom is er voor de aanpak van cyberpesten een belangrijkere rol weggelegd voor actoren die niet bij interventies rond klassiek pesten betrokken zijn, zoals Internet Service providers en gsm-operatoren.

Cyberpesten veronderstelt niet alleen een verschuiving wat betreft (het belang van) de verschillende betrokken partijen, maar creëert ook inhoudelijke uitdagingen voor programma's die deze vorm van pesten willen bestrijden. Voorlichtingsactiviteiten bijvoorbeeld, moeten inspelen op de typische aspecten van cyberpesten en van de onlinewereld in het algemeen.

Daders moeten bijvoorbeeld weten dat hun acties “onuitwisbaar” zijn; potentiële slachtoffers moeten instructies krijgen over hoe ze zich ‘technisch’ tegen cyberpesten kunnen beschermen, bijvoorbeeld door hun privacysettings zo in te stellen dat de kans op misbruik beperkt blijft. Op dit vlak sluiten acties tegen cyberpesten, dan ook aan bij ruimere acties rond e-safety en internetgeletterdheid, of - binnen scholen - de ICT-eindtermen. Het belichten van juridische aspecten mag hier evenmin ontbreken. Jongeren realiseren zich vaak niet welke implicaties hun cyber(pest)gedrag kan hebben.

Samenvattend kan gesteld worden dat scholen een verantwoordelijkheid hebben bij de aanpak van cyberpesten, omdat heel wat cyberpesterijen voortbouwen uit offline pesterijen binnen de

Cyberpesterijen kunnen de klok rond plaatsvinden, anoniem, en voor een potentieel wereldwijd publiek

school en ook binnen de schoolcontext hun effecten (o.m. op de leerprestaties en het welbevinden van individuele leerlingen, op de algemene klas- en schoolsfeer) laten voelen. Eigen aan cyberpesten is dat nieuwe elementen moeten worden toegevoegd aan de klassieke pestpreventie- en actieplannen en dat in sommige gevallen een beroep moet worden gedaan op andere, schoolexterne actoren. Scholen kunnen de acties tegen cyberpesten integreren in hun globale antipestwerking en linken hun doelen bij voorkeur aan de ICT eindtermen.

Een onderzoek naar de ervaring met en aanpak van cyberpesten in Vlaamse scholen

Methodie

Om inzicht te krijgen in de mate waarin Vlaamse scholen cyberpesten als een probleem ervaren en nood hebben aan interventiematerialen werd in de maanden april-mei 2011 een online-enquête uitgevoerd¹. Alle Vlaamse basis- en middelbare scholen ontvingen via e-mail een uitnodiging om deel te nemen. De vragenlijst bestond uit vier grote delen: (1) de algemene perceptie m.b.t. cyberpesten en de rol van de school, (2) de ervaring met cyberpesten in de eigen school, (3) de ondernomen acties tegen (cyber)pesten, (4) de gangbare initiatieven rond e-safety, en (5) de noden en wensen van de school m.b.t. (ICT-gerelateerde) interventies tegen cyberpesten. In totaal hebben 309 scholen een volledig ingevulde vragenlijst ingevuld. Bij de overgrote meerderheid (67%) hiervan was het, zoals gevraagd, de directeur die de enquête had ingevuld.

Algemene perceptie van cyberpesten en de rol van de school

Uit de bevraging blijkt dat een meerderheid van de Vlaamse scholen (59%) meent dat hun leerlingen betrokken zijn bij cyberpesten (zie figuur 1). In lijn met deze bevinding, identificeert meer dan de helft van de scholen (55%) cyberpesten als een probleem in de eigen school. Slechts 22% van de scholen stelt dat er in de school geen probleem is met cyberpesten. De overgrote meerderheid (92%) van de scholen vindt dat het hun taak is om de jongeren te informeren over cyberpesten. Hoewel cyberpesterijen ook buiten de schoolmuren en -uren kunnen plaatsvinden, voelt 63% van de scholen zich (ook) verantwoordelijk voor het zoeken naar oplossingen voor cyberpesterijen tussen leerlingen die van thuis uit gebeuren. De meerderheid van de scholen (resp. 71% en 54%) meent dat de ouders en het Ministerie van Onderwijs van hen verwachten dat ze iets ondernemen tegen cyberpesten. Slechts één vierde van de scholen stelt echter te weten hoe ze het best met cyberpesten kunnen omgaan. Minder dan de helft (42%) van de ondervraagde scholen geeft aan dat de leerkrachten momenteel voldoende geïnformeerd zijn over cyberpesten. Ongeveer een derde (34%) van de ondervraagde scholen meent dat er onvoldoende tijd is om zich met de aanpak van cyberpesten bezig te houden. Scholen hebben over het algemeen het gevoel te weinig begeleiding te krijgen bij de aanpak van cyberpesten: slechts 13% van de scholen

gaat akkoord met de stelling dat er voldoende professionele ondersteuning is en slechts 15% met de stelling dat er voldoende richtlijnen ter beschikking zijn voor scholen. De resultaten van de enquête tonen verder aan dat er een gebrek is aan concrete materialen tegen cyberpesten: slechts één vijfde van de scholen (17%) beschikt naar eigen zeggen over genoeg materiaal om cyberpesten binnen de school te bestrijden.

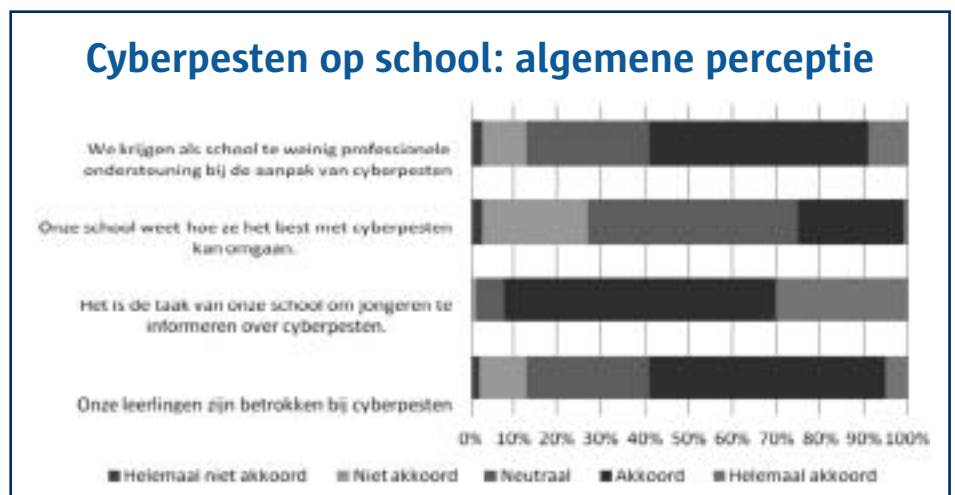
Gekende gevallen

In de meeste scholen (59%) waren er 1 tot 5 door het schoolteam gekende gevallen van cyberpesten in het afgelopen schooljaar (zie figuur 2). Slechts 14% van de scholen geeft aan dat er in het afgelopen schooljaar geen enkel geval van cyberpesten was.

Deze gevallen van cyberpesten werden meestal gemeld door het slachtoffer zelf of door zijn/haar ouders (respectievelijk 58% en 61% van de scholen geeft aan dat dit voorkomt). De scholen werden met diverse vormen van cyberpesten geconfronteerd, maar in een meerderheid van de scholen betrof het incidenten waarbij er kwetsende boodschappen (tekst, foto's of video's) naar het slachtoffer werden gestuurd (66%). Bij de voor de school bekende gevallen van cyberpesten, werden verschillende soorten technologische toepassingen gebruikt. Een duidelijke meerderheid van de scholen geeft aan dat er incidenten voorkwamen op sociale netwerksites (59%), gevolgd door cyberpesten via sms (52%), via MSN (43%) en via e-mail (29%). Leerlingen waren het vaakst het slachtoffer van cyberpesterijen (77%). Toch geeft 11% van de ondervraagde scholen aan dat (ook) leerkrachten het slachtoffer waren van cyberpesterijen in het afgelopen schooljaar. De peiling naar de daders van de cyberpesterijen brengt aan het licht dat het vaak om leerlingen van de eigen school gaat (77%). (Slechts) 9% van de scholen geeft aan dat er incidenten waren met een onbekende dader. In een grote meerderheid van de scholen kwam cyberpesten het afgelopen schooljaar minder vaak voor dan klassiek pestgedrag (82%). Toch geeft 15% van de scholen aan dat ze evenveel of zelfs meer gevallen van cyberpesten kenden dan van gewoon pesten.

Beleid en acties rond (cyber)pesten

In de meeste gevallen is het de directeur die verantwoordelijk is voor het uitwerken van het beleid tegen cyberpesten (71%) en "klassiek" pesten (4/5 van de scholen), vaak bijgestaan door andere le-

Hoeveel gevallen van “cyberpesten” zijn er tijdens het vorig schooljaar (2010-2011) geweest in uw school (voor zover bekend bij het schoolteam)?

Fig. 2: Cyberpesten op Vlaamse scholen

den van het schoolteam zoals de zorgcoördinatoren en - specifiek voor cyberpesten - de ICT-verantwoordelijken). Het antipestbeleid wordt echter in minder dan de helft van de scholen in een (schriftelijk) beleidsplan opgenomen. Vlaamse scholen organiseren heel wat activiteiten rond cyberpesten, al zijn die rond klassiek pesten nog talrijker. De activiteiten kunnen gericht zijn op diverse doelgroepen (zoals leerlingen, ouders of leerkrachten) en passen in het kader van preventie, detectie en/of probleemoplossing. In de meerderheid van de scholen worden rond cyberpesten preventieve acties gericht op leerlingen ondernomen. Zo wordt er in 81% van de scholen in de klas gesproken over cyberpesten en expliciteert bijna de helft van de scholen de schoolafspraken i.v.m. cyberpesten aan alle leerlingen (47%). Niet in elke leeftijdsgroep wordt er evenveel aandacht geschonken aan (cyber)pesten. De meeste aandacht voor cyberpesten wordt gegeven in de derde graad van het basisonderwijs (81% van de ondervraagde basisscholen) en de eerste graad van het secundair onderwijs

In 1 op 10 scholen zijn ook leerkrachten slachtoffer van cyberpesterijen.

(61% van de ondervraagde middelbare scholen). Wat de inspanningen op het vlak van de “detectie” van cyberpesten betreft, blijkt dat de initiatieven rond “cyberpesten” opnieuw wat achterop hinken in vergelijking met de initiatieven rond “klassiek” pesten. Het bevragen van leerlingen, bijvoorbeeld via enquêtes, om een idee te krijgen van de omvang van het cyberpestprobleem bij de eigen leerlingen komt in 20 % van de scholen voor (voor klassiek pesten is dit 41%). In 43 % van de scholen is er sprake van een meldpunt voor cyberpesten (voor klassiek pesten is dit 61 %). Meer dan de helft van de scholen geven aan dat bij het zoeken naar een oplossing voor cyberpestgevallen een beroep wordt gedaan op de leerkrachten/de directie (zoals gesprekken met dader en/of slachtoffer) (57%). Bij klassiek pesten is dit vrijwel steeds (97%) het geval. Dit lagere per-

centage kan zowel te wijten zijn aan het feit dat de ervaring met cyberpesten beperkter is of zelfs afwezig (doordat cyberpesten relatief minder voorkomt en bovendien minder zichtbaar is voor het schoolteam), maar ook aan het feit dat het schoolteam zich minder “thuisvoelt” op dit domein (cfr. supra). Wat de initiatieven gericht op ouders betreft, valt op dat heel wat scholen schriftelijk (35%) of via de organisatie van info-avonden (28%) preventiegerichte informatie over cyberpesten proberen te verspreiden. Voor klassiek pesten gebeurt dit in respectievelijk 50 en 23 percent van de scholen. Vlaamse scholen besteden ook vrij veel aandacht aan het informeren en activeren van leerkrachten omtrent cyberpesten. Toch zijn de activiteiten omtrent klassiek pesten andermaal wijder verspreid (zie figuur 4). In 61% van de scholen worden leerkrachten aangemoedigd om snel en gepast te reageren op cyberpestgevallen. Ongeveer de helft van de scholen heeft een aanspreekpunt geïnstalleerd waar leerkrachten terecht kunnen voor advies met betrekking tot cyberpesten. 45% van de scholen verspreidt schriftelijke informatie over cyberpesten onder de leerkrachten. Ongeveer 1/3 (28%) van de scholen organiseert ook vormingsmomenten voor leerkrachten over dit thema. Bevragingen over cyberpesten bij leerkrachten worden slechts in 10% van de scholen georganiseerd. In de enquête werd ook gepeild naar de gebruikte materialen tijdens acties omtrent cyberpesten. Die zijn net als bij klassiek pesten erg divers en worden toegeleverd via een brede waaier aan kanalen. 33% van de scholen kreeg bijvoorbeeld materiaal rond cyberpesten via een nascholings- of vormingsorganisatie. 1/3 (30%) van de

Preventieve acties (leerlingen)

Fig. 3: Preventieve acties gericht op leerlingen

scholen ontving materiaal over cyberpesten van het Departement Onderwijs en Vorming. Het internet werd door 31% van de scholen gebruikt om materiaal op te zoeken rond cyberpesten. Slechts 28% van de scholen geeft aan tevreden tot zeer tevreden te zijn met het aanbod rond cyberpesten. Ongeveer 1/5 (21%) is zelfs ontevreden.

Acties omtrent ICT en e-safety in Vlaamse scholen

Cyberpesten kan niet alleen gekoppeld worden aan traditioneel pesten maar ook aan ICT-veiligheid. Uit de enquête blijkt dat de meeste Vlaamse scholen beschikken over een uitgewerkt ICT-beleidsplan (76%). Een minderheid van de scholen (41%) beschikt over een expliciet beleid rond e-safety (veilig en verantwoord gebruik van ICT). Leerlingen krijgen in bijna alle scholen (93%) informatie over wat toegelaten is (of niet) m.b.t. het gebruik van computer, internet en gsm in de school. In meer dan de helft van de schoolreglementen (61%) staan er ook bepalingen i.v.m. ICT-misbruiken en de daaraan gekoppelde sancties. Bijna alle scholen integreren veilig ICT-gebruik in hun lessen. Slechts 3% van de scholen geeft aan dat er geen aandacht wordt geschonken aan veilig ICT-gebruik. Het meest besproken onderwerp is cyberpesten (90%), gevolgd door ongewenste inhoud zoals geweld en racisme (74%), computervirussen (71%) en seksuele benaderingen door volwassenen (58%).

Noden en wensen van Vlaamse scholen omtrent cyberpesten

Een duidelijke meerderheid (62%) van de scholen stelt dat ze nood hebben aan concrete ondersteuning op het vlak van cyberpesten. Met betrekking tot interventies/materialen/acties rond cyberpesten vinden scholen het belangrijk dat deze duidelijk omschreven zijn (93%) en makkelijk toepasbaar (94%). 81% van de scholen verkiest bovendien acties die effectief gebleken zijn tijdens eerdere toepassingen (in de eigen of in een andere school). 86% van de scholen wenst ook acties die een groot aantal leerlingen van de school bereiken. Scholen vinden het belangrijk dat de acties m.b.t. cyberpesten leuk gevonden worden door de leerlingen (78%) en aansluiten bij hun belevingswereld (95%). Voor de meerderheid van de scholen is het daarnaast ook belangrijk dat de activiteiten/materialen aansluiten bij het schoolcurriculum (68%), qua tijdsinvestering passen binnen het lesprogramma (79%), eenvoudig door de school/leerkrachten kunnen worden toegepast (zonder extra hulp) (84%) en kosteloos ter beschikking worden gesteld (79%). In het kader van het onderzoek werd er specifiek gepeild naar de interesse voor ICT-gerelateerde tools tegen cyberpesten (bv. een computerspel). Scholen zijn over het algemeen geïnteresseerd in een computertoevoeging. Ongeveer de helft van de ondervraagde scholen stelt zelfs veel interesse te hebben in een toepassing met game-elementen².

Besluit: nood aan een geïntegreerde, evidence-based aanpak rond (cyber)pesten

Bevragingen bij leerlingen leren ons dat cyberpesten een veel voorkomend probleem is dat ook ernstige gevolgen kan hebben. Aan gezien pesten via internet of gsm vaak voortbouwt op klassieke pesterijen binnen de school en ook daar zijn impact heeft (op het welbevinden en de schoolprestaties van het slachtoffer, en de klas- of schoolsfeer in het algemeen), is het belangrijk dat scholen – naast en in samenwerking met andere actoren – een adequate aanpak

rond cyberpesten proberen te voorzien. Uit een online bevraging bij 309 Vlaamse scholen, blijkt dat de meeste scholen cyberpesten als een probleem ervaren, ook al is het aantal voor het schoolteam zichtbare cyberpesterijen vrij beperkt. Momenteel worden door de meeste scholen (in hoofdzaak preventieve) acties ondernomen rond deze nieuwe vorm van pesten, die ook als het voornaamste “e-safety” aandachtspunt t.a.v. de leerlingen wordt beschouwd. Toch melden de meeste scholen dat ze nood hebben aan professionele ondersteuning en bijkomende materialen op dit vlak. Het huidige aanbod – dat ook uit zeer diverse hoeken komt – voldoet duidelijk niet. Het is dan ook tijd om de krachten te bundelen. Cyberpesten verdient de nodige specifieke aandacht in een interventieprogramma dat de totale pestproblematiek wil aanpakken, op basis van bestaande wetenschappelijke kennis over de oorzaken van (cyber)pesten en over de effectiviteit van methoden en materialen die daarop inspelen. Zoals een overzichtsstudie van Smith, Ananiadou en Cowie (2003) aantoonde is het belangrijk dat een dergelijk anti-pest-programma op continuïteit berust (de aanpak van (cyber)pesten moet dus meer zijn dan een “one-shot” onderneming) en op voldoende betrokkenheid van onder meer leerkrachten en leerlingen kan rekenen. Er is m.a.w. nood aan een concrete structuur, die afhankelijk van de precieze situatie in elke school, ook op een deels eigen manier kan worden ingevuld. Hoewel er in Vlaanderen diverse initiatieven zijn die helpen om de brede waaier aan activiteiten op het vlak van (cyber)pesten te stroomlijnen (zie bv. het Vlaams Netwerk Kies Kleur Tegen Pesten), lijkt het noodzakelijk dat politieke actoren in de bres springen om de schoolprogramma’s rond pesten (in het algemeen) meer te “sturen”, zonder dat dit een aangepaste aanpak op basis van de behoeften en de mogelijkheden van elke individuele school in de weg staat. Het Finse KiVA-programma (vooralsnog voornamelijk gefocust op klassiek pesten) dat inmiddels in meer dan 90% van de Finse basis- en secundaire scholen succesvol is geïmplementeerd (zie: <http://www.kivakoulu.fi/there-is-no-bullying-in-kiva-school>) en momenteel ook in Nederland op effectiviteit wordt getest, illustreert dat een dergelijke aanpak efficiënt en effectief kan zijn.

Heidi VANDEBOSCH, Karolien POELS en Gie DEBOUTTE

Onderzoeksgroep MIOS

Departement Communicatiewetenschappen

Universiteit Antwerpen

Sint-Jacobstraat 2- 2000 Antwerpen

LITERATUURLIJST

- Deboutte, G. (2009) *Pesten en geweld op school. Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*. Brussel, Departement Onderwijs en Vorming. (e-publicatie, terug te vinden op www.pesteningeweldopschool.be)
- Smith, P. K., Ananiadou, K., & Cowie, H. (2003). Interventions to Reduce School Bullying. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 591.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Vandebosch, H., & Van Cleemput, K. (2009). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media Society*, 11(8), 1349-1371.
- Walrave, M., & Heirman, W. (2009). Cyberbullying: Predicting Victimization and Perpetration. *Children & Society*, 1-14.

NOTEN

1. Onderzoek uitgevoerd in het kader van het IWT-SBO-voortraject “ICT-gerelateerde interventies tegen (cyber)pesten”, een samenwerkingsverband tussen de UA (onderzoeksgroep MIOS), de UGent (Onderzoeksgroep Fysieke Activiteit, Fitheid en Gezondheid), de VUB (Onderzoeksgroep Wise) en Howest (Onderzoeksgroep Elit).
2. In het kader van het IWT-SBO-project Friendly ATTAC (Adaptive Technological Tools Against Cyberbullying) zullen virtuele scenario’s tegen cyberpesten ontwikkeld worden.

Het WeLeBi-onderzoek: lesbische en bimeisjes aan het woord

Mieke STESENS en Eva DUMON

Vlaanderen is onbetwist een bevoorrechte plek om op te groeien als lesbisch of als bimeisje. Je kan er met je vriendin trouwen en kinderen adopteren, en je bent er beschermd tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid. Er zijn holebigroepen en -activiteiten overal te velde, er is opvang en info in overvloed. Maar voelen Vlaamse lesbische en bi meisjes zich ook goed in hun vel? Wat maakt hen kwetsbaar en wat geeft hen veerkracht? Çavaria - de koepelorganisatie voor holebi's en transgenders in Vlaanderen en Brussel - blikt terug op het Welebi-onderzoek dat de Vrije Universiteit Brussel hierover voerde (2009).

Welebi?

Welebi staat voor: **wel**bevinden van **les**bische en **bi**meisjes. De Vlaamse overheid gaf de aanzet voor dit onderzoek. Uit eerder onderzoek (Zzip-onderzoek, 2006) bleek immers dat jonge lesbische en bimeisjes extra kwetsbaar zijn voor depressieve gedachten en gevoelens. Met het Welebi-onderzoek wou **Miranda Schoonacker** (Vrije Universiteit Brussel) uitpluizen welke factoren hierin een rol spelen. Zo'n 400 jonge vrouwen tussen 18 en 23 jaar vulden een online survey in. Daarna volgden een twintigtal diepte-interviews. De onderzoeksresultaten bieden stof tot nadenken.

Suicide

Wat het eerste in het oog springt, zijn de hoge cijfers met betrekking tot suïcidegedachten en -pogingen. Lesbisch of bi zijn is hierbij een risicofactor. Meisjes die lesbisch of bi zijn, hebben meer zelfmoordgedachten en ondernemen vaker zelfmoordpogingen. Maar liefst 56,6 % van de meisjes geeft aan minstens één keer zelfmoordgedachten te hebben gehad en 14,4% van de respondenten heeft een suïcidepoging achter de rug. Het gaat hier niet om het lesbisch of bi-zijn op zich, maar wel om de uitdagingen die een 'andere' seksuele oriëntatie met zich meebrengt.

Het is goed om weten dat de seksuele oriëntatie niet bij alle meisjes aan de basis ligt of mee een bepalende factor vormt bij suïcide. De oorzaak van suïcide is zelden eenduidig en is vaak te vinden in een complexe interactie van allerlei factoren. In de interviews geven sommige meisjes aan dat hun seksuele oriëntatie losstaat van hun suïcidegedachten, bij anderen is het één van de vele factoren. Het is wetenschappelijk heel moeilijk om zomaar te vergelijken met meisjes uit de hele Vlaamse bevolking, maar de verschillen met een vergelijkbare leeftijdscategorie meisjes uit de Gezondheidsenquête uit 2004 zijn frappant (zie kader). Suïcidepreventie bij deze doelgroep is dus een belangrijk actiepoint.

SUÏDECIJFERS

Welebi-onderzoek (2009): 56,6% van de respondenten geeft aan er minstens één keer ernstig te hebben aan gedacht om een einde aan hun leven te maken. 14,4% van de respondenten heeft minstens één suïcidepoging achter de rug.

Gezondheidsenquête (2004): 17,1% van de Vlaamse meisjes tussen 15 en 24 jaar gaf aan er ooit reeds ernstig aan gedacht te hebben een einde aan hun leven te maken. 1,0% had al minstens één suïcidepoging achter de rug.

Wat ligt aan de basis van het verminderde welbevinden?

Het onderzoek leert ons veel meer dan deze - zij het onthutsende - cijfers. Welebi gaat ook op zoek naar de factoren die een invloed hebben op het welbevinden van lesbische en bimeisjes. Bepaalde factoren kunnen de meisjes immers kwetsbaarder maken en het aanvaardingsproces van hun seksuele geaardheid bemoeilijken of complexer maken. Denk maar aan eenzaamheid, de specifieke moeilijkheden die eigen zijn aan de puberteit, het gebrek aan rolmodellen, heteronormativiteit of discriminatie.

Eenzaamheid

Eenzaamheid kan aan de basis liggen van een verminderd welzijn. De meisjes voelen zich vaak eenzaam tijdens hun proces van zelfaanvaarding, voor hun coming-out. Ze kunnen in die periode met niemand praten over hun gevoelens en twijfels. Een goede band met ouders, leerkrachten en vrienden kan negatieve ervaringen deels compenseren.

Kwetsbaarheid tijdens de puberteit

Doorheen de puberteit worstelen alle jongeren zich door enkele moeilijke jaren. Dat blijkt niet anders voor lesbische en bimeisjes, integendeel. De moeilijke jaren blijken voor hen vaak zwaarder te

wegen dan voor heteromeisjes. Een deel van de verklaring kunnen we vinden in het feit dat lesbische en bimeisjes nu eenmaal op een cruciaal punt verschillen van heteromeisjes. Terwijl het voor hen net zo belangrijk is om erbij te horen en liefst niet al te veel te verschillen van de peergroup. Dit vormt nu net het knelpunt in de persoonlijke ontwikkeling van lesbische en bimeisjes.

Ze kunnen moeilijk(er) meepraten of giechelen over die knappe jongen in de klas, over de eerste relaties en seksualiteit. De seksuele identiteit blijft vaak verborgen tot na hun secundaire schoolloopbaan. Ondanks de moeilijke weg die lesbische en bi meisjes afleggen, kijken ze achteraf met een goed gevoel op de moeilijke periode terug. Ze spreken van een verhoogde mentale sterkte en meer zelfvertrouwen.

Gebrek aan rolmodellen

Rolmodellen blijken tijdens de puberteit een pijnpunt. Aan wie kunnen lesbische en bimeisjes zich de dag van vandaag spiegelen? De meeste jongeren kennen al wel een aantal holebi's in hun nabije

Noem vijf bekende, openlijk lesbische vrouwen...

omgeving: een tante, de buurvrouw, een zus van een vriend, de notaris... Deze rolmodellen zijn belangrijk, tenminste als zij op een open manier met hun seksuele identiteit omgaan. Het feit dat steeds meer vrouwen openlijk

uitkomen voor hun oriëntatie, stemt ons dan ook positief.

Het aantal 'bekende' rolmodellen in bijvoorbeeld media of politiek blijft echter bijzonder beperkt. Probeer maar eens vijf bekende openlijk lesbische vrouwen op te noemen. Biseksuele rolmodellen zijn er al helemaal niet. Die onzichtbaarheid werkt de eenzaamheid bij jonge lesbische en bimeisjes in de hand en vergroot het gevoel 'anders' te zijn.

Complexe zelfidentificatie

Uit vorig onderzoek weten we dat vrouwen frequenter biseksuele contacten en ook frequenter biseksuele fantasieën hebben dan mannen (Zzzip onderzoek, 2006). Ook in het Welebi-onderzoek valt op dat een groot percentage van de meisjes zich identificeert als bi (21,5%) of als 'meer lesbisch dan bi' (41%), meer dan het aantal meisjes dat zich identificeert als 'exclusief lesbisch' (34%). Seksuele oriëntatie bij vrouwen blijkt bovendien meer onderhevig te zijn aan variabiliteit. Meisjes uit het Welebi-onderzoek geven soms aan veranderd te zijn van 'label': 34,8% stelt dat hun seksuele identiteit één maal veranderd is in de loop van de tijd, terwijl dat bij 15,2% van de respondenten meerdere keren is voorgevallen. Deze fluiditeit maakt de zelfidentificatie moeilijker.

Bimeisjes blijken bovendien een extra kwetsbare groep. Bi meisjes rapporteren zwaardere emotionele gevolgen van het bi-zijn en meer suïcidedachten dan lesbische meisjes. Ze voelen zich ook minder verbonden met holebi's.

Ook de leeftijd van bewustwording van het lesbisch of bi-zijn, speelt een rol. Hoe jonger meisjes beseffen dat ze holebi zijn, hoe meer kwetsbaar ze zijn voor depressie en suïcidedachten. Ander onderzoek leert ons dat holebi's zich op steeds jongere leeftijd bewust worden van hun geardeheid. Een beleid op maat van de jongere meisjes dringt zich dus op.

Moeilijke weg naar zelfaanvaarding

In de diepte-interviews geven de meisjes aan dat ontdekken dat je lesbisch of bi bent, een moeilijke kwestie blijft. De maatschappij mag dan al toleranter staan tegenover holebi's, de weg naar zelfaanvaarding blijft in een aantal gevallen lang. Een belangrijke stressfactor is geïnternaliseerde homonegativiteit, bijvoorbeeld er zelf van overtuigd zijn dat je als holebi minderwaardig bent.

Heteronormativiteit

Ook heteronormativiteit speelt een rol. Heteroseksualiteit blijft de norm en we veronderstellen doorgaans automatisch dat iedereen hetero is. Homoseksualiteit wordt nog te weinig als evenwaardig alternatief gezien. Als twee vrouwen hand in hand lopen, betekent dit voor de buitenwereld niet noodzakelijk dat het om een koppel gaat. Vreemd genoeg gaan mensen er bij het zien van twee vrouwen, ook al lijken ze intiem, nog steeds van uit dat het waarschijnlijk gewoon vriendinnen zijn. Ondanks gunstige wettelijke evoluties voor holebi's, blijkt de heteronormativiteit moeilijk te doorbreken.

Discriminatie

Ook het meemaken van discriminatie heeft een enorme impact op het welbevinden. Negatieve ervaringen blijken zich vooral af te spelen op school. De meisjes worden hierbij geconfronteerd met negatieve reacties van zowel klasgenoten, leerkrachten als directie.

GEÏNTERNALISEERDE HOMONEGATIVITEIT EN DISCRIMINATIE

42,6 % is het eens of helemaal eens met de stelling dat hun holebi-zijn hen soms in verlegenheid brengt.

37,5 % maakt zich zorgen over het feit dat hun gedrag als 'typisch lesbisch of biseksueel' zou kunnen gezien worden.

43,4 % werd minstens één keer geconfronteerd met verbaal of psychisch geweld.

De grote impact van gender

Meisjes die in het onderzoek aangeven zichzelf mannelijk(er) te voelen, wezen erop dat het zeker niet altijd even makkelijk wordt geaccepteerd. Ze merken ook op dat de maatschappij het nog altijd moeilijker heeft met gendernonconform gedrag dan met holebiseksualiteit. Dit maakt het voor deze meisjes moeilijker om hun genderidentiteit volledig te accepteren.

Opvallend was ook dat één van de geïnterviewde meisjes die aangeven zich eerder mannelijk te voelen, duidelijk stelde dat ze met heel wat mensen kon praten over haar lesbisch?zijn, terwijl zij het niet aandurfde haar gendernonconformiteit met diezelfde vriend(inn) en te bespreken (ondanks het feit dat dit thema haar eigenlijk wel meer bezighield dan haar holebi-zijn). Genderatypisch gedrag kan ook leiden tot meer victimisatie. Een aantal respondenten gaf aan dat het overschrijden van gendernormen soms negatieve, zelfs kwetsende reacties kan uitlokken. Eén van de geïnterviewde meisjes werd tot in het tweede middelbaar gepest omdat ze zich jongensachtig gedroeg en kleepte.

Meisjes die aangeven zich meer mannelijk te voelen, blijken zich meer bewust te zijn van stigma's die leven in de maatschappij. Zij voelen bijvoorbeeld heel sterk de druk van de maatschappij om aan

De samenleving heeft het nog altijd moeilijker met gendernonconform gedrag dan met holebiseksualiteit

de gendernormen te moeten voldoen. Bovendien blijken deze meisjes minder vertrouwenspersonen te hebben en voelen ze zich minder verbonden met familie. De emotionele gevolgen van het lesbisch of bi-zijn wegen voor hen zwaarder: ze rapporteren onder andere meer depressiviteit. Meisjes die zich meer vrouwelijk voelen, hebben dan weer meer vertrouwenspersonen en voelen zich meer verbonden met zowel holebi- als heterovrienden.

Drempel voor lesbische subcultuur

Specifieke cafés voor lesbische vrouwen zijn zelfs in België niet dik gezaaid. Maar er is wel een heel scala aan holebigroepen en -fuiwen. Kunnen meisjes daar hun hart ophalen? Slechts weinig meisjes uit het onderzoek gaan regelmatig naar activiteiten of fuiven. Is de holebibeweging te weinig toegankelijk voor vrouwen? Of hebben meisjes minder nood aan deze holebispecifieke initiatieven? In de interviews geven de meeste meisjes aan dat een groep holebivrienden waardevol is, maar dat de stap naar een vereniging of fuif toch moeilijk blijft, zeker als ze die stap alleen moeten zetten.

Internet daarentegen, blijkt wel populair. Voor een zeer grote meerderheid van de geïnterviewde meisjes is het internet dé informatiebron bij uitstek, in het bijzonder de websites van holebi(jongeren) verenigingen en Wel Jong Niet Hetero. Het internet wordt bovendien ook gebruikt als middel om contacten te leggen met andere holebi's en/of gedachten uit te wisselen via chat of fora. Internet blijkt ideaal indien men bijvoorbeeld nog te jong is om echt uit te gaan, indien men op het platteland woont waar niet onmiddellijk iets voor holebi's georganiseerd wordt, of wanneer men nog geen coming?out gedaan heeft en rustig, op eigen tempo, en indien gewenst anoniem, een aantal holebigereleerde zaken wil verkennen.

HOLEBIVERENIGINGEN, -FUIVEN EN INTERNETFORA

87,5% van de lesbische en biseksuele meisjes geeft aan nooit of zelden deel te nemen aan activiteiten van een holebigroep.
66,7% van hen gaat nooit of slechts zelden naar een holebifuif of ?café.
49,7% van de respondenten geeft aan soms, vaak of zeer vaak een internetforum of chatroom voor holebi's te bezoeken.

Conclusie

Ook al heeft België een zeer vooruitstrevende wetgeving en Vlaanderen een sterk gelijkemansbeleid voor holebi's, toch blijft het voor jonge lesbische en bimeisjes moeilijk om een identiteit op te bouwen en om te gaan met de twijfels en ongerustheid die de ontdekking van een 'andere' seksuele geaardheid met zich meebrengen. De onzichtbaarheid van de lesbische identiteit en het gebrek aan vrouwelijke rolmodellen, maken het voor hen extra moeilijk. Deze groep meisjes verdienen extra aandacht en initiatieven vanwege het beleid, maar ook van de beweging.

Çavaria (voorheen Holebifederatie) en Wel Jong Niet Hetero (de jeugdbewegingskoepel voor holebi-jongeren), pasten een tijdje geleden hun missie aan. Daarin worden de thema's gender en transgender expliciet opgenomen. De beweging werkt op die manier aan de aanvaarding van zowel de minder als meer stereotiepe holebi's. Het doorbreken van clichés blijft belangrijk, het aanvaarden van de clichés wordt dat nog meer.

Daarnaast dringt zich een specifieke aanpak op voor meisjes en vrouwen. Çavaria pleit alvast voor meer aandacht voor de leefwereld van lesbische en biseksuele vrouwen, meer zichtbare rolmodellen, meer waardevolle initiatieven als de L-day én een specifiek onderwijs- en welzijnsbeleid op maat van deze doelgroep.

ILGA (International Lesbian and Gay Association) heeft de boodschap goed begrepen. Zij brachten dit najaar een gloednieuwe brochure uit over gezondheidsrisico's, specifiek voor lesbische en bivrouwen. <http://www.cavaria.be/nieuws/nieuwe-brochure-over-lesbische-gezondheid-van-ilga>

Ook La Vita - een Nederlandse uitgeverij - zet zich in voor (jonge) lesbiennes. In hun filmportrettenserie 'Zichtbaar jezelf' vertellen elf totaal verschillende lesbische vrouwen waarom zij ervoor kiezen om net wél altijd voor hun seksuele identiteit uit te komen. <http://www.la-vita.nl>

Mieke STESENS en Eva DUMON

Çavaria
Kammerstraat 22 - 9000 Gent
mieke.stessens@cavaria.be en eva.dumon@cavaria.be
Tel. 09/223 69 29

MEER INFO

Het volledige 'Welebi'-onderzoeksrapport kan je downloaden op www.gelijkemans.be of aanvragen via info@cavaria.be. Verder kan je voor meer informatie terecht op volgende sites:
www.cavaria.be
www.weljongniethetero.be
www.l-day.be

BRONNEN

Schoonacker, M., Dumon, E. & Louckx, F. (2009) *Welebi. Onderzoek naar het mentaal en sociaal welbevinden van lesbische en biseksuele meisjes*. Vrije Universiteit Brussel, in opdracht van Gelijke Kansen Vlaanderen.
Vincke, J., Dewaele, A., Van den Berghe, W. & Cox, N. (2006). *Zzip ? een statistisch onderzoek met het oog op het verzamelen van basismateriaal over de doelgroep holebi's*. Steunpunt Gelijkekansenbeleid en Universiteit Gent.

Zin-d'erin(g): van jeugdwerk naar onderwijs en terug

Evi DE WACHTER

In 2008 was het zover: Zin-d'erin(g), een vormingsdienst die 12 jaar geleden werd opgericht door de Chiro, werd een onafhankelijke vzw. Nu, 3 jaar later, merken we dat onze voorliefde voor jeugdwerkmethodieken nog steeds niet getaand is. Integendeel, na de vertaalslag van deze methodieken naar een onderwijscontext, brengen we de expertise die we daar opdeden terug naar het jeugdwerk.

Deze methode maakt ons uniek in Vlaanderen, maar de andere zijde van de medaille is hard; omdat Zin-d'erin(g) zich op het kruispunt beweegt van verschillende beleidsdomeinen, blijven de subsidiemogelijkheden schaars. Het verhaal van het kastje en de muur, weet u wel.

Zin-d'erin(g) is een vormingsdienst met als specialiteit vorming over groepsdynamica, sociale vaardigheden, weerbaarheid, communicatie, maatschappelijke thema's, zingeving, creativiteit en relaties en seksualiteit. Zin-d'erin(g) begeleidt jongeren, hun begeleiding of socioculturele organisaties tijdens één- of meerdaagse vorming, op locatie of in de school.

Zin-d'erin(g) heeft oog voor de vakoverschrijdende eindtermen. Onze programma's dragen bij tot een sterke verwerking van deze V.O.E.T.-en op school. Sommige modules zijn zelfs expliciet gericht op het verwerven van de vaardigheden uit de vakoverschrijdende eindtermen(*). Op deze manier wil Zin-d'erin(g) een partner zijn van het onderwijs bij de realisatie van de vakoverschrijdende eindtermen.

Kijk op www.zindering.be voor ons volledige aanbod.

(* Het thema 'toekomst en keuzes' uit de Ego ma non troppo-module is er bijvoorbeeld op gericht om jongeren te leren keuzes te maken.

Een speelse insteek met grote gevolgen

Laten we beginnen bij het begin: de Chiro. Of ruimer: het jeugdwerk. Typisch is hun speelse aanpak. Ook Zin-d'erin(g) prikkelt jongeren met spel. Een speelse insteek maakt niet alleen dat de aandacht gewekt wordt. Door jongeren op deze manier te benaderen, creëren we openheid en veiligheid, twee cruciale voorwaarden voor lerend gedrag (Laevers & Van Sanden, 2003).

Jongeren een flyer onder de neus duwen is niet genoeg.

Wie in het spel ervaart dat de werkelijkheid veranderbaar is, ervaart ook de samenleving als maakbaar. Tijdens onze vormingen rond het thema weerbaarheid werken we met jongeren rond zelfkennis als de sleutel tot zelfvertrouwen. Jongeren worden aangemoedigd om hun eigen weg uit te stippelen in deze maatschappij. Ze leren dat ze gerust voor zichzelf mogen opkomen, maar dat ze ook hun kwetsbare kant mogen laten zien. Deze vorming vindt haar oorsprong in de theorie van Rots en Water®.

Participatie troef

Zin-d'erin(g) vertrekt vanuit het idee dat kennisoverdracht niet noodzakelijk leidt tot gedragsverandering.

Deze visie wordt gestaafd door het eindrapport van het onderzoek van de Universiteit Antwerpen "Jeugdinformatie in Vlaanderen", dat Kathleen Custers en Dimitri Mortelmans uitvoerden in opdracht van de Afdeling Jeugd: 'informatie-initiatieven naar jongeren zouden veel meer gericht moeten zijn op enerzijds emancipatie en ontplooiing en anderzijds op het vergroten van de weerbaarheid en het zelfvertrouwen van jongeren.' Het is met andere woorden niet genoeg om jongeren een flyer onder de neus te duwen of hen te verwijzen naar een website, er moet ook iemand zijn om deze informatie te 'begeleiden'. Zo genereer je ook echt een gedrags- of attitudeverandering. En dat is nu net waar Zin-d'erin(g) zich op richt.

Het onderzoek verwijst ook naar Eryica en de principes van het Europese Handvest voor Jongereninformatie. Enkele belangrijke voorwaarden voor jongereninformatie volgens Eryica zijn (pp. 225-226):

- het informatieaanbod moet gebaseerd zijn op de vragen en behoeften van jongeren;
- jongereninformatie moet integraal zijn en dus alle thema's omvatten die in het belang zijn van jongeren;
- participatie van jongeren moet centraal staan.

Tijdens een Zin-d'erin(g)-initiatief zijn het de deelnemers die de vorming grotendeels sturen. De begeleider geeft een aanzet, maar welke richting het opgaat, hangt af van wat de groep nodig heeft. Ook tijdens gespreksmethodieken is dat zo. Het is immers zo dat mensen makkelijker leren van gelijken of 'peers'. Concreet wil dat zeggen dat als je een vorming begeleidt over relaties en seksualiteit, de jongeren in kwestie het meest leren als de info van de andere jongeren komt, in plaats van van de begeleider. De begeleiders van Zin-d'erin(g) zijn er dan ook op getraind om via de goede vragen de relevante informatie te doen bovendrijven. Deze participatieve methode is kenmerkend voor onze werking. Je kan het vergelijken met de stroming 'Ervaringsgericht leren' uit het onderwijs. Als mensen

Jongeren het gevoel geven dat ze hun vorming zelf in handen hebben.

zelf mogen bepalen wat ze leren en hoe ze het aanpakken, is het leereffect groter (Laevers & Van Sanden, 2003). We bevragen regelmatig jongeren over onze manier van werken, en daaruit blijkt dat ze vooral weten te appreciëren dat begeleiders van Zin-

d'erin(g) weten in te spelen op hun noden, en hen tegelijkertijd het gevoel geven dat ze hun vorming zelf in handen hebben.

(een getuigenis van een jongere over onze participatieve aanpak)
Een leerling uit het zesde jaar 'jeugd en gezondheidszorg' van het Sint-Ursulainstituut in Wilrijk zei het volgende over zijn driedaagse vorming bij Zin-d'erin(g): "Het was 'amuseren' en toch zat er iets achter. Het was een sterke teambuilding en je leerde veel bij door te praten over thema's waar je niet vaak over praat. Je komt veel te weten over hoe je klasgenoten naar de dingen kijken. We mochten mee kiezen wat we deden en dat was tof. We deden veel oefeningen die op samenwerken en vertrouwen gericht waren en we leerden samenwerken en dat is in onze klas niet evident!"

Nood aan zin(geving)

De begeleiders van Zin-d'erin(g) merken tijdens hun vormingen dat het best goed gaat met 'de jeugd van tegenwoordig'. In onze vormingen komen wij heel veel geëngageerde en gelukkige jongeren tegen. Dat zijn vooral die jongeren die een gezond zelfvertrouwen hebben, en op een goede manier 'zin' kunnen geven aan hun leven. De andere kant van de medaille valt jammer genoeg niet te negeren. Onderzoek wees uit dat 20% van de jongeren het moeilijk heeft met zichzelf. Dit is vooral te wijten aan faalangst, zelftwijfel en andere gevoelens van onwelbevinden. Er blijven hoge abortuscijfers opduiken in Vlaanderen, vooral bij allochtone meisjes. Bepaalde SOA's kennen een verontrustende spreiding: een onderzoek gedaan in 2008 wees erop dat 21% van de Gentse universiteitsbevolking besmet was met chlamydia. Het aantal psychische problemen zoals anorexia, automutilatie en depressie bij tieners neemt toe. Heel wat gevaren gaan samen met het gebruik van nieuwe media. Denk maar aan cyberpesten en seksueel grensoverschrijdend gedrag via internet.

Tenslotte is zelfmoord nog steeds de tweede doodsoorzaak bij jongeren (na verkeersongevallen). Uit studies blijkt dat het gebrek aan 'zin' een belangrijke reden tot zelfdoding is (Zin-d'erin(g) vzw. (2009), p 23).

Door het wegvallen van het reguliere preventie- en vormingswerk bij CLB's en CAW's is Zin-d'erin(g) in veel Vlaamse regio's een van de weinige overblijvende alternatieven als het gaat over verslavings-

preventie, seksuele gezondheid, weerbaarheid of zwangerschapspreventie. Zin-d'erin(g) neemt steeds meer taken van CAW's en CLB's over. Hoewel er geen officiële samenwerkingsverbanden zijn, sturen deze organisaties externe vragen steeds vaker rechtstreeks naar Zin-d'erin(g) door. Zin-d'erin(g) levert ook een belangrijke bijdrage aan

Uit studies blijkt dat het gebrek aan 'zin' een belangrijke reden tot zelfdoding is.

het 'Gezonde School'-beleid en is hierbij betrokken voor de thema's relaties, seksualiteit, sociaal-emotionele ontwikkeling, sociale vaardigheden, (het beperken van) stress en zelfvertrouwen (Zin-d'erin(g) vzw. (2009), p. 24).

De ideale voorbijganger

Een externe begeleider wordt doorgaans als ideale voorbijganger gezien. Hij of zij staat immers dichtbij genoeg om voor de nodige openheid en veiligheid te zorgen, maar tegelijkertijd ook veraf genoeg om als vertrouwenspersoon te fungeren. Hij of zij moet de jongere nadien immers niet quoteren, en bovendien komt de jongere de begeleider nadien niet meer tegen in de schoolgangen. Een ideale combinatie om het maximum te halen uit het soort vormingen die Zin-d'erin(g) begeleidt.

Een pluspunt is dat de leerkracht aan de vorming kan deelnemen, en zo het proces in de groep van heel nabij kan ervaren. Maar Zin-d'erin(g) kan een groepsproces nadien natuurlijk niet blijvend volgen. Een leerkracht kan dat wel. Een vorming laten begeleiden door een extern persoon is een unieke kans die leerkrachten dan ook graag benutten.

Zin-d'erin(g) begeleidt ook leerkrachtenteams op dezelfde manier als jongerengroepen. Wanneer een team uit een school waarvan we de leerlingen reeds begeleidden bij ons een vorming volgt, verhoogt dat het langdurige effect van de leerlingenvorming onrechtstreeks. Leerkrachten ondervinden immers aan den lijve het proces dat tijdens zo'n vorming op gang gebracht wordt, wat hen vaak extra motiveert om dat gevoel 'levend' te houden. Met een aantal scholen stippelen we ook een groeitraject uit, waar voor elke graad een bepaald programma wordt voorzien. Een all-in pakket, zeg maar.

Groep versus individu, reflectie versus expressie

Onze programma's zijn zo opgebouwd dat de focus steeds wisselt tussen groep en individu en tussen reflectie en expressie.

Een jongere doet immers steeds beroep op zijn peers om bewust of onbewust zijn gedrag bij te sturen. Via groepsopdrachten werken we dus ook aan de ontwikkeling van elk individu van de groep.

Door jongeren inzicht te geven in welke rol zij in de groep (kunnen) opnemen, wordt er ook gesleuteld aan de groepsdynamica zelf. Dit is een interessant spanningsveld. Door de focus tijdens de vorming steeds te verleggen van het individu naar de groep en terug, werk je aan de groep via de leden van de groep, en aan de ontwikkeling van de leden van de groep door groepsopdrachten (bv. samenwerkingsopdrachten).

Net als het individu en de groep hebben ook expressie en reflectie elkaar nodig. Expressie kan alleen wanneer er reflectie is (geweest); je kan immers pas een mening uiten wanneer je die eerst hebt gevormd (door reflectie). Anderzijds is expressie de voornaamste vorm om tot reflectie te komen. Door een mening te moeten formuleren of door de mening van anderen te horen, kom je tot nieuwe inzichten, kan je de jouwe bijschaven of duidelijker

Je kan pas een mening uiten wanneer je die eerst hebt gevormd.

aflijnen, enzovoort. Reflectie en expressie kunnen niet zonder elkaar, beide elementen zijn in elke activiteit aanwezig. Toch legt de ene activiteit wat meer nadruk op reflectie terwijl de andere eerder expressie tot doel heeft. (Zin-d'erin(g) vzw. (2009), p. 14)

Niet uit de boot gevallen

Doordat we zo op maat van elke groep (en tegelijk elk individu) werken, kan je deze methode voor elke soort groep gebruiken. Van de doorsnee jongerengroep tot de meer bijzondere doelgroepen zoals buso- en OKAN-groepen. Dit is immers een van de uitgangspunten van Zin-d'erin(g): met de methode en expertise van het jeugdwerk ook die kinderen en jongeren bereiken die we in het jeugdwerk weinig zien. Via een speelse insteek op zoek gaan naar diepgang is bij deze jongeren een uitstekende methode. Vorige jaren heeft Zin-d'erin(g) haar werkmaterialen uitgepuurd en visueler gemaakt om nog meer op de noden van deze doelgroepen te kunnen inspelen.

Terug naar het jeugdwerk

Na 12 jaar Zin-d'erin(g) in het onderwijs (we werkten ondertussen wel regelmatig ten dienste van de Chiro) maken we vanuit de vele ervaringen die we in het onderwijs opdeden terug de vertaalslag naar het jeugdwerk. Ook daar is er immers nood aan vorming over thema's zoals relaties en seksualiteit en weerbaarheid. We merken dat we ook een inspiratie kunnen zijn voor het jeugdwerk op het vlak van groepsdynamica en open communicatie. Dat externe begeleiders deze vormingen begeleiden, geeft ook voor hen het 'ideale voorbijganger'-effect.

In de inleiding gaven we al aan dat we ons op het kruispunt van verschillende beleidsdomeinen bewegen: we werken via het onderwijs voor jeugd, en dit met thema's die welzijnsgerelateerd zijn. In 2013 dienen we opnieuw een Beleidsnota in bij de Afdeling Jeugd van de Vlaamse Overheid. Hopelijk zien –naast vele jongeren en hun leerkrachten- ook de beleidsmakers de 'zin' van onze werking in.

BIBLIOGRAFIE

- Laevers, F., & Van Sanden, P. (2003). *Basisboek voor een ervaringsgerichte kleuterpraktijk*. Leuven: Centrum voor ervaringsgericht onderwijs.
- Custers, K. & Mortelmans, D. (2006). *Jeugdinformatie in Vlaanderen*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen, Faculteit PSW.
- Zin-d'erin(g) vzw. (2009). *Beleidsnota 2010-2012 Zin-d'erin(g) vzw*. Antwerpen: Zin-d'erin(g) vzw.

Evi DE WACHTER
Zin-d'erin(g) vzw
Kipdorp 30, 2000 Antwerpen
03/231 07 95
zinding@zinding.be

Jongerenwelzijn in de vrije tijd?

Reflecties op basis van de JOP-monitor¹

Hanne OP DE BEECK

Twee jaar geleden werd op basis van de tweede monitor van het Jeugdonderzoeksplatform (JOP), die verder 'JOP-monitor 2' wordt genoemd, het welzijn van Vlaamse jongeren uitgebreid in kaart gebracht. Hieruit kwam in de eerste plaats naar voor dat de 'gemiddelde' Vlaamse jongere zich goed in zijn vel voelt en over een stevig sociaal netwerk beschikt. Een tweede conclusie bestaat eruit dat welzijn sterk afhankelijk is van de 'socialisatiemilieus' gezin, school en vrije tijd. Specifiek in het kader van deze bijdrage wordt kort gereflecteerd over de rol van vrije tijd voor jongerenwelzijn, en de mogelijke knelpunten die hierbij kunnen bestaan.

Jongerenwelzijn in jeugdbeleid

Het Jeugdonderzoeksplatform (JOP) werd in 2003 opgericht als antwoord op de versnippering van jeugdonderzoek die in het Vlaamse landschap bestond. Dit bemoeilijkte het vormen van een integraal beeld over Vlaamse jongeren, en in het verlengde daarvan het uitwerken van een wetenschappelijk gefundeerd jeugdbeleid. Het JOP heeft dan ook een belangrijke beleidsvoorbereidende opdracht: het platform tracht wetenschappelijke input te bieden tot het ontwikkelen en bestendigen van een 'evidence-based' jongerenbeleid. Deze doelstelling wordt door het JOP in twee opdrachten vertaald. Enerzijds wordt actueel onderzoeksmateriaal geïnventariseerd en samengebracht, waarbij per thema wordt nagegaan welke overkoepelende inzichten uit de beschikbare studies naar voor komen en welke vragen er nog blijven bestaan. Anderzijds genereert het JOP ook eigen cijfers met betrekking tot de leefwereld, de levensomstandigheden en het gedrag van Vlaamse jongeren. Hiertoe werd een 'JOP-monitor' ontwikkeld, een vragenlijst aan de hand waarvan op regelmatige tijdstippen bij Vlaamse jongeren gepeild wordt naar een breed gamma van relevante thema's, zoals schoolbeleving, gezinsrelaties, vrijetijdsbesteding, enzovoort. Beide opdrachten hebben als voornaamste oogmerk het beter ontsluiten van jeugdonderzoek en het aanreiken van nieuwe inzichten voor beleidsmakers en praktijkwerkers binnen het jeugddomein.

Eén van de thema's die deze monitor nauw opvolgt, is het welzijn van de Vlaamse jongeren. Het bevorderen van jongerenwelzijn kan algemeen als een bredere, achterliggende finaliteit van een 'goed' jeugdbeleid beschouwd worden. Welzijn hangt immers samen met kenmerken die doorgaans in een democratische maatschappij belangrijk worden geacht. Zo stimuleert welbevinden onder jongeren de ontplooiing tot weerbare en sociaal vaardige volwassenen, die zich geïntegreerd voelen in hun leefomgeving en actief participeren aan het maatschappelijk leven. Wie zich over het algemeen goed voelt, zal dit uitdragen naar anderen toe en zich sterker gemotiveerd voelen om mee te bouwen aan een leefbare samenleving. Bovendien kan een welzijnsbevorderend beleid ook vanuit ethisch oogpunt verdedigd worden. Precies daarom is het, bij het ontwikkelen van een jeugdbeleid, van belang om in kaart te brengen hoe

jongeren zich voelen. De JOP-monitor vormt hiertoe een geschikt instrument. Hierbij wordt specifiek toegespitst op het meten van *subjectief* welzijn, of de mate waarin jongeren zich gelukkig voelen over verschillende levensdomeinen heen. Via deze werkwijze kan men te weten komen hoe jongeren zich echt voelen, wat dichter aanleunt bij welzijn dan objectieve indicatoren als scholing, opvoedingssituatie... Immers, ook wie objectief gezien niets tekort komt, voelt zich daarom niet automatisch goed in zijn vel.

JOP-monitor 2 over subjectief jongerenwelzijn

De data van JOP-monitor 2 werden in 2008 en 2009 verzameld bij 3710 jongeren van 12 tot 30 jaar oud. De brede leeftijdsgroep en de uitgebreide welzijnsthema's die in deze monitor aan bod komen, laten toe een ruim beeld te schetsen met betrekking tot het welbevinden van Vlaamse jongeren. Zo werden onder meer het zelfwaardergevoel, de levenstevredenheid, het toekomstperspectief en de affectiviteit van jongeren bevraagd, alsook de steunfiguren bij wie ze terecht kunnen wanneer het even wat minder gaat. De resultaten die hieruit naar voor komen, tonen alleszins dat het met de Vlaamse jongeren nog niet zo slecht lijkt te gaan.

Vooraf over zichzelf en de algemene aspecten van hun leven blijken de respondenten uit JOP-monitor 2 zeer positief te zijn. Zo is 74% tot 87% van de jongeren akkoord met uitspraken als 'ik vind mezelf best oké' of 'ik vind dat ik trots kan zijn op wie ik ben', wat wijst op een positieve zelfwaardering. Daarnaast spreken de respondenten zich gunstig uit over hun woning, levensstandaard, sociale contacten met vrienden en kennissen, de relatie met familie, de tijd voor zichzelf en persoonlijke interesses en hun leven in het algemeen. Wat deze aspecten betreft, situeert 71% tot 83% zich in de categorie 'tevreden tot zeer tevreden'.

Over hun fysieke kenmerken tonen de respondenten zich iets minder positief. Hoewel 'gezondheid' goed scoort (een kleine 80% is hier tevreden tot zeer tevreden mee), blijken de respondenten minder tevreden te zijn over hun uiterlijk, gewicht en fysieke conditie (54% tot 67% situeert zich in de categorie 'tevreden' of 'zeer tevreden'). Het blijken vooral de lagere scores van meisjes te zijn die deze

percentages omlaag trekken. Ook wat de toekomst betreft, lijken de jongeren zich niet helemaal zeker te voelen. Hoewel de meeste respondenten het niet eens zijn met uitspraken als ‘het lijkt alsof ik in mijn leven geen doel heb’, ‘mij lijkt de toekomst vaak hopeloos’ en ‘ik zie mijn toekomst vaak somber in’ (74% tot 78% gaat hier niet mee akkoord), zijn de verwachtingen niet ongemeen rooskleurig. Zo is slechts 43% ervan overtuigd dat er een schitterende toekomst te wachten staat.

Om de negatieve ervaringen en gevoelens van jongeren na te gaan, werd gepeild naar de frequentie waarmee ze ‘gepest worden’, ‘zich jaloers voelen’, ‘zich beschaamd voelen’ en ‘negatieve opmerkingen krijgen uit de omgeving’. Vooral wat pesten betreft, komt een vrij gunstig beeld naar voor: 93% van de respondenten zegt dit bijna nooit mee te maken. Hierbij moet wel de kanttekening gemaakt worden dat 1.7% van de bevroegden zegt bijna elke dag of alleszins meerdere keren per week gepest te worden. Dit percentage lijkt misschien klein, maar gezien het om een groep jongeren gaat die bijna op dagelijkse basis psychisch en/of fysiek gekwetst worden, mag het de pestproblematiek geenszins minimaliseren. Jaloezie, schaamte en negatieve opmerkingen uit de omgeving komen iets vaker voor. 18% tot 21% zegt dit één of meermaals per maand mee te maken, 9% tot 13% maakt dit één of meermaals per week, of zelfs elke dag, mee.

Tot slot wordt nog gepeild naar de steunfiguren waarop de respondenten een beroep kunnen doen wanneer ze met een probleem zitten. Jongeren zijn sociale wezens, hun welzijn wordt mee gevormd door die relaties die ze aangaan met anderen. De aanwezigheid van steunfiguren is daarom niet enkel van belang wanneer men met moeilijkheden geconfronteerd wordt. Ook als alles goed gaat, draagt het steeds kunnen rekenen op personen uit de omgeving bij tot een positief welbevinden. Uit de resultaten blijkt dat het vaakst beroep wordt gedaan op (stief)moeder en vrienden, deze personen worden door respectievelijk 75% en 72% van de respondenten als steunfiguur aangeduid. Daarnaast worden ook (stief)vader (52%),

partner/lief (49%) en andere familieleden (36%) door een relatief hoog percentage van de respondenten aangekruist. Leerkrachten en professionele hulpverlening scoren het laagst: deze worden door respectievelijk 9.3% en 5.8% van de respondenten aangekruist. Een analyse naar leeftijd toont hierbij dat, niet zo verrassend,

vooral de jongste respondenten (12- en 13-jarigen) zich op personen uit de gezinsomgeving richten, terwijl jongeren in de (laat)adolescentie (14- tot 21- jarigen) vooral op hun vrienden steunen. De oud-

ste respondenten uit de steekproef (22- tot 30-jarigen) duiden dan weer vooral hun partner of lief aan als voornaamste steunfiguur.

Het is echter belangrijk om hier nog bij te vermelden dat 2.5% van de respondenten zegt niet te weten bij wie ze terecht kunnen met problemen. Vooral jongens kruisten vaker ‘ik zou niet weten bij wie’ aan. Dit zou enerzijds kunnen betekenen dat jongens minder het gevoel hebben over een netwerk van steunfiguren te beschikken, anderzijds is ook mogelijk dat zij zich met hun problemen gewoon minder gemakkelijk tot anderen richten.

Uitdieping van subjectief (on)welzijn

Uit de beschrijvende analyses komt alleszins naar voor dat het globaal genomen goed lijkt te gaan met de Vlaamse jongeren. Toch laten de resultaten ook zien dat een kleine groep geïdentificeerd kan worden die minder welzijn rapporteren: jongeren die aangeven regelmatig gepest te worden, zich niet goed te voelen over zichzelf en/of de toekomst eerder somber in te zien. Het is dan ook van belang om, bij het uittekenen van eventuele beleidsinitiatieven ter bevordering van jongerenwelzijn, in het bijzonder voor deze groep aandacht te hebben. Om na te gaan op welke factoren hierbij kan worden ingespeeld, werd in het kader van een bijdrage in Alert (Op de Beeck, 2010b) onderzocht welke factoren het sterkst met (on)welzijn verband houden. Op basis hiervan werden in Alert een aantal specifieke beleidsaanbevelingen geformuleerd.

Specifiek werden de volgende factoren in rekening gebracht: geslacht, leeftijd, onderwijsvorm, de kwaliteit van de relatie met vader, de kwaliteit van de relatie met moeder, toezicht door ouders, het hebben van gescheiden ouders, schoolwelbevinden, relatie-status (single zijn vs. een partner hebben), woonbuurt (stedelijk vs. niet-stedelijk), financiële ruimte in het gezin, maatschappelijk engagement, slachtofferschap (van een misdrijf), vrijetijdsactiviteiten (vaak uitgaan en lid zijn van een sport- of jeugdvereniging) en ethocentrisme.

De meest prominente invloeden blijken geslacht, de kwaliteit van de relatie met ouders en slachtofferschap te zijn. Jongens en jongeren die een hechte relatie hebben met hun vader en/of moeder, voelen zich beter in hun vel. Jongeren die in het afgelopen jaar slachtoffer werden van een misdrijf, daarentegen, scoren veel minder hoog wat welzijn betreft. Daarnaast spelen ook schoolwelbevinden, financiële ruimte en vrijetijdsfactoren mee. Schoolwelbevinden is positief gerelateerd aan subjectief welzijn. Ook voelen jongeren die vinden dat hun gezin goed kan rondkomen met de beschikbare middelen, zich beter in hun vel dan jongeren van wie het gezin meer moeite heeft om de eindjes aan elkaar te knopen.²

2,5% zegt niet te weten bij wie ze terecht kunnen met problemen

TABEL 1. BELANGRIJKSTE CORRELATEN VAN SUBJECTIEF WELZIJN

Gezin	School	Vrije tijd	Andere
Relatie vader	Schoolwelbevinden	Lidmaatschap jeugdvereniging	Geslacht
Relatie moeder		Uitgaand vrijetijdspatroon	Slachtofferschap
Financiële ruimte in gezin			

Bron: JOP-monitor 2 (2008-2009)

Ten slotte spelen ook vrijetijdsfactoren een significante rol. Zo blijken jongeren die een 'uitgaand vrijetijdspatroon' hebben (die regelmatig op café gaan, festivals bezoeken, met hun vrienden optrekken...) zich beter te voelen. Daarnaast wordt vastgesteld dat jongeren die deelnemen aan het verenigingsleven zich beter voelen dan jongeren die dat niet doen. Wanneer in dit verenigingsleven nog verder gedifferentieerd wordt, blijkt vooral lidmaatschap van een sportclub en van een jeugdbeweging positieve effecten te hebben (dit blijken overigens ook de meest populaire verenigingen onder jongeren te zijn). Deze factoren kunnen worden teruggebracht tot drie essentiële socialisatiemilieus voor kinderen en jongeren die onder meer door Rasmussen (2004) besproken worden: gezin, school en vrije tijd. Declerck & Vettenburg zullen in het komend Welwijsnummer (maart, 2012) dieper ingaan op de rol van het tweede socialisatiemilieu en de relatie tussen algemeen welzijn en schoolwelbevinden verder uitwerken. In deze bijdrage wordt daarentegen gefocust op het derde milieu. Vanuit het gevonden verband met positief jongerenwelzijn wordt kort gereflecteerd over de vrijetijdsbesteding van jongeren.

Vrijetijdsbesteding als essentiële bouwsteen in het creëren van subjectief welzijn

In vergelijking met volwassenen beschikken jongeren over relatief veel vrije tijd. Binnen hun vrijetijdsbesteding krijgen ze de mogelijkheid om met hun vrienden op te trekken en autonoom of in verenigingsverband activiteiten te ondernemen, waarbij ze belangrijke vaardigheden opdoen. Zo krijgen zij bijvoorbeeld in het verenigingsleven de kans om hun sociale vaardigheden verder aan te scherpen. De beleving van de vrije tijd speelt dan ook een belangrijke rol in de sociale en persoonlijke groei van jongeren. Competentieontwikkeling vormt echter niet de kern van de formele (bv. participatie aan het verenigingsleven) noch informele vrijetijdsbesteding (bv. uitgaan met vrienden) van jongeren. Daar waar binnen het gezin en de school andere prioriteiten centraal staan, zoals opvoeding en het verwerven van belangrijke cognitieve en gedragsmatige vaardigheden, bestaat de voornaamste doelstelling van vrijetijdsbesteding immers uit het vermaak van jongeren. De overige positieve gevolgen die hieruit voortvloeien, zijn secundair. In die zin kunnen bijvoorbeeld de hogere welzijnsscores van jongeren die lid zijn van het verenigingsleven wellicht aan twee afzonderlijke oorzaken toegeschreven worden. Enerzijds gaat het hier mogelijk om een onrechtstreeks verband, dat verloopt via het zelfvertrouwen, de sociale connecties... die de jongeren zich via het lidmaatschap eigen maken. Anderzijds kan hierbij ook aan een rechtstreeks verband gedacht worden; gezien de amusementswaarde van het verenigingsleven is het niet verrassend dat dit een positieve invloed heeft op subjectief jongerenwelzijn.³

Maatschappelijke kloof in het verenigingsleven: lang gekend maar nog niet gedicht

Het rapport 'Vlaamse Regionale Indicatoren (VRIND) 2011' van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) stelt dat participatie van Vlamingen aan het verenigingsleven stagneert, weliswaar op hoge niveaus in vergelijking met andere Europese landen (SVR,

2011:140). Dit blijkt ook uit JOP-monitor 2: slechts een zeer kleine groep van jongeren (3.5% van de respondenten) geeft aan nooit aan het verenigingsleven deelgenomen te hebben (Elchardus & Herbots, 2010). Desondanks wijst VRIND 2011 erop dat in de participatie aan het verenigingsleven een niet te veronachtzamen maatschappelijke kloof blijft bestaan, waarbij opleidingsniveau en een gebrek aan sociaal en cultureel kapitaal genoemd worden als de belangrijkste barrières. Deze vaststelling is niet nieuw en komt ook naar voor in de gegevens van JOP-monitor 2. Zo blijken bijvoorbeeld jongeren met laagopgeleide ouders en jongeren uit het bso een kleinere kans op participatie te hebben (Elchardus & Herbots, 2010). Bovendien zou deze kloof een 'Mattheüseffect' tot gevolg hebben. Hiermee wordt bedoeld dat jongeren die op sociaal vlak reeds een sterke positie hebben nog meer competentie- en welzijnsbevorderende middelen aangereikt krijgen, terwijl diegenen die hier het meeste baat bij zouden hebben – de jongeren met een zwakkere sociaaleconomische positie – uit het vizier blijven. In die zin kan de maatschappelijke kloof in participatie de sociale uitsluiting van 'maatschappelijk kwetsbare' jongeren nog versterken (Coussée, Roets & De Bie, 2009).

Het verband tussen participatie en subjectief welzijn dat in JOP-monitor 2 gevonden wordt, vormt nog een extra argument tot het aanpakken van deze kloof. Hoe dit dan wel precies moet gebeuren, lijkt echter minder duidelijk te zijn. Het al dan niet participeren aan het verenigingsleven is doorgaans immers sterk afhankelijk van de gezinscultuur: als ouders participe(e)r(d)en aan het verenigingsleven, is de kans groot dat hun kinderen dat ook zullen doen (De Groof & Smits, 2002). Het wegwerken van deze structurele vertekeningen is dan ook niet evident. Op beleidsniveau lijkt men zich hier terdege bewust van te zijn: in het derde Vlaams jeugdbeleidsplan (voor de periode 2010-2014) wordt in het bijzonder aandacht besteed aan het verkleinen van de participatiekloof. Zo wordt onder meer vooropgesteld om het aanbod in vrije tijd, onderwijs en welzijn sterker aan te passen aan de noden van 'maatschappelijk kwetsbare' kinderen en jongeren en ook bij het vormgeven van nieuwe culturele initiatieven aandacht te hebben voor de vragen, wensen en behoeften van deze jongeren. Jeugdcultuuractoren worden bovendien extra gestimuleerd om in te zetten op de maatschappelijke kloof (Vlaamse Regering, 2010). Na deze beleidsperiode zal dan ook geëvalueerd moeten worden in welke mate deze maatregelen effect hebben gehad. Daarnaast vormt de zoektocht naar alternatieve manieren tot het bevorderen van participatie een blijvende uitdaging. Zo benadrukken De Groof & Smits (2002) bijvoorbeeld de democratiserende werking van de school. Niet alleen zou het deelnemen aan extracurriculaire activiteiten op school een 'besmettend' effect hebben (jongeren die hieraan deelnemen, vinden sneller de weg naar buitenschoolse participatie), ook blijkt deelname aan extracurriculaire activiteiten *niet* af te hangen van structurele factoren als onderwijsvorm of opleidingsniveau van ouders. Ook rond deze bevindingen zou men op beleidsmatig vlak nog verder kunnen werken.

Vrije tijd moet 'vrij' blijven

Een tweede kanttekening bij de resultaten uit JOP-monitor 2 betreft de bezorgdheid dat participatie - net vanuit de amusementsdoelstelling van het verenigingsleven - wel degelijk 'ontspanning' moet blijven en geen 'opdracht' mag worden. Het bevorderen van partici-

patie vormt tot op zekere hoogte een gunstige krachtlijn, maar kan geen blindelings na te streven doel worden. In dit kader hoort men wel eens de kritiek dat kinderen en jongeren in de huidige maatschappij overgestimuleerd zouden worden, door een te doorgedreven participatie aan het verenigingsleven: “kinderen worden van hot naar haar gesleept, van de muziekschool, naar de circusschool. Ze hebben tegenwoordig al een agenda!” (Paul Verhaege, hooglebaar psychologie aan de universiteit van Gent, in een interview met de Jonge, 2011:135). Hoewel deze bezorgdheid aan de hand van JOP-monitor 2 enigszins genuanceerd kan worden – het positieve verband tussen participatie aan het verenigingsleven en subjectief jongerenwelzijn suggereert dat er van een ‘overparticipatie’ ten nadele van de jongeren voorlopig nog geen sprake is – houdt ze wel een belangrijke waarschuwing in. De gevonden positieve effecten van lidmaatschap van het verenigingsleven mogen niet leiden tot het ‘overslaan’ van de balans naar een dwangmatige participatie door jongeren. Vrije tijd moet zonder meer ‘vrij’ blijven.

Informele vrijetijdsbesteding is óók belangrijk

Tot slot dient met betrekking tot het uitstippelen van een jeugdbeleid ook aandacht te bestaan voor het belang van informele vrijetijdsbesteding. Ook een uitgaand vrijetijdspatroon blijkt samen te hangen met positief jongerenwelzijn. Dit wijst op de wens van jongeren om tijd door te brengen met hun vrienden, buiten het zicht van hun ouders of andere autoriteitsfiguren. In die zin draagt deze vorm van vrijetijdsbesteding volgens sommige auteurs zelfs bij tot het volbrengen van de ontwikkelingstaken die tijdens de adolescentie verricht moeten worden in de aanloop naar de volwassenheid (Sabbe, 2011; de Bil, 2011). In het derde jeugdbeleidsplan bestaat hier gelukkig ook aandacht voor. Het plan vertrekt vanuit de visie dat “het Vlaams jeugdbeleid moet kinderen en jongeren de ruimte geven om [...] hun vrije tijd zelf in te vullen, om zelf vorm te geven

Beschouw ook informele activiteiten als een volwaardige vorm van vrijetijdsbesteding.

aan hun leven en om zichzelf te zijn” (Vlaamse Regering, 2010: 9). Het belang van informele vrijetijdsbesteding komt meer specifiek tot uiting in de volgende strategische doelstelling uit het plan: “kinderen en jongeren zijn een vanzelfsprekende actor in de

publieke ruimte” (Vlaamse Regering, 2010:46). Deze suggesties zijn belangrijk omdat ze de sterke link die doorgaans gelegd wordt tussen vrije tijd en het formele vrijetijdsaanbod enigszins nuanceren. Vanuit een maatschappijgericht perspectief wordt soms met enige ongerustheid naar informele vrijetijdsbesteding gekeken, of wordt de aanwezigheid van jongeren in de publieke ruimte zelfs als overlast beschouwd (voor een uitgebreide bespreking: zie Sabbe, 2011). De resultaten uit JOP-monitor 2 bevestigen echter, in overeenstemming met de doelstellingen uit het derde jeugdbeleidsplan, dat het belangrijk is ook informele activiteiten als een volwaardige vorm van vrijetijdsbesteding te beschouwen.

Samengevat. Welzijn in/door vrije tijd

Analyse van het subjectief welzijn van jongeren kan handvatten bieden voor het beleid. Uit JOP-monitor 2 kwam enerzijds naar voor dat het subjectief welzijn van de Vlaamse jongeren over het algemeen hoog is. Anderzijds werd vastgesteld dat uiteenlopende domeinen

een rol spelen in het bepalen van subjectief welzijn. In deze bijdrage werd specifiek gereflecteerd over het belang van vrijetijdsbesteding voor subjectief welzijn. Er werd gesuggereerd dat (1) de link tussen vrije tijd en positief welzijn een extra, ethisch argument vormt om de maatschappelijke kloof in participatie aan te pakken, (2) de gevonden positieve effecten van participatie niet tot gevolg mogen hebben dat de balans overslaat naar een overdreven participatie en (3) ook het belang van informele vrijetijdsbesteding niet over het hoofd gezien mag worden, waartoe maatschappelijke tolerantie ten aanzien van deze vorm van vrijetijdsbesteding noodzakelijk is. Het is alvast positief dat deze krachtlijnen grotendeels in het derde Vlaams jeugdbeleidsplan teruggevonden worden. Hopelijk slaagt men er ook in van deze prioriteiten een realiteit te maken.

Hanne OP DE BEECK

Jeugdonderzoeksplatform (JOP)
Leuven Instituut voor Criminologie (LINC)
Hooverplein 10 bus 3418 - 3000 Leuven
Hanne.Opdebeeck@law.kuleuven.be

REFERENTIES

Artikels, boekbijdragen, rapporten en beleidsdocumenten

- Coussée, F., Roets, G., De Bie, M. (2009). Empowering the powerful: Challenging hidden processes of marginalization in youth work policy and practice in Belgium. *Critical Social Policy*, 29, (3), 421-442.
- de Bil, P. (2011). Me, myself en de rest. Identiteitsontwikkeling in het openbaar? In: Van Ceulebroeck (ed.) (2011). *De hangman. Over jongeren in het straatbeeld* [Pp. 32-49]. Brussel: Politeia.
- De Groof, S., Smits, W. (2002). Solitaire of tikkerke kus? Over formele participatie bij jongeren. In Elchardus, M., Glorieux, I. (red.) (2002). *De symbolische samenleving* [Pp. 109-125]. Tielt: Lannoo.
- Elchardus, M., Herbots, S. (2010). Participatie van Vlaamse jongeren aan het verenigingsleven. In: Vettenburg, N., Deklerck, J., Siongers, J. (red.) (2010). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 2* [Pp.111-134]. Leuven: Acco.
- Op de Beeck, H. (2010a). Welbevinden van Vlaamse jongeren. In: Vettenburg, N., Deklerck, J., Siongers, J. (red.) (2010). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 2* [Pp. 181-202]. Leuven: Acco.
- Op de Beeck, H. (2010b). Jeugdbeleid. JOP-monitor brengt subjectief jongerenwelzijn in kaart. *Alert*, 36, (3), 29-38.
- Rasmussen, K. (2004). Places for Children – Children’s Places. *Childhood*, 11, (2), 155-173.
- Sabbe, K. (2011). Is rondhangen be-leefd? Op zoek naar de beleving en betekenis van rondhangen bij jongeren. In: Van Ceulebroeck (ed.) (2011). *De hangman. Over jongeren in het straatbeeld* [Pp. 13-31]. Brussel: Politeia.
- Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) (2011). *Vlaamse Regionale Indicatoren 2011*. Brussel: SVR. Laatste geconsulteerd op 28 oktober 2011 op <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/afbeeldingennieuwtjes/algemeen/bijlagen/vrind2011/2011-10-06-vrind2011-volledig.pdf>
- Vlaamse Regering (2010). *Naar een jongerenpact 2020. Synthese van het 3de Vlaams Jeugdbeleidsplan. Prioriteiten voor de regeerperiode 2010-2014*. Brussel: afdeling Jeugd. Laatste geconsulteerd op 28 oktober 2011 op http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/jeugd_kinderrechtenbeleid_doc/jbp3/VJBP3.pdf

Pers

de Jonge, S. (2011, 18 oktober). Te Gek [3]. HUMO, (3771/42), 134-140.

NOTEN

1. Deze bijdrage is gebaseerd op de volgende publicaties: (1) Op de Beeck, H. (2010a). Welbevinden van Vlaamse jongeren. In: Vettenburg, N., Deklerck, J., Siongers, J. (red.) (2010). *Jongeren in cijfers en letters. Bevindingen uit de JOP-monitor 2* [Pp. 181-202]. Leuven: Acco. (2) Op de Beeck, H. (2010b). Jeugdbeleid. JOP-monitor brengt subjectief jongerenwelzijn in kaart. *Alert*, 36, (3), 29-38.
2. Hier worden enkel de voornaamste correlaten besproken, zie Op de Beeck (2010a, 2010b) voor een uitgebreider overzicht.
3. Hierbij dient de kanttekening te worden gemaakt dat de JOP-data, omwille hun cross-sectionele aard (het gaat om een ‘momentopname’) enkel samenhang en geen causaliteit kunnen identificeren. Deze samenhang zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat het verenigingsleven jongeren ‘gelukkiger’ maakt, maar ook dat jeugdverenigingen meer ‘gelukkige’ jongeren aantrekken. Wellicht spelen beide ‘sporen’ een rol in het hier gevonden verband.

Voor hulp aan jongeren komt het algemeen welzijnswerk graag zijn deur uit

Itte VAN HECKE & SANDRA BEELEN

“De grootste frustratie van de jongeren is dat ze niet ondersteund worden op het moment dat ze het nodig hebben. Er is zeker een bepaalde leeftijd, waarbij men hen moet onder de arm nemen, hen moet begeleiden... . Dat kan door de ouders, door de leerkrachten, door de school,” (Buysschaert, Dominicy, & Wautelet, 2010)

Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk kreeg van minister Jo Vandeuren de projectopdracht om te onderzoeken hoe een laagdrempelig rechtstreeks toegankelijk hulpaanbod voor jongeren in het algemeen welzijnswerk er idealiter zou moeten uitzien. Op basis van literatuuronderzoek en focusgroeps gesprekken werden de meest voorkomende welzijnsnoden bij de doelgroep 12 tot 17-jarigen in beeld gebracht. Het hulpverleningsaanbod van de Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) voor minderjarigen (onthaal, informatie, advies, vraagverheldering, psychosociale ondersteuning en korte begeleiding) werd in kaart gebracht en er werd gekeken naar mogelijkheden om de aard en de toegankelijkheid van dat aanbod beter af te stemmen op de doelgroep. Dit artikel is gebaseerd op een aantal bevindingen uit het project en is een pleidooi voor het versterken van de samenwerking tussen de school, de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB) en het algemeen welzijnswerk (AWW).

Jongeren samengevat

Over “jongeren” spreken of schrijven is niet zonder risico. Ze zijn met veel, hebben onderling heel veel verschillen en zijn niet onder één hoedje te vangen. De kans op clichés, platitudes en ongenueerde uitspraken is groot. Jongeren tussen 12 en 18 jaar hebben gelukkig ook veel gemeen. Ze maken zich stilaan los van hun ouders en gaan op zoek naar meer onafhankelijkheid en autonomie. Vrienden en vrije tijd komen op de voorgrond te staan en samen wordt er geëxperimenteerd met uiterlijk, seksualiteit, eigen stijl, ideeën en opinies, liefjes, drugs, enzovoort. Dit losmakingsproces kan gepaard gaan met rebellie tegen alles wat met ouders, volwassenen of autoriteit te maken heeft. Voor veel jongeren is de pubertijd ook een stresserende periode waarin gevoelens sterk kunnen schommelen. Stemningswisselingen komen vaak voor en sommige jongeren ervaren deze leeftijdsfase als een eerder donkere periode waarin twijfel en onzekerheid de bovenhand nemen.

Deze leeftijdsfase wordt gekenmerkt door cruciale lichamelijke, sociale en psychologische veranderingen en daarover bestaan tal van visies en ontwikkelingspsychologische theorieën. Zonder hier al te diep op in te willen gaan schetsen we een aantal grote lijnen die interessant zijn om mee te nemen in de dialoog met jongeren tussen 12 en 18.

Tieners tussen de 12 en 14 jaar bereiden zich voor om zelfstandig en los van de ouders te gaan functioneren. Ze zijn in staat de verschillen tussen henzelf en volwassenen te registreren en profileren zichzelf steeds meer als zelfstandig functionerend individu. Jongeren vormen zich nu een eerste beeld over hoe ze denken dat de buitenwereld naar hen kijkt. Hoewel jonge tieners reeds een aantal regels over gespreksvoering kennen ontstaat de verfijning om tot een echte wederzijdse dialoog te komen pas in deze periode (Delfos, 2009).

Van 14 tot 16 jaar is het losmaken van de ouders het meest zichtbaar. Jongeren laten via hun kleding en muziekkeuze zien dat ze “anders” zijn. Via experimenteren tasten ze de grenzen van de eigen mogelijkheden af. Tegelijk is de druk om zich aan te passen aan de groepsnorm op deze leeftijd erg aanwezig. Het is een tijd van ‘erbij horen’ en toch ‘anders zijn’. Het initiatief tot een gesprek komt op deze leeftijd zelden van de jongere zelf, tenzij het gaat over praktische zaken. Ouders ervaren dat ze in deze periode moeilijk contact kunnen krijgen met hun kind (Delfos, 2009).

In de periode tussen 16 en 18 krijgen jongeren stilaan een beter zicht op wie ze zijn, wat ze zelf willen en wat de omgeving van hen denkt. Pijnlijke gebeurtenissen uit het verleden vragen nu aandacht en de jongere gaat proberen ze op te lossen. Afhankelijk van hoe ou-

ders en kinderen de vorige fasen zijn doorgekomen gaan jongeren in meerdere of mindere mate beroep doen op volwassenen om de eigen mening te toetsen en steun te vragen (Delfos, 2009).

Vijf levensdomeinen, tal van welzijnsnoden

Iets anders dat jongeren met elkaar gemeen hebben zijn de dingen die ze nodig hebben om zich goed te voelen. Voor de groep 12 tot 18-jarigen onderscheiden we een 5-tal belangrijke levensdomeinen die met specifieke welzijnsnoden samenhangen.

Omwille van de lichamelijke en psychologische veranderingen in deze levensfase liggen jongeren hoofdzakelijk in de knoop met zichzelf. Als men aan jongeren vraagt wat ze verstaan onder “problemen met zichzelf”, dan gaat dat over: niet tevreden zijn met het uiterlijk, depressieve gevoelens en zelfmoordgedachten, pesterijen, gebrek aan zelfvertrouwen, negatief zelfbeeld, eetstoornissen en problemen rond seksuele geaardheid (Buysschaert e.a., 2010; Vandenberk, 2006). Zorgen over hun gezondheid, over stress en slapeloosheid en over de dood nemen eveneens een belangrijke plaats in op het zorgenlijstje (Hauspie, 2010). Ook het zoeken naar een evenwicht tussen afstand en nabijheid ten aanzien van ouders, gezin en familie kan aanleiding geven tot spanningen en problemen. Familie is evident en belangrijk voor jongeren. Of men nu 12, 16 of 18 is, problemen met ouders en gezinsproblemen komen zowel bij jongere als bij oudere tieners bovenaan in hun zorgenlijstje voor (Hauspie, 2010). Daarnaast melden jongeren ook problemen die te maken hebben met scheiding en de gevolgen hiervan zoals problemen binnen nieuw samengestelde gezinnen, geldproblemen, armoede, ... (Buysschaert e.a., 2010; Vandenberk 2006).

Een derde domein dat voor het welbevinden van jongeren belangrijk is maar hen ook nogal wat zorgen baart is de wereld van de school. Studieresultaten, leerproblemen en pestgedrag bezorgen sommige jongeren een erg lastige schooltijd. Niet alle kinderen kennen een gelijke startpositie op school. Die ongelijke start zet zich vaak door in hun verdere schoolcarrière en kan zich uiten in een leerachterstand en/of het niet behalen van een getuigschrift (Stas, Serrien & Van Menxel, 2008). Ze blijven verschillende keren zitten, schuiven door van aso naar tso naar bso en worden opgegeven en/of tijdelijk of definitief verwijderd uit de school. De onderwijs carrière is voor hen een pad met vele hindernissen (Buysschaert e.a., 2010).

Naast school is vrije tijd een belangrijk levensdomein voor jongeren. Vrije tijd betekent: “Uw eigen ding doen”, maar liefst samen met anderen. Naast georganiseerde vrije tijd (sportclub, jeugdwerking, ...) staat gewoon samenzijn en dingen doen met vrienden, broers en zussen en andere familieleden hoog op de ladder. Jongeren spenderen ook heel wat tijd op zichzelf: internetten en gamen behoren tot de favorieten. In de vrije tijd is experimenteren met alcohol, drugs, relaties, seksualiteit, eigen identiteit, enz... een constante. Dit experimenteren wordt door jongeren niet noodzakelijk met problemen verbonden, het is vooral een bezigheid die zorgt voor spanning en opwindning. Problemen met alcohol en drugs bijvoorbeeld worden door de jongeren zelf lager ingeschat dan door de meeste hulpverleners (Vandenberk, 2006).

Ten slotte zijn hechte vriendschappen en het behoren tot vrienden-groepen belangrijk voor jongeren om zich goed te voelen. Bij de groep horen en cool zijn (gsm, merkkledij, ...) geeft een goed gevoel en is belangrijk voor de eigenwaarde en het zelfvertrouwen. Voor sommige jongeren is het moeilijker om aansluiting te vinden en dat kan leiden tot pesterijen, etikettering en uiteindelijk sociaal isole-

ment (Vandenberk, 2006). Zich tegen de groepsdruk te verzetten is op die leeftijd niet evident. Dit kan tot problemen leiden als het bindmiddel van de groep aanleunt bij of uitgroeit tot schadelijke activiteiten of kleine delinquentie (Buysschaert e.a., 2010).

De puber-tijd is een fase waar elke adolescent door moet. De ene heeft er wat meer last van dan de andere, maar de meeste jongeren geraken de periode zonder veel kleerscheuren door. Bij vragen en problemen verwachten jongeren in eerste instantie steun en begrip van hun ouders, van hun vrienden, van leerkrachten, of van begeleiders. Tegelijkertijd geven jongeren aan dat net die personen evenzeer een negatieve rol kunnen spelen en voor nog meer problemen kunnen zorgen.

Hulp vragen lijkt simpel maar is het niet

De meeste jongeren proberen - net zoals volwassenen - eerst hun problemen zelf op te lossen, zonder hulp. Als dit niet lukt gaan ze hun intieme kring aanspreken: vrienden, broers en zussen, ouders of partner (Gousse, 2009; De Ridder & De Meire, 2007; Vandenberk, 2006). Indien deze intieme kring niet kan helpen of indien deze intieme kring ontbreekt komen jongeren terug bij zichzelf terecht. Vaak komt het erop neer dat er op dat ogenblik niet meer

verder naar hulp wordt gezocht. Ofwel gaat het probleem na een tijdje vanzelf over ofwel blijft het aanslepen en wordt het ernstiger.

Vooraf jonge tieners zetten de eerste stap om hulp te vragen niet zelf.

Als het probleem niet vanzelf overgaat zetten sommige jongeren zelf de stap naar hulp buiten de intieme kring. In eerste instantie zoeken ze die hulp in de directe omgeving: op school, bij leerkrachten of in de vrije tijd, bij de jeugdwerker. Een andere mogelijkheid is de stap zet-

ten naar hulpverlening zoals het CLB of het Jongerenadviescentrum (JAC) (De Ridder & De Meire, 2007; Vandenberk, 2006).

Veel jongeren, en vooral jonge tieners, zetten die eerste stap om hulp te vragen niet zelf, noch naar de intieme kring toe, noch daarbuiten. Het is dan ook aan de omgeving om op te merken dat er iets mis is en de jongere daarover aan te spreken. De school is een belangrijke omgeving waar problemen kunnen gedetecteerd worden. Dat veronderstelt een goede band tussen leerling en onderwijsinstelling en inspanningen vanuit de onderwijsinstelling om te investeren in zorg op school. Sleutelfiguren zoals de klasleraar, een vertrouwensleerkracht, de leerlingbegeleider of de CLB-medewerker spelen daarin een cruciale rol. De meningen bij jongeren rond hulp vragen bij leerkrachten zijn sterk verdeeld. Als jongeren een goede band ervaren met een leerkracht dan kan dat een belangrijke vertrouwenspersoon worden vooral bij problemen rond school of leerproblemen (De Ridder & De Meire, 2007). Wanneer het gaat om gevoelige of vertrouwelijke onderwerpen worden leerkrachten minder snel als aanspreekpunt gezien (Verschuren, 2011). Volgens jongeren hangt alles af van “de leerkracht als persoon” en de grootte van de klas waarin ze zitten. Leerkrachten zelf merken een verschil naargelang studierichting. bso- en tso- leerlingen komen sneller met hun problemen dan aso- leerlingen (Vandenberk, 2006).

Zelf professionele hulp zoeken is voor jongeren een grote stap in het onbekende. Het is iets heel anders dan iemand aanspreken op school of in de vrije tijd. Hulp vragen lijkt simpel maar is het niet. Zelfs niet bij eerstelijnsorganisaties die naar jongeren toe erg laagdrempelig en toegankelijk proberen te zijn. Uit verschillende bevragingen blijkt bijvoorbeeld dat de afstand tussen de leerlingen en het CLB of CAW vrij groot is. Vaak is een tussenpersoon nodig (zoals de leerlingbegeleider, of een vriend of vriendin die de stap al eens heeft gezet) die de brug slaat (Goussey, 2009; De Ridder & De Meire, 2007; Vandenberk, 2006).

Jongeren vinden wel dat de eerste contacten met de hulpverlening het best gelegd kunnen worden op school of via een bezoek met de school aan een dienst. De schoolcontext is volgens jongeren ideaal om de werking van een dienst te leren kennen. Jongeren staan open voor informatie als die op een leuke en boeiende manier gebracht wordt en liefst door de hulpverleners zelf. Jongeren leren zo de werking van de dienst beter kennen, maar ook de persoon die er werkt (Vandenberk, 2006).

Hulp zoeken is om problemen vragen

Bij vragen en problemen geven jongeren aan vooral nood te hebben aan een vertrouwenspersoon. Iemand die ze kennen en waar ze terecht kunnen. Die hen begrijpt en respecteert. En die vooral luistert. Aan de ene kant moet hij controleren of hij goed begrepen heeft wat de jongere nodig heeft, aan de andere kant moet hij ook oog en oor hebben voor wat eventueel achter het verhaal schuilt

(Goussey 2009, Van den Berk, 2006). “Mensen durven immers niet altijd zeggen wat het echte probleem is” (Goussey 2009).

Vertrouwen is voor jongeren de basisvoorwaarde om de stap te zetten naar de hulpverlening en om hulpverlening toe te laten. Iemand “kennen” en de garantie hebben dat die persoon je verhaal of probleem voor zich houdt is essentieel voor het creëren van een vertrouwensband. Het belang dat jongeren hechten aan vertrouwen duidt ook op het belang van continuïteit in de relatie tussen hulpverlener en jongere: geduld hebben, blijven klaarstaan, hen niet laten vallen, contact blijven houden, in hen blijven geloven. Kortom: het moet “klikken” en die persoon moet “er zijn”.

Vertrouwen heeft ook te maken met vertrouwelijkheid en met anonimiteit: de mate waarin je herkend kan worden. Anonimiteit heeft verschillende gradaties gaande van ‘je naam niet moeten zeggen’ tot fysiek onherkenbaar zijn. De mate waarin jongeren anonimiteit belangrijk vinden heeft te maken met het probleem waarvoor ze hulp zoeken, de eigen persoonlijkheid en vermoedelijk ook met de leeftijd (De Ridder & De Meire, 2007). Voor delicate en taboe-gerelateerde problemen is bijvoorbeeld een aanbod via het internet (chat, e-mail, websites, fora, sociale netwerken, ...) sterk drempelverlagend (Bocklandt, red. 2011).

Ook als bovenstaande criteria vervuld zijn blijft vaak de angst aanwezig dat door “het te vertellen” er iets in de situatie zal veranderen (De Ridder & De Meire, 2007). Jongeren willen de controle over het eigen leven behouden. Zij willen meedenken en mee beslissen over wat er met hun vraag of probleem gebeurt. Het is belangrijk voor jongeren om te weten dat zij in grote mate zelf kunnen beslissen op welke manier ze hun probleem willen aanpakken. Eveneens moeten ze goed weten binnen welke grenzen dit kan. Niets is zo onbetrouwbaar als beloftes maken en die niet nakomen.

Vaak is er angst dat door het te vertellen er iets in de situatie zal veranderen.

Als het zelf doen niet meer lukt: jongeren in het Algemeen Welzijnswerk

Kan het algemeen welzijnswerk iets betekenen voor jongeren wanneer ze met vragen of problemen zitten? Wij zijn daarvan overtuigd. In de eerste plaats door naar hen te luisteren en hen te informeren maar ook door concrete antwoorden te bieden op concrete vragen helpen we jongeren om verbinding te leggen met zichzelf, met hun directe omgeving en met de ruimere maatschappij (Serrien, 2006). Dit vertaalt zich in de drie opdrachten van het CAW: onthaal, begeleiding en preventie.

Uniek aan het algemeen welzijnswerk is de visie op jongeren als volwaardige actor in de hulpverlening. De principiële handelingsbekwaamheid van elke minderjarige vormt hierbij het uitgangspunt. De mogelijkheden van kinderen en jongeren om als autonome hulpvrager op te treden zijn leeftijdsgebonden, leeftijd is echter geen reden om kinderen en jongeren niet te erkennen als mede-vormgever van de hulpverlening (Stas, 2007).

De Centra Algemeen Welzijnswerk hebben een ruim aanbod voor jongeren, ouders en gezinnen en zijn gespecialiseerd in bemiddeling tussen jongeren en ouders. Daarnaast kunnen leerkrachten, jeugdwerkers, monitoren enzoverder bij het CAW terecht voor informatie- en vormingsinitiatieven, groepswerk, schoolvoorstellingen, maar ook voor consult en ondersteuning bij een specifieke vraag of casus.

Het Jongerenadviescentrum (JAC) is het meest gekende aanspreekpunt voor jongeren in het AWW en staat in voor preventie, onthaal en begeleiding van jongeren van 12 tot 25. Dit aanbod is echter niet het enige. In het CAW vinden we jongeren terug in verschillende rollen en posities zowel binnen het ambulante als het residentiële aanbod:

- * De jongere als autonome hulpvrager (initiatief bij de jongere) bijvoorbeeld in het jongerenonthaal, maar ook binnen het ambulante begeleidingsaanbod.
- * De jongere als deel van het gezin, waarbij het gezin de aanmelder is (initiatief bij ouders/gezin) bijvoorbeeld in gezins- en relationeel werk, maar ook in een vluchthuis of in een opvangcentrum.
- * De jongere als geïdentificeerde cliënt (initiatief bij derden) bijvoorbeeld bij daderhulp.

Werken met jongeren in het CAW gebeurt op verschillende manieren. Ambulante hulp vertrekt vaak vanuit het traditionele winkelmodel. De JAC's zijn bijvoorbeeld gevestigd in buurten waar vanzelf veel jongeren passeren (scholenbuurt, in hetzelfde gebouw als de jeugddienst of een jeugdwerking) met ruime en aangepaste openingsuren. Jongeren kunnen er vrij in en uitwandelen. De ruimte is ingericht met zeteltjes, pc's, informatie en documentatie rond jongerenthema's, brochures en folders, etc... Het aanbod is gratis, wachttijden zijn tot een minimum beperkt en wachttijden zijn onbestaand. Het jongerenonthaal is ook uitgebreid online bereikbaar. Via chat- en e-mailhulp en op sociale netwerksites zoals Facebook leggen hulpverleners en jongeren contact. Dit contact kan zich volledig via het internet afspelen maar kan ook uitmonden in een afspraak op het centrum, op school of in de buurt. Mobiel en Outreachend werken is een derde manier waarop CAW's hun aanbod zo dicht mogelijk bij de hulpvrager willen brengen. Aanwezig en aanspreekbaar zijn in de leefwereld van cliënten, gericht op participatie en samenwerking met hun sociaal netwerk, met vindplaatsen zoals scholen of jeugdwerk, met andere betrokken hulpverleners, en met lokale overheden. Dit vertaalt zich in outreach- en straathoekwerkprojecten maar ook in mobiele gezinsondersteuning, en buurt of wijkgerichte werkingen. Het AWW streeft naar zorg op maat die vertrekt vanuit de specifieke noden van jongeren, hun beleving, hun vaardigheden en de steunfactoren die aanwezig zijn in hun directe leefwereld.

De school als vindplaats

Zorg op maat voor minderjarigen kan enkel gerealiseerd worden in afstemming met en door samenwerking in een netwerk met belangrijke partners zoals de school en het CLB. Zowel de school, het CLB als het Algemeen Welzijnswerk kunnen voor jongeren betekenisvolle gesprekspartners zijn wanneer "het zelf doen" niet meer lukt. De eerste zorg op school ligt in de handen van de leraren: de (klas) leraar, de zorgcoördinator, leerlingbegeleider, graadcoördinator, directeur ... Zij treden ook op als tussenpersonen die jongeren begeleiden bij de stap naar hulpverlening. Voor jongeren is zo'n tussenpersoon enorm drempelverlagend. Daarnaast werkt elke school in Vlaanderen samen met een CLB waar leerlingen, leerkrachten en ouders terecht kunnen met vragen en/of problemen. Zij hebben een specifieke expertise rond school-gerelateerde vragen en problemen. Ook voor de jongerenhulpverlener van het CAW is de school als vindplaats onmisbaar. Jongeren zijn er met zijn allen vrijwel dagelijks aanwezig, het is een belangrijke omgeving waar problemen kunnen

gedetecteerd worden en jongeren geven aan dat informatie over hulpverlening best in schoolse context gegeven wordt. Als autonome partner is het AWW complementair aan de school en het CLB. De school lijkt dus ook het uitgelezen terrein waar partners in de hulpverlening elkaar kunnen vinden. De verschillen tussen deze partners kunnen ingezet worden als meerwaarde in een aanbod op maat voor jongeren. Complementair werken dient een gemeenschappelijk doel dat past binnen de missie en visie van elke partner: jonge mensen ondersteunen en begeleiden, in de ontwikkeling van zichzelf, hun kennis, hun talenten en vaardigheden en in het zoeken naar verbinding met zichzelf, met hun omgeving en met de samenleving.

Een goede samenwerking tussen school, CLB en AWW is volgens ons onmisbaar:

- om adequaat in te kunnen spelen op gesignaleerde noden;
- om de te snelle verwijzing naar bijzondere zorg te voorkomen;
- om gelijkaardige acties constructief op elkaar af te stemmen;
- om expertise uit te wisselen;
- om de werking van elke partner te verbreden.

Net als bij goede hulpverlening is ook bij goede samenwerking elkaar kennen en kunnen vertrouwen fundamenteel. Weten wie de ander is, hoe hij tewerk gaat en wat hij te bieden heeft maakt dat vertrouwen en respect kunnen groeien. Goed samenwerken heeft te maken met vertrouwen kunnen schenken aan de samenwerkingspartner en zelf een betrouwbare partner te kunnen zijn.

Itte VAN HECKE

stafmedewerker Steunpunt Algemeen Welzijnswerk,
itte.vanhecke@steunpunt.be

Sandra BEELEN

projectmedewerker Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, *sandra.beelen@steunpunt.be*
Diksmuidelaan 36a, 2600 Berchem

REFERENTIES

- Bocklandt, P. (red. 2011). Niet alle smileys lachen. Onlinehulp in eerstelijns welzijnswerk. Leuven, Acco.
- Buyschaert, G., Dominicy, M., Wautet, F. (2010). Dat denken we ervan. Jongeren geraakt door armoede spreken over hun leven. Unicef België i.s.m Kind en Samenleving.
- Delfos, M. (2009). Ik heb ook wat te vertellen! Communiceren met pubers en adolescenten. Amsterdam, SWP.
- De Ridder, M., Meire, J. (2007). Toegankelijke Jeugdhulpverlening? Kwalitatief onderzoek met minderjarigen over de toegankelijkheid van jeugdhulp. Brussel, Kinderrechtencommissariaat.
- Gousse, B. (2009). Van over naar met. Een participatief proces met jongeren over hulpverlening in Leuven. Leuven, RISO
- Hauspie, B. (2010). Vooronderzoek Kenmerken en hulp- en dienstverleningsbehoeften van maatschappelijk kwetsbare jongvolwassenen. Gent, UGent - Vakgroep sociale agogiek.
- Serrien, L. (2006). Werken aan verbinding. Onze visie op de kerntaken en de profilering van het CAW. Berchem, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
- Stas, K. (2007). Specifiek jongerenonthaal van het CAW. Positionering in het netwerk Integrale Jeugdhulp. Conceptnota. Berchem, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- Stas, K., Serrien L. & Van Menxel G. (2008). Jongvolwassenen: tussen wal en schip? Beleidsdossier, Berchem, Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- Vandenberk, M. (2006). Gezocht! Een professionele kameraad. Eerstelijns hulpverlening door de bril van jongeren. Onderzoeksrapport. Diest, CAW Hageland.
- Verschuren, D. (red., 2011). Connected. Onderzoeksrapport. Berchem, In Petto.

Arbeid en tewerkstelling

ABC van het tijdscrediet - Als werknemer in de privé-sector heb je recht op tijdscrediet. De concrete voorwaarden waaraan je moet voldoen, verschillen naargelang het type van tijdscrediet.

<http://vdab.be/magezine/okt11/tijdscrediet.shtml>

Selor-de-reflex - De reflex vervangt de officiële naam van 'selectiebureau van de overheid'. Op zich blijven ze dit wel, maar ze willen af van het imago van strenge examiner. Ze willen er namelijk alles aan doen om de sollicitant te helpen bij zijn sollicitatie. www.selor.be/nl/nieuws-en-evenementen/selor-de-reflex

Test jezelf! - Selortesten zijn vaak op pc. Sollicitanten kunnen zich voorbereiden op deze testen via demotesten. www.selor.be/nl/testen

Gelijke kansen, diversiteit en inburgering

Verblijfsstatuten - De (toekomstige) familieleden van Belgen en vreemdelingen met een verblijfsrecht in België kunnen in bepaalde gevallen ook een verblijfsrecht in België bekomen. Dit heet "gezinshereniging" of "gezinsvorming".

www.kruispuntmi.be/vreemdelingenrecht/wegwijs.aspx?id=159

Maatschappelijk kwetsbare jongeren en mentoring. Goede Belgische en buitenlandse praktijken - De laatste jaren zijn heel wat projecten ontstaan waarin burgers op vrijwillige basis optreden als mentor, coach of maatje van deze maatschappelijk kwetsbare jongeren. Diverse Europese en Belgische projecten werden in kaart gebracht. Een aantal goede praktijken worden uitvoerig beschreven en doorgelicht. www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=287861&LangType=2067

EPC Rapport – Publieke opvattingen over minderheden en immigranten – de rol van de media - Hoe kunnen de media de voordelen van diversiteit beter bekend maken bij het grote publiek? Welke invloed oefent de economische crisis uit op de berichtgeving over migratiekwesties? www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/Verslag/EPC_EventReport310511.pdf

Juridisch: jongerenrechten en plichten

Adoptie - Hoe belangrijk is het? Wat zijn valkuilen en misverstanden. Wat kun je doen... lees er meer over in het geactualiseerde dossier adoptie.

<http://www.groeimee.be/dossiers/adoptie>

Bezoekruimte - Hoe kan een bezoekruimte van een centrum voor algemeen welzijnswerk het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp naleven als aan cliënten een omgangsregeling werd opgelegd door de rechter? www.vlaanderen.be/rechtspositie/03sectoren/www/20110208_bezoekruimtes_def%20versie.pdf

Wat weet de school over je kind? - Heel wat scholen houden informatie over je kind bij in een leerlingvolgsysteem. Hier geldt de privacywet: gegevens mogen enkel terechtkomen bij leraren die ze nodig hebben om je kind beter te begeleiden. Dus niet iedereen op school krijgt toegang tot alle informatie. www.klasse.be/ouders/26489/wat-weet-de-school-over-je-kind/?mt=oudersxtr/142/ue361aacc8eaba958

Jongerenwerking en Jeugdhulp

Gebruik en misbruik van alcohol en andere drugs door minderjarigen - Deze publicatie geeft een zicht op de regelgeving die van toepassing is wanneer minderjarige jongeren alcohol of drugs gebruiken of misbruiken. www.vad.be/media/617846/jurhandvbzj-editie2011.pdf

Da's geregeld! Plannen jongeren anders dan vroeger? - Al te vaak opperen volwassenen dat tieners op korte termijn handelen, via de digitale weg. Hoe leggen jongeren afspraken vast? www.pienternet.be/blog/comments/das_geregeld_plannen_jongeren_anders_dan_vroeger/

Maak er spel van - Dit schooljaar engageren Chiro, FOS Open Scouting, Jeugd Rode Kruis, KLJ, KSJ-KSA-VKSJ, Scouts en Gidsen Vlaanderen en Wel Jong Niet Hetero zich om kinderen en jongeren te sensibiliseren over armoede en sociale uitsluiting. www.maakerspelvan.be/pers

Nieuwe of vernieuwde websites

Taalboulevard - De Vlaamse overheid lanceerde op 27 oktober het nieuwe elektronisch platform Taalboulevard voor organisaties die mensen willen ondersteunen om Nederlands te leren en voor organisaties die goed willen communiceren met anderstaligen. www.taalboulevard.be/

NokNok - Jongeren kunnen heel wat aan. Maar een dipje of een tegenslag heeft iedereen wel eens. Op de nieuwe website vinden 12- tot 16-jarigen informatie en opdrachten om zich goed in hun vel te voelen. Ze gaan zelf aan de slag en zoeken de tips die hen het meest aanspreken. www.noknok.be/

Onderwijs, vorming en opleiding

Preventie & remediëring - Hoe een mislukking op school voorkomen met als doel sociale ongelijkheden te verminderen en de slaagkansen van iedereen te vergroten. www.kbs-frb.be/Enews/focus/03/nl/index.html

Test interculturele competentie - Een leraar is intercultureel competent als hij de diversiteit in zijn klas kan herkennen, waarderen en integreren in zijn lessen. Het Steunpunt Diversiteit en Leren ontwikkelde daarvoor een definitie en meet-instrument. Ze zijn bedoeld voor de lerarenopleiding, maar ook bruikbaar voor leraren die al langer in het vak staan. www.klasse.be/leraren/19896?mt=xtrstrong/38/ue361aacc8eaba958

Rollenspel Europees Parlement (educatief spel) - Laat je leerlingen proeven van het leven van een Europarlementslid. Tijdens dit nieuwe educatieve rollenspel leren ze debatteren en compromissen sluiten over actuele Europese thema's. En passant ontdekken ze de werking van het Europees Parlement. [www.ryckvelde.be/nl/europa_begrijpen/vorming/onderwijs/rollenspel_europees_parlement_\(educatief_spel\)_*nieuw_*542.html](http://www.ryckvelde.be/nl/europa_begrijpen/vorming/onderwijs/rollenspel_europees_parlement_(educatief_spel)_*nieuw_*542.html)

Onderzoek

Analyse van inactiviteitsvallen voor leefloners. - Onderzoek door het centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck en het Federaal Bureau op vraag van de Koning Boudewijnstichting. Dit rapport was de basis voor de rondetafel 'Het leefloon en alternatieven voor de SPI-vrijstelling van bestaansmiddelen', georganiseerd door de Koning Boudewijnstichting op 28 mei 2010. Publicatie 'Het leefloon en alternatieven voor de sociaalprofessionele integratievrijstelling in de berekening van het inkomen' www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=275374&LangType=2067

Onderzoeksrapport naar de werking en organisatie van OCMW's en CAW's met een erkenning voor schuldbemiddeling - In 2010-2011 voerden onderzoekers van de Katholieke Hogeschool Kempen, in opdracht van de Vlaamse regering (Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin), een onderzoek uit naar de werking en organisatie van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen (OCMW's, CAW's en/of samenwerkingsverbanden). www.centrumschuldbemiddeling.be/

Taalstimulering en meertaligheid bij kinderen van 0 tot 6 - Kinderen met een andere thuistaal leren het makkelijkst Nederlands als ze een stevige basis hebben in die thuistaal. Ze leren de taal ook het snelst met dagelijkse bezigheden. Dat zijn de twee kernadviezen uit een visietekst inzake taalstimulering en meertaligheid bij 0- tot 6-jarigen. http://cteno.be/downloads/taal_meertaligheid_kindengezin.pdf

Het kind in Vlaanderen - Het rapport van Kind en Gezin schetst een kwantitatief portret van kinderen in Vlaanderen. Statistische gegevens uit diverse bronnen worden samengebracht om zo een zo goed mogelijk beeld te geven van de toestand van de kinderen en hun leefwereld. <http://publicaties.vlaanderen.be/>

Verspild talent - De minder goede schoolresultaten van leerlingen met een migratieachtergrond verklaard (2011) - De prestatieklouf in het secundair onderwijs tussen allochtone en andere leerlingen volgens het PISA-onderzoek 2009. www.kbs-frb.be/publication.aspx?id=285522&LangType=2067

Wetenschappelijk rapport over talensensibilisering in de Vlaamse onderwijscontext - Talensensibilisering, wat is dat eigenlijk? En wat betekent het voor de Vlaamse basisscholen en secundaire scholen? <http://cteno.be/?idWs=15>

Organisaties en Jaarverslagen

Kleis wordt ' Kenniscentrum Sociaal Europa' - Europa beïnvloedt op veel manieren de wetgeving en het beleid in Vlaanderen. Maar voor organisaties in de social profit is het erg ingewikkeld. Hoe gebeurt die beïnvloeding juist? Heeft het ook iets met ons te maken? www.kruispuntmi.be/detail.aspx?id=15486

Rapport over de efficiëntie van het ontwikkelingsbeleid en kinderen - In zijn campagne over onderwijs in noodsituaties benadrukt UNICEF België dat onderwijs de beste investering is in de strijd tegen armoede. In Busan zal UNICEF deze boodschap overmaken tijdens een bijzondere sessie over onderwijs. www.unicef.be/_webdata/Childrights/Progress_and_Drivers.pdf

Jaarboek Inburgering en Integratie 2010 - Het jaarboek geeft achtereenvolgens info over inburgering, de Huizen van het Nederlands en de integratiesector. Het bevat ook een keuze aan goede praktijken uit verschillende lokale integratiediensten en integratiecentra. www.inburgering.be/inburgering/sites/www.inburgering.be.inburgering/files/Jaarboek_InburgeringIntegratie2010-LR.pdf

Jaarverslag Discriminatie / Diversiteit 2010 - Dit jaar staat de seksuele geaardheid centraal. Ondanks de vooruitgang die op wetgevend vlak is geboekt (antidiscriminatie wetten, wettelijk samenwonen, huwelijk, adoptie) en de grotere maatschappelijke aanvaarding van homoseksualiteit stellen wij vast dat de vooroordelen en clichés over holebi's blijven bestaan. www.cntr.be/?action=publicatie_detail&id=133&thema=3

Jaarverslag Vlor 2010-2011 - Over welke dossiers vroegen minister en parlement advies aan de Vlor in het schooljaar 2010-2011? Welke standpunten nam de Vlor in over enkele belangrijke dossiers zoals de hervorming van het... www.vlor.be/jaarverslag10-11

Overheid EU

Groenboek Europese Commissie over gezinshereniging met derdelanders - De Europese Commissie houdt een openbare consultatie over richtlijn 2003/86/EG over gezinshereniging met derdelanders. Van 15/11/2011 tot 1/3/2012 kunnen instellingen, overheden, organisaties en derdelands gezinsleden reageren op een aantal vragen in een groenboek http://ec.europa.eu/home-affairs/news/consulting_public/consulting_0023_en.htm

EPC Rapport - Welk legaal migratiebeleid voor de EU - Op een evenement van het EPC op 21 juni jl. deelde eurocommissaris voor Binnenlandse Zaken Cecilia Malmström haar standpunt mee over de drie prioriteiten die de basis vormen van haar visie op het legale migratiebeleid van de EU: de tekorten op de arbeidsmarkt, de betrekkingen met de landen van het zuidelijke Middellandse Zeegebied, en de integratie van migranten. www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/Verslag/EPC%20Report%20210611.pdf

Overheid Vlaanderen

Maatschappelijke Beleidsnota Jeugdzorg - Afgelopen juni presenteerde de Ad Hoc Commissie Jeugdzorg de Maatschappelijke Beleidsnota. Dit document bevat een analyse van de jeugdzorg en beleidsvoorstellen voor de toekomst. www.sociaalcultureel.be/jeugd/parlement/motie-aanbeveling_MBjeugdzorg.pdf

Nieuw inschrijvingsdecreet voor het onderwijs - Het inschrijvingsrecht, een pijler van het decreet Gelijke Onderwijskansen (GOK), wordt grondig aangepast. Het nieuwe inschrijvingsdecreet is aangenomen in het Vlaams Parlement. Het regelt de inschrijvingen in lager en secundair onderwijs vanaf het schooljaar 2013-2014. <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2010-2011/g1042-14.pdf>

Scholieren vragen hervormingsplannen niet uit te stellen - De Vlaamse Scholierenkoepel reageert op Van Hecke en Verdyck die in De Morgen laten verstaan dat een hervorming van het secundair onderwijs tegen 2014 onmogelijk is. www.scholierenkoepel.be/node/1071

* Vlor-adviezen (www.vlor.be)

- Advies over de beleidsbrief Onderwijs 2011-2012 (24/11/2011)
- Advies over de aanpassing van het decreet flankerend onderwijsbeleid aan het planlastendecreet (24/11/2011)
- Advies over het Vlaams Actieplanlastendecreet (24/11/2011)
- Advies over het Vlaams Actieplan Ondernemerschapsonderwijs (10/11/2011)
- Advies over een voorstel van opleidingsstructuren Metaal en Kunststoffen voor het dbso (10/11/2011)
- Advies over een set vakoverschrijdende eindtermen technische geletterdheid (10/11/2011)

* SERV-adviezen (www.serv.be/publicaties/serv)

- Advies werkplekleren (24/11/2011)
- Advies Samenwerking kenniscentra en bedrijven (21/11/2011)
- Advies aanvulling actieplan ondernemerschap (16/11/2011)
- Advies actieplan ondernemerschapsonderwijs (27/10/2011)
- Advies omkaderingssysteem kleuteronderwijs (21/09/2011)

* Publicaties van de Vlaamse overheid

<http://publicaties.vlaanderen.be>

- Activiteitenverslag Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs en Studietoelagen. Werkingsjaar 2010
- Advies armoede en hoger onderwijs
- Advies over de tussentijdse evaluatie van het decreet volwassenenonderwijs
- De Examencommissie voor het voltijds secundair onderwijs in 15 vragen
- Examencommissie van de Vlaamse Gemeenschap voor het voltijds secundair onderwijs - Rapport 2005-2010
- Het Vlaamse sociaal huis vergeleken met inspirerende praktijken uit andere Europese landen
- Jaarboek Inburgering & Integratie 2010
- Jaarverslag Vlaamse Onderwijsraad - VLOR 2010
- VRIND 2011. Vlaamse Regionale Indicatoren
- Wat na het secundair onderwijs? Najaar 2011

Regelgeving

Te raadplegen op <http://212.123.19.141> voor onderwijssites op www.ond.vlaanderen.be/edulex/ voor EU http://eur-lex.europa.eu/RECH_menu.do?ihmlang=nl

* EU-Commissie

- 32011R1179 - Uitvoeringsverordening (EU) nr. 1179/2011 van de Commissie van 17 november 2011 tot vaststelling van technische specificaties voor systemen voor het onlineverzamen van steunbetuigingen overeenkomstig Verordening (EU) nr. 211/2011 van het Europees Parlement en de Raad over het burgerinitiatief

* EU-Parlement

- 32011D0940 - Besluit nr. 940/2011/EU van het Europees Parlement en de Raad van 14 september 2011 betreffende het Europees Jaar voor actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties (2012)

* Vlaamse Gemeenschap : Studie- en beroepskeuze

- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot tijdelijke erkenning van de masteropleidingen master in de westerse literatuur en "Master of Western Literature" van de Katholieke Universiteit Leuven. B.S.:29/09/2011

- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot tijdelijke erkenning van de masteropleiding master in de taalkunde van de Katholieke Universiteit Leuven. B.S.:29/09/2011
- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot tijdelijke erkenning van de masteropleiding master in de bedrijfscommunicatie van de Katholieke Universiteit Leuven. B.S.:29/09/2011
- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende innovatie in de lerarenopleidingen. B.S.:16/11/2011
- 19/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de bachelor-na-bacheloropleiding bachelor in het onderwijs : schoolontwikkeling als nieuwe opleiding van de Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen. B.S.:24/10/2011
- 23/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van de bachelor-na-bacheloropleiding in het onderwijs : schoolontwikkeling als nieuwe opleiding van de HUB-EHSA. B.S.:25/10/2011
- 07/10/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair volwassenenonderwijs voor het studiegebied chemie. B.S.:31/10/2011
- 07/10/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair volwassenenonderwijs voor het studiegebied decoratieve technieken. B.S.:31/10/2011
- 07/10/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair volwassenenonderwijs voor het studiegebied grafische technieken. B.S.:31/10/2011
- 07/10/2011 - besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair onderwijs voor het studiegebied juwelen. B.S.:04/11/2011
- 07/10/2011 - besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair onderwijs voor het studiegebied lederbewerking. B.S.:04/11/2011
- 07/10/2011 - besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair onderwijs voor het studiegebied koeling en warmte. B.S.:04/11/2011
- 07/10/2011 - besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair onderwijs voor het studiegebied land- en tuinbouw. B.S.:04/11/2011
- 07/10/2011 - besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair onderwijs voor het studiegebied muziekinstrumentenbouw. B.S.:04/11/2011
- 07/10/2011 - besluit van de Vlaamse Regering betreffende de modulaire structuur van het secundair onderwijs voor het studiegebieden bouw, handel en personeelzorg, en de indeling van studiegebieden in de opleidingen van het secundair volwassenenonderwijs. B.S.:04/11/2011
- 07/10/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende wijzigingen van de bijlage bij het besluit van de Vlaamse Regering van 22 juni 2007 tot vaststelling van de lijst van bachelor- en masteropleidingen en afstudeerrichtingen binnen een masteropleiding met een bijkomende titel. B.S.:25/11/2011

* Vlaamse Gemeenschap : Onderwijs en vorming

- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2007 betreffende de studiegebieden en structuuronderdelen in het voltijds secundair onderwijs. B.S.:29/09/2011
- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 16 september betreffende de controle op de inschrijvingen van leerlingen in het secundair onderwijs of in het stelsel van leren en werken en het besluit van de Vlaamse Regering van 12 november 1997 betreffende de controle op de inschrijvingen van leerlingen in het basisonderwijs, wat betreft de invoering van de procedure om het huisonderwijs te mogen hervatten. B.S.:10/10/2011
- 19/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 6 december 2002 betreffende de organisatie van het buitengewoon secundair onderwijs van opleidingsvorm 3. B.S.:25/10/2011
- 19/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering houdende de subsidiëring van student tutoring in het onderwijs in Vlaanderen. B.S.:28/10/2011
- 19/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse regering van 24 oktober 2008 houdende uitvoering van het decreet van 10 juli 2008 betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap. B.S.:04/11/2011

* Vlaamse Gemeenschap : Welzijn

- 09/09/2011 - Besluit van de Vlaamse Regering tot oprichting van het Samenwerkingsplatform Eerstelijnsgezondheidszorg. B.S.: 05/10/2001

Welzijn en Sociaal-cultureel werk

Doe de Armoede-quiz - Hoe ga jij om met mensen in armoede? Ben je een reddende engel, een eilandbewoner, een medestander of een onrechtvaardige rechter?

http://www.welzijnsschakels.be/documenten/test_quiz.pdf

Veroorzaakt voeding ADHD? - Enige tijd terug verscheen in Nederland het volgende persbericht met als titel: Voeding veroorzaakt heel erg vaak ADHD. Ook in Vlaanderen zorgde het voor enige deining. www.sig-net.be/content.aspx?l=007.002.002

Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet? - Het boek bekijkt de formele en zichtbare contacten tussen ouders en schoolactoren. Daarnaast wordt ruim aandacht besteed aan de manier waarop de ouders ook thuis bij het schoollopen van hun kinderen betrokken zijn en dat ondersteunen.

www.vlor.be/publicatie/gezin-en-school-de-kloof-voorbij-de-grens-gezet

agenda en documentatie

Projectoproep naschoolse begeleiding: Verhelpen van leerproblemen vanaf de lagere school

Sommige kinderen haken heel vroeg van school af, niet omwille van hun onbekwaamheid of onkundigheid, maar omwille van vele andere redenen: geen degelijke plaats om thuis hun huiswerk te maken, de ouders hebben de mogelijkheid niet om het huiswerk van hun kinderen op te volgen, de kinderen spreken een andere taal thuis dan op school, zijn soms migranten van de eerste generatie, enz. Het Mecenaatsfonds ING wenst deze kinderen terug zin te geven om het leren op school en deel te nemen aan het actieve leven in onze maatschappij.

Deze oproep richt zich tot initiatieven van naschoolse begeleiding die een structuur aanbieden om huiswerk op te volgen van kinderen in moeilijkheden en het leerproces versterken door dit te ondersteunen via andere activiteiten. Wat vooral telt is dat elk kind de mogelijkheid geboden wordt om via die activiteiten zijn eigen bekwaamheden te ontdekken en zo de sleutel tot zijn eigen welbehagen en verdere ontwikkeling. Dit is een permanente oproep. U kunt op elk moment een project indienen. Voor de eerstvolgende selectie moeten de dossiers ingediend worden voor **10 januari 2012**. U kan tot 5.000 euro steun verkrijgen.

Voor meer info: www.kbs-frb.be, tel.: 070/23 30 65 of via email: proj@kbs-frb.be.

Projectoproep: Preventie en begeleiding van jongeren die schoolmoe zijn

Het Mecenaatsfonds ING in België ondersteunt initiatieven die gericht zijn op herintegratie van jongeren 12 en 18 jaar die met sociale uitsluiting bedreigd worden, en dat door middel van specifieke opleidingsprojecten voor deze jongeren. Het steunt projecten die de jongeren de kans geven de nodige kennis en vaardigheden te verwerven die hun reïntegratie op school en hun deelname aan het actieve leven vergemakkelijken.

Dit is een permanente oproep. U kunt op elk moment een project indienen. Voor de eerstvolgende selectie moeten de dossiers ingediend worden voor **10 januari 2012**. U kan tot 10.000 euro steun verkrijgen.

Voor meer info: www.kbs-frb.be, tel.: 070/23 30 65 of via email: proj@kbs-frb.be.

Traject (2011-2013) - Gelijke onderwijskansen: een zaak van iedereen

De kansongelijkheid in ons onderwijs is een realiteit. Maatschappelijk kwetsbare leerlingen doen het opmerkelijk minder goed op school dan leerlingen van betere komaf. Leerkrachten en directies krijgen elke dag leerlingen met een zeer diverse achtergrond over de vloer. Ze worden dagelijks geconfronteerd met ingewikkelde problemen. Het is niet realistisch om te verwachten dat onderwijsmensen de expertise en energie hebben om dit allemaal alleen aan te kunnen. Daarom moeten buurtorganisaties, jeugdwelzijnswerk, ouders en anderen elk vanuit hun eigen sterkte hun steentje bijdragen. Dit komt in de eerste plaats de positie van alle leerlingen ten goede. Het vergroot bovendien de draagkracht van de school en versterkt het sociaal weefsel in de wijk. De lokale besturen en de Vlaamse overheid vervullen hierbij een zeer belangrijke rol.

Op de studiedag van 21 oktober 2011 presenteerde Samenlevingsopbouw Vlaanderen voor het eerst de discussietekst 'Gelijke onderwijskansen: een zaak van iedereen'. Het was de start van een traject dat loopt in 2011-2013. Gedurende twee jaar worden groepen ouders, leerkrachten, leerlingen en diverse organisaties betrokken in de discussie over gelijke onderwijskansen. U kan meedoen of de discussie volgen op www.zaakvaniedereen.be.

De Democratiefabriek

De Democratiefabriek is een doe-tentoonstelling van het BELvue over identiteit, diversiteit en actief burgerschap. Via interactieve opdrachten worden leerlingen (+ 14 jaar) uitgedaagd om hun mening te vormen over dilemma's, vooroordelen en controversiële onderwerpen over samenleven in diversiteit, over actief burgerschap en over onze democratie. De Democratiefabriek is vanaf **14 februari 2012** in het BELvue museum in Brussel gratis te bezoeken door (klas)groepen tot 40 leerlingen. Alle scholen ontvangen hierover ook een folder. Alle info kan u ook terugvinden op www.belvue.be via het onderdeel 'voor scholen'.

2-daagse : De Veilige Klas. Respectvol lesgeven en leren

Deze 2-daagse workshop vertrekt volledig vanuit de vraag : " Hoe geweldloos communiceren in je klas?". Op een actieve manier wordt gewerkt rond thema's als : hoe in de klas een veilige sfeer creëren, hoe leerlingen motiveren, hoe constructief omgaan met de gevoelens en de diverse behoeften die in een klas leven, hoe omgaan met lastige situaties als : uitdagen, pesten, geen zin hebben,....? De organisatoren beloven een tweedaagse van leren, inspireren en toepassen, met het boek "De veilige klas" als leidraad. Deze workshop gaat door te Leuven, op **10 en 11 februari 2012**, telkens van 9.30u tot 16.30u. Deelname kost 210 euro, het boek is inbegrepen. Inschrijven kan tot 28 januari, via een mail naar karin.ferfers@belgacom.net of via www.hathor-instituut.com.

Vorming Zorginnovatie 'Samen vernieuwen zodat gebruikers er beter van worden'

Ervaar jij ook dat je veel energie investeert in het meten en in kaart brengen van jullie zorg, in het ontwerpen van de gewenste vernieuwing? Vind je ook dat de voorbereiding en realisatie van vernieuwingen veel van je tijd vraagt? Heb je het mandaat, de ruimte en de goesting om samen met enkele collega's een innovatietraject te starten of bij te sturen in jouw organisatie? In een vierdaagse vorming 'Zorginnovatie' kan je innovatiemethodieken leren kennen en er ook dadelijk mee aan de slag gaan via tussentijdse opdrachten. Zo heb je tegen het einde van het traject de basisprincipes, instrumenten en -vaardigheden al goed in de vingers om als procesbegeleider vernieuwingen in de zorg mogelijk te maken. De vorming richt zich tot leidinggevendenden, verantwoordelijken en stafmedewerkers uit de Welzijnzorg. De cursusdagen zijn: **13 februari, 2 maart, 30 maart, en 23 april 2012**.

Inlichtingen en inschrijvingen via koen.hermans@med.kuleuven.be.

Opleidingsaanbod Interactie-Academie VZW

Interactie-Academie VZW is een opleidingscentrum, gespecialiseerd in communicatie en tussenmenselijke verhoudingen, systeemtheoretisch bekeken. In haar cursuscentrum in Antwerpen biedt het instituut een heel aantal diverse programma's aan, gaande van themadagen tot langdurige opleidingen (twee tot vier jaar). In het kader van haar opleidings- en onderzoeksactiviteiten zijn aan het instituut ook een klinische praktijk en een publicatiecentrum verbonden. In de nieuwe programmabrochure vind je een overzicht van alle scholingsinitiatieven in 2012. Je vindt ook alle programma's op de website: www.interactie-academie.be. Inhoudelijk ligt een belangrijke klemtoon op de problematiek van maatschappelijke uitsluiting.

Sociaal School Heverlee: opleidingsaanbod voor het voorjaar 2012

De KHLuven, Sociale school Heverlee biedt je verschillende opleidingen van korte of lange duur, in het kader van levenslang leren. Zo kun je je vervolmaken, je competenties verdiepen en/of verbreden. Het zijn opleidingen die je afrondt met een getuigschrift of een attest van deelname. Ontdek het nieuwe opleidingsaanbod dat in het voorjaar 2012 van start gaat en waarin het accent ligt op het 'empoweren' van sociaal werkers, hulpverleners, zorgverstrekkers én leidinggevendenden. De vier nieuwe, korte vormingen zijn persoonlijk leiderschap; zelfzorg voor hulpverleners; veerkrachtig ouder worden en omgaan met emoties in de hulpverlening. Alle info kan u terugvinden op <http://www.cvo-ssh.be/>, bij de permanente vormingen in het hoofdstuk opleiding.

Nieuwe website Beweging van mensen met een Laag Inkomen en Kinderen

De Beweging van mensen met een Laag Inkomen en Kinderen stelt trots haar nieuwe website voor.

Op deze startpagina kan je voortaan het nieuws en andere berichten over De Beweging lezen. Je vindt er niet alleen hoe en waar je De Beweging kan contacte-

ren, maar bijvoorbeeld ook wat je als vrijwilliger voor BMLIK kan betekenen. Ook vindt u er alle informatie over het Onderzoek- en Documentatiecentrum rond generatiearmoede en generatiearmoedebestrijding waar u publicaties rond armoede en armoedebestrijding kan inkijken, boeken, documenten en krantenknipsels kan raadplegen en met al uw informatieve vragen terecht kan. Voor meer info: www.bmlik.be.

Nieuwe website vrijwilligerswerk

Het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk lanceerde zopas een nieuwe website www.succesvolvrijwilligen.be. Op de site vind je een online bibliotheek en een goede praktijkenbank over vrijwilligerswerk. Interessant is de focus op actuele items, modellen en methodieken voor het werven, motiveren en ondersteunen van vrijwilligers.

Nieuwsbrief belevingsonderzoek

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving voert belevingsonderzoek uit met kinderen en jongeren. Indien u graag op de hoogte blijft van dit onderzoek, kan u zich inschrijven op de nieuwsbrief Belevingsonderzoek, waar eigen onderzoek en ontwikkelingen in het nationaal en internationaal kwalitatief jeugdonderzoek worden voorgesteld. Onlangs verscheen de 21e Nieuwsbrief Belevingsonderzoek. Hierin komen twee nieuwe onderzoeken ruim aan bod: kinderen over de relatie tussen school en thuis, en kinderen en jongeren over zorg, gezag en kindermishandeling.

De nieuwsbrief verschijnt ongeveer 4 x per jaar. Alle info op www.k-s.be.

Brochure: Maatschappelijk kwetsbare jongeren en mentoring. Goede Belgische en buitenlandse praktijken

Veel jongeren bevinden zich om diverse redenen in kwetsbare situaties. Zij dreigen de aansluiting met het onderwijs of de arbeidsmarkt te verliezen, komen in aanraking met het gerecht, dreigen te ontsporen. De laatste jaren zijn heel wat projecten ontstaan waarin burgers op vrijwillige basis optreden als mentor, coach of maatje van deze maatschappelijk kwetsbare jongeren. Het beeld van gewone burgers die hun wijsheid en levenservaring inzetten voor de ontwikkeling en emancipatie van maatschappelijk kwetsbare jongeren spreekt tot de verbeelding. Maar hebben deze projecten wel effect? En wat maakt een project succesvol of niet? Diverse Europese en Belgische projecten werden in kaart gebracht. Een aantal goede praktijken worden uitvoerig beschreven en doorgeleefd. U kan deze brochure gratis downloaden op de site van de Koning Boudewijnstichting via www.kbs-frb.be.

Draaiboek: Kleurrijke maatzorg, aan de slag met interculturalisering

Vzw de Touter werd in 2010 gelauwerd met de Prijs Jeugdzorg 2009 omwille van hun 15 jaar inzet voor de interculturalisering van hun hulpverlenend aanbod, het personeelsbestand én de interne werking. Hierover schreef Inge Roseeuw een draaiboek dat kan inspireren om aan de slag te gaan met interculturalisering. Het draaiboek biedt een werkpad en vele procestips om daadwerkelijk visieontwikkeling en interculturalisering in een jeugdhulpvoorziening te implementeren en waarschuwt ook voor de valkuilen.

U kan het draaiboek bestellen via een mail naar info@detouter.be. Het boek kost 35 euro + verzendkosten.

Jaarboek 'Uit de marge van het jeugdbeleid - werken met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren'

Er wordt vandaag een steeds grotere autonomie verwacht van kinderen en jongeren. Dat lijkt een positieve verworvenheid, maar tegelijk zijn de maatschappelijke hulpbronnen die kinderen en jongeren ondersteunen bij het verwerven van en omgaan met die autonomie niet voor iedereen in gelijke mate toegankelijk. De ongelijkheid tussen kinderen en jongeren wordt bovendien alleen maar groter – onder meer door de armoedeproblematiek die de laatste jaren zeker niet

afgenomen is – en laat zich sterk gelden in het onderwijs en in de hulpverlening. De meeste aandacht gaat in dit boek echter uit naar het jeugdwerk. De vrije tijd van kinderen en jongeren is een belangrijk opvoedingsmilieu, waarin ze ervaringen opdoen die elders niet verworven worden. Tegelijk bereikt ook het jeugdwerk niet alle kinderen en jongeren in gelijke mate.

De rode draad doorheen dit boek is de vraag hoe we als samenleving vandaag omgaan met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren. De manier waarop we ons beleid op diverse sectoren vorm geven wordt kritisch ontleed. Het boek richt zich naar jeugdwerkers en coördinatoren, maar evenzeer naar beleidsmedewerkers- en verantwoordelijken, naar verantwoordelijken en medewerkers van netwerkpartners, en naar docenten en studenten van universiteiten en hogescholen.

U kan het jaarboek bestellen via www.uitdemarge.be voor 16,50 euro.

Brochure 'Open luchtwegen op school'

Wist je dat:

- 25% van de kinderen een allergie hebben en 10% astma.
 - je astma kan herkennen aan hoest, piepende ademhaling en benauwdheid.
 - astma-aanvallen vaak 's nachts optreden, het kind geen goede nachtrust heeft en overdag daardoor vaak vermoeid en verstoord is.
 - een astmatisch of allergisch kind meestal niet wil opvallen en zich afzijdig houdt uit schrik voor een aanval en zich schaamt om medicatie te gebruiken.
- Met vragen over astma en allergie kan je terecht bij de vzw De Astma en Allergiekoepel. Dit informatie- en documentatiecentrum stelde een brochure 'Open luchtwegen op school, een adequate begeleiding van leerlingen met astma'. Deze brochure kan gratis worden gedownload via de website www.astma-en-allergiekoepel.be – tel.: 016/253111.

Rapport 'Romakinderen op weg naar school'

Dit rapport geeft aanbevelingen en een beschrijving van tien projecten die steun kregen van de Koning Boudewijnstichting. In opvolging van de oproep 'Romakinderen op weg naar school' heeft de Stichting ontmoetingen opgezet voor de initiatiefnemers van de ondersteunde projecten. Deze laatste hebben lessen getrokken uit hun concrete praktijk en hebben actiepunten geformuleerd voor het beleid en voor andere terreinactoren. Deze publicatie rondt een werk van meerdere jaren af. Het eerste deel brengt de conclusies van een door de Stichting gepubliceerde studie 'De scholing van Romakinderen' (2009) in herinnering, over de obstakels die een goede scholing van Roma in de weg staan. Het laatste deel van het rapport stelt elk van de ondersteunde projecten voor en geeft het woord aan de initiatiefnemers die de concrete uitdagingen en oplossingen toelichten. De auteurs zijn: Nathalie Cobbaut, Jan Demets.

Voor meer info: contactcentrum: 070-233 728 of www.kbs-frb.be

BOEKEN

17 en zwanger. Van tiener naar volwassene in 9 maanden?

VAN STICHEL, E. & ALLEN, K.

Tielt, Lannoo, 2011, 244 blz., 19,99 euro.

Een taboedoorbrekend boek over tienerzwangerschappen.

Elk jaar raken zo'n 2500 Vlaamse tienermeisjes zwanger. Wat hun toekomst ook brengt, de impact van zo'n nieuws is altijd ingrijpend. Tiernemama's zitten vaak met een pak vragen als ze horen dat ze zwanger zijn. Hoe reageren je partner, je (schoon-) ouders, je vrienden? Wat is een juiste beslissing en hoe maak je die? En hoe moet het daarna verder? Toch hoeft een tienerzwangerschap niet het einde van de wereld te zijn. Dit boek verzamelt oprechte getuigenissen van tienerouders en -grootouders. Ze spreken openhartig over hun twijfels en angsten, maar ook over onverwacht geluk.

Hulpverlening bij kindermishandeling. Over individuele weerbaarheid en maatschappelijke kwetsbaarheid

ANTONI, S. (Red.)

Antwerpen, Garant, 2011, 19,10 euro.

Hulpverlenend optreden bij acute situaties van kindermishandeling stelt hoge eisen aan hulpverleners en zorgverlenende organisaties. Men dient oog te hebben voor de verwachtingen van de slachtoffers, hun gezinnen en families. Maar ook de verwachtingen en kritische bedenkingen van een veranderende samenleving spelen mee. De kwetsbaarheid van de slachtoffers wordt weerspiegeld in de kwetsbaarheid die men ziet bij ouders, broers en zussen, bij hulpverleners, in andere culturen, bij organisaties en systemen waar seksueel grensoverschrijdende gebeurtenissen plaatsvinden. Dit plaatst de samenleving voor nieuwe uitdagingen op het vlak van hulpverlening, de samenwerking met andere organisaties en het wettelijke kader dat daarbij bepaalde zaken mogelijk maakt, andere bemoeilijkt. In dit cahier worden een aantal nieuwe pistes ontwikkeld die inspiratie kunnen leveren bij deze vragen. Het gaat over het wettelijke kader rondom de aanmelding van misbruik en de uithuisplaatsing van daders, over de mogelijkheden met mentalisatiegerichte therapie voor slachtoffers van misbruik, over de impact van de onthulling van seksueel misbruik op het begeleiderteam binnen een residentieel opvangcentrum voor kwetsbare kinderen en jongeren en de wijze waarop in een dergelijke omgeving met diverse instanties (teamleden, jongeren, ouders en buitenwereld gewerkt) kan worden en over het zoeken naar cultuursensitieve hulpverlening aan allochtone cliënten.

Mijn zelfportret. Groepswork rond zelfbeeld voor adolescenten met autisme

AERTS, I. en BUYS, P.

Antwerpen, Garant, 2011, 196 p., 24 euro.

Zowel ouders als begeleiders voelden de afgelopen jaren een bijzondere behoefte aan het begeleiden van adolescenten met autisme. Vanuit deze vaststelling werd door medewerkers van Het Raster gestart met een specifiek werkpakket voor deze leeftijdsgroep. Onverbloemd, zelfkritisch en geheel in de eigen radicale 'autistische stijl' onderzochten adolescenten met autisme zonder terughoudendheid het eigen waarnemen, denken, voelen en handelen.

Dit boek is een neerslag van de weg die ze volgden. Het beschrijft een reeks zorgvuldig uitgetekende groepsessies met focus op het (zelf)portret. Naast inhoudelijke thema's biedt het zowel een leidraad voor zelfonderzoek in groep als een praktische handleiding voor professionelen. Het helpt jongeren met autisme in de ontwikkeling van een positief realistisch zelfbeeld. De ontwikkelde technieken en methodieken betekenen voor hulpverleners een meerwaarde voor respectvolle en kwalitatieve ondersteuning aan cliënten met autisme.

Opvoeding in evolutie. Vroegere gewoontes. Actuele uitdagingen. Talloze tips

DEVOLDER, J.

Antwerpen, Garant, 2011, 219 p., 23,90 euro.

Hoe mensen omgaan met hun kinderen, wordt van generatie op generatie doorgegeven. Wanneer een koppel kinderen krijgt, ervaren ze beetje bij beetje wat hen in opvoedingsland bindt en waarin ze zich van elkaar onderscheiden. Soms vinden ze vlot een vergelijk. Soms is er heel wat commotie en discussie. We

zijn echter niet alleen kinderen van onze ouders maar ook van onze tijd en onze omgeving. Boven de familiale en sociale opvoedingsverschillen heerst er wel een soort overkoepelende opvoedingscultuur.

Dit boek volgt een plattelandsfamilie over drie generaties. Het laat zien dat opvoeden er enkele decennia geleden helemaal anders uitzag en dat het opvoedingsproces momenteel rond een heel ander centraal thema opgebouwd is dan in de tijd van onze ouders en voorouders. Door middel van een hedendaags praktijkverhaal maakt het boek ook de sprong naar het heden. Op die manier biedt het historische perspectief stof tot nadenken en stimuleert het ouders, opvoeders, leerkrachten, begeleiders van vandaag om zelf uit te maken hoe zij op een liefdevolle, rustige, stimulerende en vastberaden manier kunnen omgaan met hun kinderen.

Jongeren, politiek en burgerschap. Politieke socialisatie bij Belgische jongeren

HOOGHE, M.,

Acco, Leuven/Den Haag, 112 blz.

In de media duikt vaak het beeld op van een nieuwe generatie jongeren die geen of weinig politieke belangstelling heeft. Maar klopt dit wel? Of gaat het om een vooroordeel dat niets te maken heeft met de realiteit? In dit boek wordt gepeild naar de politieke socialisatie bij Belgische jongeren. Het is gebaseerd op een bijzonder omvangrijk onderzoek bij 6.300 jongeren die gedurende vijf jaar werden gevolgd. De auteurs gaan na welke invloed burgerschapsvorming heeft op politieke waarden, en op welke manier jongeren tegenwoordig aan politiek doen. Tevens wordt dieper ingegaan op de ontwikkeling van racisme en op de invloed die de schoolcontext hierop heeft. De resultaten tonen aan dat er nog behoorlijk wat belangstelling is voor politiek bij de Belgische jongeren. Tegelijk wordt echter op basis van een uitgebreide panelanalyse aangetoond dat de invloed van de school op de totstandkoming van democratische normen en waarden zeker niet overschat mag worden. Hoewel het boek gebaseerd is op gesofisticeerde statistische analysetechnieken, hebben de auteurs gezorgd voor een grote mate van leesbaarheid, ook voor de niet-statistisch-geschoolede lezer.

Pedagogische historiografie. Een socio-culturele lezing vande geschiedenis van opvoedingen onderwijs.

VAN GORP, A., DHONDT, P., SIMON, F. & DEPAEPE, M.

Acco, Leuven/Den Haag, 264 blz.

Vanuit een belangstelling voor het paradoxale karakter van het pedagogisch denken en handelen presenteert dit boek niet zomaar 'een' geschiedenis van opvoeding en onderwijs, maar verbindt het dit ook aan een epistemologische reflectie over hoe de geschiedenis van opvoeding en onderwijs tot stand komt en hoe dat onze kijk op en denken over het verleden beïnvloedt. Na een theoretisch-systematische inleiding, een epistemologische opstap in twee hoofdstukken, worden zeven deelstudies gepresenteerd die een staalkaart bieden aan (voornamelijk recent) onderzoek van het Centrum voor Historische Pedagogiek van de K.U. Leuven en van de Vakgroep Pedagogiek van de Universiteit Gent. Met deze beperkte, maar weloverwogen selectie aan hoofdstukken, biedt het boek een kern aan teksten aan die een breed publiek kunnen aanspreken. Daarnaast stelt de uitgever voor gebruikers van dit boek via zijn website een aanvullende selectie van teksten, bijvoorbeeld voor onderwijsdoeleinden, ter beschikking.

SPECIALE THEMA-NUMMERS TE KOOP

WELWIJS brengt ieder jaar in september een speciaal thema-nummer uit. Wie de laatste themanummers heeft gemist, krijgt nog een kans om deze waardevolle nummers alsnog aan te schaffen.

Daarvoor betaal je slechts 5 euro per nummer. Er worden geen verzendingskosten aangerekend.

Bestellen kan door te mailen naar **nicole.vettenburg@welwijs.be**.

Volgende themanummers zijn nog ter beschikking:

THEMANUMMER 2008: PREVENTIE IN HET ONDERWIJS

- Klaar voor een klaar preventiebegrip? *(P. Goris)*
- Mission Accomplished. Resultaat boeken met preventie *(D. Burssens)*
- Preventie is kiezen. Vijf dimensies voor een ethisch verantwoorde preventie *(N. Vettenburg)*
- Projectmatig werken: een stappenplan voor preventie *(B. Melis)*
- Het project 3-klap als algemeen wenselijk preventieproject *(L. Maesmans)*
- "Leren thuis leren", een proeftuin die werkt aan preventie in kwadraat *(R. Hermans, A. Dumoulin, R. Rector, K. Cohen, A. Loyens)*
- De rol van de huisarts bij spijsbelpreventie: visie van een arts. De Brugse poort. *(T. Dusauchoit)*
- De preventieve reflex, hoe doe je dat? *(L. Hendrickx)*
- Drugpreventie: een drugbeleid op school *(I. Bernaert)*
- Samenwerkingsprotocollen tussen scholen, politie en parket. Gescreend vanuit preventieoogpunt *(G. Thys)*

THEMANUMMER 2009: MAATSCHAPPELIJKE KWETSBAARHEID OP SCHOOL

- Maatschappelijke kwetsbaarheid op school *(N. Vettenburg & L. Walgrave)*
- Empowerment en maatschappelijke kwetsbaarheid *(T. Van Regenmortel)*
- Geweld en maatschappelijke kwetsbaarheid *(N. Vettenburg)*
- Brede school = het versmallen van maatschappelijke kwetsbaarheid *(M.-A. De Meijer & K. Lecoutere)*
- Motiveren tot studie-ijver en tot een succesvolle studiekeuze bij maatschappelijk kwetsbare leerlingen *(M. Luyckx & A. Biliris)*
- 65 Nationaliteiten uitdagen om te leren! *(R. Du Jardin)*
- Buitengewoon bijzonder *(D. Moulart & K. Delmeire)*
- Het straathoekwerk vertelt: de relatie als koevoet *(C. Dewaele)*
- Onderwijs en jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren *(M. Vercoutere & R. Crivit)*
- De maatschappelijk kwetsbare leerling als ultieme toetssteen van een pedagogisch optimisme *(D. Bicker)*

Inhoud

- p.**
- Dossier**
- 3 'Nee, ik denk echt wel dat ik het ben':
Homoseksualiteit bij jongeren uit etnische minderheden
Wim Peumans
- 7 Jongeren in onderwijs en in armoede: een gesprek
Gil Thys
- 10 Zwanger als tiener: kwetsbaar en krachtig
Katrien Vansantvoet en Katleen Alen
- 12 Een lokale blik op de school
Isabelle Pannecoucke
- 15 Cyberpesten bij jongeren: een zaak voor de school?
Heidi Vandebosch, Karolien Poels en Gie Deboutte
- Katern: omgaan met verschillen**
- 19 Het WeLeBi-onderzoek: lesbische en bi meisjes aan het woord
Mieke Stessens en Eva Dumon
- 22 Zin-d'erin(g): van jeugdwerk naar onderwijs en terug
Evi De Wachter
- 25 Jongerenwelzijn in de vrije tijd? Reflecties op basis van de JOP-monitor
Hanne Op de Beeck
- 29 Voor hulp aan jongeren komt het algemeen welzijnswerk graag zijn deur
uit
Itte Van Hecke & Sandra Beelen
- 33 Webwijs**
Thema's
J. Tallon
- 36 Agenda en documentatie**
E. Verduyckt